

ಆಯು ವೇದಾಯ
ಬೈಷಣಿ ನಿರ್ವಾಣ

ಭಾಗ - ೨

ಡಾ॥ ಕೆ. ಜೀ. ಹಿರೇಸುತ್ತ

ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಕಾಲರಂ
ಶ್ರೀ ಬಿ. ಎಂ. ಕಂಕಣವಾಡಿ ಆಯುವೇದ ಮಹಾನಿದ್ಯಾಲಯ
ಕಹಾಪೂರ-ಬೆಳಗಾಂವ.

KLE UNIVERSITY
BMKAM LIBRARY

04645 LB:68 N91

ಪ್ರಕಾಶನ

ಆಯುವ್ರೇಡೀಯ ಬೈಷಧ ನಿರ್ಮಾಣ

ಲೋಖಕರು
ಡಾ॥ ಕೆ. ಜೆ. ಹಿರೇಮರೆ
ನಿವೃತ್ತ ಸ್ವಿನ್ಯಾಪಾಲರು
ಶ್ರೀ ಬಿ. ಎಂ. ಕಂಕಣವಾಡಿ ಆಯುವ್ರೇಡ ಮಹಾನಿದ್ಯಾಲಯ
ಶಹಾರ್ಪೂರ-ಬೆಳಗಾಂವ.
ಸಂಪಾದಕರು
ಡಾ॥ ಅರ್ಥ. ಸಿ. ಮರತದ ಅಸ್ಟ್ರಂಚ ಮೊಫೆಸರ
ಶ್ರೀ ಬಿ. ಎಂ. ಕಂಕಣವಾಡಿ ಆಯುವ್ರೇಡ ಮಹಾನಿದ್ಯಾಲಯ
ಡಾ॥ ಎಸ್. ಕೆ. ಹಿರೇಮರೆ M. D. (Ayu.)
ಶಹಾರ್ಪೂರ, ಬೆಳಗಾಂವ-೨.

ಕಲ್ಪೀಶ್ವರ ಪ್ರಕಾಶನ

● ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಪ್ರಭಾವತಿ ಕೆ. ಹಿರೇನುತ್ತ
ಕಲ್ಕೆಣಿಕ್ಕರ ಪ್ರಕಾಶನ,
ಹುಲಬತ್ತಿ ಕಾಲನಿ, ಶಹಾಪೂರ,
ಬೆಳಗಾವಿ-ಜಿಎಂ ೦೦೨.

● ದ್ವಿತೀಯ ಪರಿಸ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ಪರಿಶೋಧಿತ ಮುದ್ರಣ-ಒಳಗ

● ಈ ಪ್ರಸ್ತುತದ ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಗಳು ಲೇಖಕರ ಸ್ವಾධೀನ.

K 4645

No.

● ಬೆಲೆ : ರೂ. ೨೫/-

● ಮುದ್ರಕರು :

ಚಂದನಗಿರಿ ಶ್ರೀಂಟಿಸಾರ
ಮೀರಾಪೂರ ಗಲ್ಲಿ, ಶಹಾಪೂರ,
ಬೆಳಗಾಂವಿ-ಜಿಎಂ ೦೦೦೨.

ಅಪ್ರಾಣಿ

ಪ್ರಾಣಿ

ವೇಳಿ ೩೦. ತಂಡೆಯವರಾದ ಜಂಬಯ್ಯನವರು
ಇವರ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ
ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮುನ್ಸುಡಿ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ

ಶಾಜ್ ರಥರ ಸಂಹಿತಾ

ಭೈಷಣಿಕ್ ರತ್ನಾವಲಿ

ಯೋಗೀರತ್ನಾಕರ

ಸುಕೃತ ಸಂಹಿತಾ

ಅವ್ಯಾಂಗ ಹೃದಯ

ಅವ್ಯಾಂಗ ಸಂಗ್ರಹ

ಚರಕ ಸಂಹಿತಾ

ನಿಷಾಂಟು ರತ್ನಾಕರ

ಭಾವ ಪ್ರಕಾಶ

ಅರ್ಕ ಪ್ರಕಾಶ

Ayurvedic Formulary of India

Pharmacology, Materia Medica
& Therapeutics By B. N. Ghosh.

ಚೆಳಗಾಂವ ಆಯುರ್ವೇದ ಕಾಲೀಜಿನ ನಿವೃತ್ತ ಪಾರ್ಚಾಯರಾದ
ದಾ. ಕೆ. ಜಿ. ಹಿರೇಮಂತರವರು “ಆಯುರ್ವೇದೀಯ ಚೈಷಧಿ ನಿಮಾರಣ” ಎಂಬ
ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಹೊರ ತರುತ್ತಿರುವದು ಅತೀ ದೇಹೀಯ ವಿಷಯ. ಇದು ಎರಡ
ನೀಯ ಆಪ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಾಗ್ಗೆ. ಇದರಲ್ಲಿ
ಸ್ವರಸಾದಿ ಕಲ್ಪಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಿದಾಗ್ಗೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅಭ್ಯಾಸ
ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿದೆ. ಬಿ.ಎ.ಎಂ.ಎಸ್. ಪದನಿಯು
ಅಭ್ಯಾಸಕ್ರಮಕ್ಕೂ ನುಗುಂಬಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥವು ನಿರ್ಮಿತಿಯಾಗಿರುವದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ
ಗಳು ಪಾರಾಧ್ಯಾಪಕರು ಹಾಗೂ ಆಯುರ್ವೇದ ಚಿಕಿತ್ಸಕರಿಗೆ ಅತೀ ಉಪಯುಕ್ತ
ವಾದ ಗ್ರಂಥವಾಗಿನೆ.

ದಾ. ಹಿರೇಮಂತರವರು ಆಯುರ್ವೇದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟೇ ಪರಿಣಿತಿದ್ದ
ಉತ್ತಮ ಚಿಕಿತ್ಸಕರು ಆಗಿದಾಗ್ಗೆ. ಇವರು ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆ
ಯುಲು ಭಗವಾನ್ ಧನ್ಯಂತರಿಯು ಇವರಿಗೆ ಆಯುರಾರೋಗ್ಯ ದಯವಾಲಿಸಲೆಂದು
ಪಾರ್ಥಿನೆ.

ದಾ. ಎಸ್. ಎಂ. ಅಂಗಡಿ

ನಿರ್ದೇಶಕರು,
ಭಾರತೀಯ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಮತ್ತು
ಹೋನಿಯೋಪತಿ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ,
ಧನ್ಯಂತರಿ ರಸ್ತೆ-ಚೆಂಗಳಾರು

ಪ್ರಥಮ ಮಂದ್ರಣ - ಸೋದಲ ಮಾತ್ರ

ಅಭಿಪೂರ್ಯ

ಆಯುವೇದ ಬೈಷಣಿ ನಿರ್ವಾಣ ವಿಷಯದ ಬಗೆ ಒಂದು ಅನುಭೂವಾದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಡಾ|| ಕೆ. ಜೆ. ಹೀರೇಮತರು ಮೊರ ತಂದು ಆಯುವೇದ ಅಧ್ಯಾವನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೊರತೆಯನ್ನು ತುಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಷಾಗಿದ್ದು ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿವರಣೆಯಿಂದೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಇದು ಬೈಷಣಿ ನಿರ್ವಾಣವಕರಿಗೂ, ವೈದ್ಯರಿಗೂ, ಅಧ್ಯಾಸಕರಿಗೂ, ಹಾಗೂ ನಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಮಾದರಿಯ ಗ್ರಂಥವು ಇದೊಂದೇ ಒಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಅಗಲಾರದು.

ಡಾ|| ಕೆ. ಜೆ. ಹೀರೇಮತರು ದೃಷ್ಟಿಗೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು ಅದು ಎಲ್ಲಾರಿಗೂ ಉತ್ತಮ ಚಾಲನವನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹದಾಗಿದೆ. ಇವರೆಂಬು ಅನುಭವೀ ವೈದ್ಯರಾಗಿದ್ದು ಅವರ ಲೇಖನಿಯಿಂದ ಇನ್ನೂ ಇಂತಹ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೊರಬರಲಿ ಎಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಡಾ|| ಜಯಪ್ರಕಾಶ ನಾರಾಯಣ

B.S.A.M., M.B.B.S., M.D. (A.Y.)

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಕನಾರಟ ಆಯುವೇದ

ಮತ್ತು ಯುನಾನಿ ವೈದ್ಯ ಮಂಡಳಿ,
ಧನ್ಯಂತರಿ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಬೆಂಗಳೂರು.

ನ್ಯೇಂಬರ, ಗ್ರಾಮ.

ಯಾವಿಶವಂ ವಿವಿಧಾತಿ ಪಾತಿ ಸತತಂ ಸಂಹಾರಯತ್ಯಂಜಸಾ ।
ಸೃಷ್ಟಿವಾ ದಿವ್ಯಸಹಿಷಧಿಂಶಚ ವಿವಿಧಾನ ದೂರಿ ಕರಿತ್ಯಾಸಯಾನ ॥
ವಿಭಾಣಿಂಜಲಿನಾ ಚಕಾಸ್ತಿ ಭವನೇ ಪೀಯಷಪಂಗ ಘಟಸ್ ।
ತಂ ಧನ್ಯವಂತರಿರುಪಮಿಶಮಂಲ ವಂದಾಸಹೇ ಶ್ರೀಯಸೇ ॥

ಆಯುವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಮಾರಾತನ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಷ್ಟ ವೈದ್ಯರು ಶಾಸ್ತ್ರವಿರುವದು. ಆಯುವೇದದ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೈಷಣಿ ನಿರ್ವಾಣ ಅಧಿವಾ ಬೈಷಣಿಕರಣವು ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಭಾಗವಿರುವದು. ಬೈಷಣಿ ನಿರ್ವಾಣಕಾರರಿಗೆ ಬೈಷಧ ದೃಷ್ಟಿಗಳ ಗಾರ್ಹಗಾರ್ಹತ್ವ, ಬೈಷಧ ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗೆ ಪ್ರಾಣ ಜಾನವಿರುವದು. ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ್ಯ, 'ನಾಸದ್ವಯಾತ್' ತಥಾ ಚೂಣೆ ಹಿನ್ನ ವೀಯಾಕ್ಷನ್ನಾಪ್ನು ಯಾತ್' ನನ್ನಸ್ತಿಗಳ ಚೂಣೆ ಎರಡು ತಿಂಗಳ ನಂತರ ಹಿನ್ನವೀಯಾವಾಗುವವು ಮತ್ತು ಅನುಗಳ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವದು ಆದರೆ ಚೂಣಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಬಹುದು.

ಉದಾ :- ತ್ರಿಭುವನ ಕೇತ್ಯಾಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ವನಸ್ಪತಿಗಳ ಚೂಣೆ ವನ್ನು ಶುದ್ಧ ಹಿಂಗಳದ ಸಂಗಡ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲದವರೆಗೆ ಈ ಬೈಷಧವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಬಹುದಾಗಿದೆ. 'ಬೈಷಧ ನಿರ್ಬಾಣ'ವು ರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಭಾಗವಾಗಿರುವದು. ವಿಶಿಷ್ಟ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಇವಿಂಫಸಿದ ಬೈಷಧವನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವದರಿಂದ ವ್ಯಾಧಿ ಮೋಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯವು ಉತ್ತಮವಾಗುವದು.

ದಿವ್ಯಾಷಧಿನಾಂ ಬಹವಃ ಪ್ರಭೇದಾ ವೃಂದಾರಕಾಂವಿವ ಪ್ರಸ್ವರಂತಿ ।
ಜಾತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಿ ಸಂದೇಹಮಾಪಾಸ್ಯ ಧೀರ್ಜಿ: ಸಂಭಾವನೀಯಾ ವಿವಿಧ ಪ್ರಭಾವಾ: ||ಶಾ.ಸಂ.

ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಗಣಿತ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವ ಇರುವಂತೆ ದಿವ್ಯ ಬೈಷಧವು ಕೂಡಾ ಅಸಂಖ್ಯ ಭೇಧ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವದಿಂದೊಡಗೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಾತ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮನುಷ್ಯನು ಸಂದೇಹ ಬಿಟ್ಟು ಅದರ ಹೇಳಿ ವಿಶ್ವಾಸವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರಬೇಕು.

ಬೈಷಧಿಕರಣವು ಒಂದು ಶ್ರೀಷ್ಟ 'ವಿಜ್ಞಾನ' ಯಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆದರ ನಂತರ ತೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯದ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ - ಶ್ರೀಮತಿ ನುಡಿ

‘ಆಯುವೇದೀಯ ಬ್ರಿಷಿಡಿ ಸಿರಾಳು’ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆಯುವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಮುಂದಿಡಲು ನನಗೆ ತುಂಬಾ ಅನಂದವನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಾದರೂ ಕೂಡ ಭಗವಾನ್ ಧನ್ಯಂತರಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಯುವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವಿರಚ. ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಸಿಕ್ಕವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಯುವೇದಕ್ಕೆ ವಾನ್ಯತೆ ದೊರೆತದ್ದು ಮತ್ತು ತನ್ನಾಲಕ ಆಯುವೇದ ಪದವಿಗಳನ್ನು ನಿದ್ಯಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ದಯವಾಲಿಸುವ ದಂಡ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆಯುವೇದದ ಪರ್ಯಾಪ್ತತೆ ಅನ್ಯಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೇಂಬುದು ನಮಗೆ ಮನಸರಿಕೆ ಆಗಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು. ಪುಸ್ತಕ ಬರೆಯುವ ಕಾರ್ಯ ಕಷ್ಟದಾಯಕ ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಾಶನಗೊಳಿಸುವದು ಅತಿಕಷ್ಟದಾಯಕ ಕೆಲಸ. ಆಯುವೇದದ ಸೇವೆ ನನ್ನಾಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಆಗಬೇಕೆಂಬ ಹವಾಸದಿಂದ ಈ ಕಷ್ಟಕರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಾ ಕೃಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.

ಯಾವದೇ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಾಶನಗೊಳಿಸಲು ಅನೇಕರ ಸಹಕಾರ ಅವಶ್ಯಕಿಸಿಕು. ಡಾ. ಜಿ. ಸಿ. ಹಿರೇಮಂತ, ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಗೌ. ಕಾಲೀಜ ಆವ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಮೆಡಿಸಿನ್, ಇವರು ಸಲಹೆ ಮಾಡನೇಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಹಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು, ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಎಸ್. ಹಿರೇಮಂತ, ಬಿ.ಎಸ್.ಎ.ಎಂ. ಇವರಿಗೆ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು, ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಎಸ್. ಹಿರೇಮಂತ, ಬಿ.ಎಸ್.ಎ.ಎಂ. ಇವರು ಸಾಕಷ್ಟು ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲು ನನಗೆ ಸಹ ಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶನಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಕಾರ್ಯಾರಾದ ಡಾ. ಬಿ.ಎ. ಹಿರೇಮಂತರವರಿಗೆ ನಾನು ಚಿರಮಣಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಮುನ್ನಡಿ ಬರೆದು ನನಗೆ ಪೈಕಿತಾಹನೆ ಕೊಟ್ಟು ಡಾ. ಮೈಕಲ್, ಅಸಿಸ್ಟಂಟ್ ಡ್ಯೂರ್ ಕ್ಲಾರ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಮೆಡಿಸಿನ್ ಇವರಿಗೆ ನಾನು ಮನಃಪೂರ್ವಕ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನು ಕ್ಷೇತ್ರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟುದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಜೀವಕರ್ಪ ಪೀಂಟಸ್ ಮಾಲಕರಿಗೂ ನಾನು ಮಣಿ ಇದ್ದೇನೆ.

ಆಯುವೇರೆದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವ ಸದವಕಾಶ ಮತ್ತು ಆಯುವೇರೆ ದದ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ಹಿರಿಯರು ಹಾಗೂ ಬಂಧುಗಳಿಗೆ ಮನೋಪೂರ್ವಕ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದೇ ಇರಲಾರೆ, ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಆಯುವೇರೆದದ ಅಭಿವ್ಯಾಖಿಗಳಿಲ್ಲಿಂದ ಈ ನನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮೂರೀತ್ವಾದ ದೊರ ಕುವಡಿಂದು ಆಶೀರ್ವಣಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಶಹಾಪೂರ್-ಚಿಳಗಂವ.

ಡಾ. ಕೆ. ಜಿ. ಹೀರೇನುತ್ತ

ಈ ದ್ವಿತೀಯ ಆವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಿಷ್ಕಾರಿಸಿ ಬರೀಯಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮ ಮೂದ್ರಣದಲ್ಲಿಯ ಲೋಪದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಯೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ದ್ವಿತೀಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟು ಕಲ್ಪನಾಗಳ ವರ್ಣನೆ ಇದ್ದು ಸುವರ್ಣಾರು
ಅರವತ್ತೊಂಟಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಲ್ಪಗಳ ವರ್ಣನೆ ಇರುವದಲ್ಲಿದೇ ವಿವಿಧ ವನಸ್ಪತಿಗಳ
ಸಂಸ್ಥಾನಾಮು ಪರ್ಯಾಯನಾಮು, ಲ್ಯಾಟಿನ್ ನಾಮು, ಪಾತ್ರ ವಿಶೇಷ, ಅಗ್ನಿ
ವಿಶೇಷ, ಕಾಲವಿಶೇಷ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪ್ರಯೋಜನ, ಕಲ್ಪಗಳ ಮೀತ್ರಾ ಯಾವ
ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದರ ವಿವರಣೆ
ಹಿಷಿಷ್ಠ ಸೇವನೆ ಕಾಲ, ವಿವಿಧ ನೂನ, ಮುಂತಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅತೀ ಮಹತ್ವದ
ಒಷಣ್ಯಗಳ ಸೇವ್ಯದ್ವಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ

ಆಯುಂಪೇರೆದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರವು W.H.O. ದಿಂದ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಲಿ
ಟ್ರಿಡ್ಯೂ ಅದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ವೈದ್ಯರಿಗೆ, ಮತ್ತು ಬೈಷಧಿ ನಿರ್ಮಾಪಕರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚನ
ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪರಿಶ್ವರಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ
ಉಗ್ರ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿ ಆಗಿದ್ದ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾನ್ಸಲ್ ಆಪ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಮೇಡಿ
ಸಿನ್ ನಿಂದ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಿದ್ದಾರೆ B.A.M.S. ಪದವಿಗೆ ಇರುವ ಪಠಕ್ರಮಕ್ಕನುಸರಿಸಿ
ಬರಿಯುವ ಪ್ರಯುತ್ತು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಯುಂವೇದಿಕ್ ಘಾರ್ಮಂಗಲರಿ ಅವ್ ಇಂಡಿಯಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಆಧಿಕೃತವಾಗಿ
ನಿದೇಶಿಸಿದ ಮಾತ್ರ ಗುಣಾಧಿವಾರದಿಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು
ಬರೆಯಲಾಗಿದ್ದು ಕೆಲ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸೇರ್ವಡಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.
ಆದರೂ ವೈದ್ಯಕೀಯ ವೈತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರೋಗಿ ರೋಗಾನುಸಾರ ಮಾತ್ರಾದಿಗಳ ನೀರಾಯ
ಕ್ಕಿ ಕೊಳ್ಳುವದು ವೈದ್ಯರ ಆಧ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂದರವಾಗಿ ನುಂಡಿ ಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕಾಗಿ ಚಂದನಗಿರಿ ಸ್ವಿಂಟ್ಸೆ
ಮಾಲಕರಿಗೂ ನನ್ನ ಕೃತ್ಯಾತ್ಮಕ ತೆಗೆಳು. ಪರಷ್ಪರಿಗಿದ ಡಾ. ಆರ್. ಸಿ. ಮಾರ್ತಿನ್ ಇವರಿಗೆ
ನನ್ನ ಆಶ್ರಿತೀಯ ಕೃತ್ಯಾತ್ಮಕ ತೆಗೆಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಡಾ. ವಿ. ಎಂ. ಹಿರೇನುತ್ತ ಹಾಗೂ ಇತರ
ನೈದ್ಯರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಯಾಗೂ ಪರೀಕ್ಷೆವಾಗಿ ಸಹಕರಿಸಿದ್ದಕಾಗಿ ನನ್ನ ಅಭಿನಂದನೆ
ಗಳು.

ನುನ್ನು ದಿಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಡಾ. ಎಸ್. ಎಂ. ಅಂಗಡಿ ಡಾಯುರೆಕ್ಟರ್
ಅವರಿಗೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಡಾ. ಜಯಪ್ರಕಾಶ ನಾರಾಯಣ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು
ಕನಾರ್ಟಿಕ ಆಯುವೆರ್ವೆದ ಯುನಾಣಿ ಪ್ರಾಚೀಶನ್ಸ್ ಬೋರ್ಡ್ ಬೆಂಗಳೂರು
ಇವರಿಗೂ ಸಹ ನನ್ನ ಕೃತ್ಯಾತ್ಮಕ ತೆಗೆಳು.

ನೈದ್ಯರು ನಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ಛೆಷಧಿ ನಿವಾರಿಸಕರು ಇದರ ಪ್ರಯೋಜನ
ಪಡೆದು ಯಾವಾದೇ ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಅವರಿಗೆ ಚಿರಿಯುಣಿ.

ಶಾಹಾಪೂರ-ಚಿಳಗಾಂವ.
ನವ್ವೆಂಬರ್ ೧೯೬೧

ಡಾ. ಕೆ. ಜಿ. ಹಿರೇನುತ್ತ

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಾಂಕ

ಅವಲೀಕ ಮಾತ್ರ ಪಾಠ ಕಲ್ಪನಾ	- ೧
ಆರ್ಥ ಕಲ್ಪನಾ	- ೫೨
ಫೂರ ಕಲ್ಪನಾ	- ೫೬
ಲವಣ ಕಲ್ಪನಾ	- ೫೮
ನುಂಧ ಕಲ್ಪನಾ	- ೫೯
ಸತ್ಯ ಕಲ್ಪನಾ	- ೬೧
ಮಂಡಿ ಕಲ್ಪನಾ	- ೬೦
ಲೀಪ ಕಲ್ಪನಾ	- ೬೩
ಯವಾಗು-ಯಾಷ ಕಲ್ಪನಾ	- ೬೬
ಉದಕ ಪಾನಕ ಪಾನೀಯ ಕಲ್ಪನಾ	- ೬೭
ವತ್ತಿರ ಕಲ್ಪನಾ	- ೬೯
ಮಲಹರ ಕಲ್ಪನಾ	- ೨೨
ಉಪಸಾಹ ಕಲ್ಪನಾ	- ೨೨
ಬಸ್ತಿ ಕಲ್ಪನಾ	- ೮೧
ಉಪಕಲ್ಪನೀಯ ಅಧ್ಯಾಯ	- ೮೯
ಛೆಷಧಿ ಕಲ್ಪಗಳ ಸಂಯೋಜನ ತತ್ವ ಹಾಗೂ ಉದ್ದೇಶ -	೯೭
ಛೆಷಧಿ ಕಾಲಗಳು	- ೧೦೫
ಮಾನ ಪರಿಭಾಷಾ	- ೧೦೬

ಅವಲೀಹ ಮತ್ತು ಪಾಕ ಕಲ್ಪನಾ

ಕ್ರಿಸ್ತ ರಸ, ಕ್ರಾಂತಿ ಮತ್ತು ಘಾಂಟಿಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಪಚನ ಮಾಡಿ ದ್ರವಾಂಶ ವನ್ನು ತೇರ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ಮಂದವಾದ ರೂಪಕ್ಕೆ ಶರುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ 'ಅವಲೀಹ' (ರಕ್ಷಕ್ರಿಯಾ) ಎಂದು ಹೇಳತ್ತಾರೆ.

ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ್ಯಾಂಶ ಪುನಃ ಪಾಕಾತ್ಮಾ ಘನತ್ವಂ ಸಾ ರಸಕ್ರಿಯಾ ।
ಸೋಣಿ ವಲೀಹಕ್ಕೆ ಲೀಹಃ ..... || ಶಾ. ಸ. ಮ. ೩೦

ಶಾಷ್ಟಿ ಫಧರ ಸಂಹಿತಾಕಾರರೂ ಕ್ರಾಂತಿಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಕುದಿಸಿ ಪಾಕಮಾಡಿ ಘನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ರಸಕ್ರಿಯಾ ಎಂದಿರುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಲೀಹ, ಅವಲೀಹ ಎನ್ನುವರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಆದೆ ತಬ್ಬಿ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತಿಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಲೀಹ, ಅವಲೀಹ, ಪಾರ್ಶ್ವ, ಪಾಕ, ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಅವಲೀಹ ನಿರ್ವಿಫತಿಯು ಕೊನೆಯು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಆದರ ಸ್ವರೂಪಾನುಸಾರ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕಾರಗ್ಗಾ ಲೀಹಾದಿಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಧ್ಯೈಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಗ) ಲೀಹ :— ದ್ರವಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದ ಜಿಗುಬಾಗಿದ್ದ ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ನೆಕ್ಕಿ ಸೇವಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ (ಜೇನು ತುಪ್ಪದಂತೆ)

ಾ) ಅವಲೀಹ :— ಲೀಹಕ್ಕಿಂತಲೂ ದ್ರವಾಂಶವು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದು ನೆಕ್ಕಿ ತಿನ್ನಬಹುದಾದರೂ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ನೇಳಿಯವರಿಗೆ ಬಾಯಾಡಿಸಿ ಸೇವಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಿವೆ—

ಅ) ಪ್ರವಾಹಿ ಅವಲೀಹ-ಅಲ್ಲಿ ತಿಳುವಾಗಿರುವದು.

ಬ) ಘನ ಅವಲೀಹ — ಘನ ಅತ್ಯಲ್ಪ ತಿಳುವಾಗಿರುವದು.

ಇ) ಪಾರ್ಶ್ವ :— ಲೀಹಕ್ಕಿಂತಲೂ ಘನವಾಗಿದ್ದ ದಂತಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಜಗಿದು ತಿನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಈ) ಪಾಕ :— ಇದು ಘನವಾಗಿದ್ದ ವಡೆ, ಹಲವೆ ಅಥವಾ ಮೈಸೂರಪಾಕ, ಹಲ್ವಾದಂತಿರುವದು. ಇದನ್ನು ದಂತಗಳಿಂದ ಚನ್ನಾಗಿ ಜಗಿದು ತಿನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಶಾಷ್ಟಿ ಫಧರ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅವಲೀಹ ತಯಾರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಜಲಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಪಾಕ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಪಾಕದಲ್ಲಿ

ಉಲ್ಲಿಧ ದ್ರವ್ಯ ಚೊಣಿವನ್ನು ಮೆಶ್ರಮಾಡಲು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದರೆ ಈ ಪಾಕವು
ಆವಲೀಹದ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಂತದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಅಥವಾ ವಿಧಿ ಆಗಿರುವದು.

ಃ) ಖಂಡ :- ಇದು ಉದುರು ಉದುರಾಗಿರುವದು. ದ್ರಾಹಂತ್ರಾ ೨೭
ಕಡಿನೆ ಆಗಿದ್ದು ಉದುರಾದ ಅನ್ನದಂತಿರುವದು.

ಅವಲೀಕ ನಿರ್ವಾಣದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಾನ :- ಉತ್ತರ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಕಾವ್ಯಧಾನನ್ನು ಅವಲೀಕ ನಿರ್ವಾಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿಯ ಪ್ರವಾಣಿತ ಶರ್ಕರಾ ಅಥವಾ ಗುಡ ನಿರ್ವಾಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿಯ ಪ್ರವಾಣಿತ ಶರ್ಕರಾ ಅಥವಾ ಗುಡ ನನ್ನ ಹಾಸಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಬೇಕು. ನಂತರ ಮಂದಾಗಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಾಕ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೇಕು. ಪಾಕಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಲೀಹದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ತ ಚೂಳಿದಂತಹ ಮಾಡುತ್ತ ಚನ್ನಾಗಿ ತಿರು ಮಾಡುತ್ತ ಚನ್ನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡುತ್ತ ಚನ್ನಾಗಿ ತಿರು ಮತ್ತು ಮಂದಾಗಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಲೀಹ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೇಕು. ಸಮ್ಮಾನ ಲೀಹ ನಿರ್ವಾಣವಾಗಿದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಸಿ ಅಗ್ನಿಯಾಂದ ಇಂದ್ರ ಲೀಹ ನಿರ್ವಾಣವಾಗಿದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಸಿ ಅಗ್ನಿಯಾಂದ ಇಂದ್ರ, ಚನ್ನಾಗಿ ಸಾಪ್ತಂಗಶಿತವಾದನಂತರ ಅದರಲ್ಲಿ ತ್ವರ್ತಕ್ ಏಲಾದಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕ ದ್ರವ್ಯ, ಮಾಡು, ಮಿಶ್ರಣಮಾಡಿ ಚನ್ನಾಗಿ ತಿರುವ ಕಾಜಿನ ಶೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಬೇಕು.

ಸ್ವರವ, ಕಾಡು, ಫಾಂಟಾದಿ ದ್ರವ ದ್ರವ್ಯಗಳಿದ್ದರೆ ಅಗ್ನಿಯು ಮೇಲಿಟ್ಟು
ಪಣ ಮಾಡಿ ಜಲೀಯ ಅಂಶವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ಪಾಕ, ಅವಲೇಹ
ನಿಸ್ತಾರಣ ಮಾಡಬೇಕು.

ಫನ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದರೆ ಅವಗಳ ಸೂಕ್ತೇ ಚೂಣಿಸನ್ನ ಶರ್ಕರಾ ಅಥವಾ ಗುಡದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ ಪಾಕದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಾಡಿ ಅವಲೀಹ ತಯಾರಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರೇರಿಸಿದ ವಿಧಾನಗಳು ಅಗ್ನಿ ಸಿದ್ಧಿ ವಿರುವವು. ಕೆಲ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಅನಗ್ನಿಸಿದ್ದ ಅವಲೀಹಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವರು. ಕಾರಣ ಅವಲೀಹ ನಿವಾರಣೆ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ೧) ಅಗ್ನಿಸಿದ್ಧಿ, ೨) ಅನಗ್ನಿಸಿದ್ಧಿ ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ ವರ್ಣಿಸಿದಾಗ್ಗೆ.

ಗ) ಅಗ್ನಿಸಿದ್ಧ ಉಪಲೇಯ :— ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದುತ್ತೆ ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಸಹಾಯ ದಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸುವರು.

೨) ಅನಗ್ನಿಸಿದ್ದ ಆವರ್ತೀಹ :— ಅಗ್ನಿಯ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಇವರಾಗಿ ವಾಡುವದು. ಇದನ್ನು ಬಿಸಿಲಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಇಲ್ಲವೇ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಧಾರ್ಯದ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಯಾತಿಟ್ಟು ಆವರ್ತೀಹ ನಿವಾರಣೆ ವಾಡುವರು.

ಶಕ್ತಿ ರಾ ಅಥವಾ ಗುದ ನಿರ್ವಿತ ಪಾಕ ಪರೀಕ್ಷೆ ವಿಧಾನ :-

ತಂತು ಪರೀಕ್ಷೆ :— ಎರಡು ಬೆರಳುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಕವನ್ನು ಒದಿದೆಂ
ದಾಗ ತಂತು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಬೇಕು.

೨) ಬಿಂದು ಪರೀಕ್ಷೆ :— ಜಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹನಿ ಪಾಕವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದಂತೆ ಅದು ಬೇಗನೇ ಜಲದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗದೆಯೇ ಬಿಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರೀಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಶೈವಿರಸಲ್ಪಡುವದು.

ಉತ್ತಮ ಅವಶೇಷ ಲಕ್ಷಣಗಳು :-

ಸಂಪರ್ಕೀ ತಂತುವುತ್ತುಂ ಸ್ಯಾದವಲೀಹೊಕಮ್ಮೆ ಮಂಜ್ಞತಿ ।
ಖರತ್ತುಂ ಪೀಡಿತೆ ನುಡಾರ್ ಗಂಧವಣ್ ರಸೋದ್ಭವಃ ॥ ಶಾ. ಸ

ಉತ್ತಮ ರೇತಿಯಿಂದ ಪಾಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಎಳೆದರೆ ದಾರದಂತೆ ಸಾಗಬರುವದು.

- ೧) ಉತ್ತಮ ರೇತಿಯಿಂದ ಪಾಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಎಳೆದರೆ ದಾರದಂತೆ ಸಾಗಬರುವದು.
- ೨) ಆರಿದಂತೆ ಘನವಾಗುವದು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವದು.
- ೩) ಚೆರಳಿನಿಂದ ಒತ್ತಿದರೆ ಚೆರಳಿನ ರೇತಿಗಳು ಲೋಹದ ನೇರೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.
- ೪) ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗುವದು.
- ೫) ಮಧುವಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗುವದು.
- ೬) ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ಸರಿಯಾದ ರಸದ ಅನುಭವವಾಗುವದು.
- ೭) ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ಸರಿಯಾದ ರಸದ ಅನುಭವವಾಗುವದು.

ಯುನಾನಿ ಪ್ರೇದ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ವಿಧವಾದ ಅವಲೀಹಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ
ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ,

೮) ಖಲ್ಲಿರಾ :— ಬೈಷಧೀ ದ್ರವ್ಯದ ಸ್ವರಸದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಸೇರಿಸಿ ವಚನ ವೊಡಿ ಅದು ಘನವಾಗುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಇನ್ನುಳಿದ ಬೈಷಧೀ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅವಲೇಹ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

೨) ಉಬ್ಬಾಬಿ :- ಬದಾನು, ದಾರ್ಕ್‌ಸ್ಟೋ, ಭಲ್‌ಶ್ರೀ ಚಿಂಡ ಮುಂತಾದ ಬಲ್‌ಕಾರಕದ್ವರ್ಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಆವಲೀಹ.

2) ಮಾಡುನ :— ವಸ್ತುಗಾಲಿತ ಸೂಕ್ತ ಬೈಷಧಿ ಚೂಣಿಪನ್ನು ಮಧು ನೀನಿಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಪಚನ ವಾಡಿ ಸೇವಿಸುವ ಅವಲೀಹಕ್ಕು ಮಾಡುನ ಎನ್ನುವರು.

೪) ಆತ್ಮಫಲ :— ಯಾವದೇ ಔಷಧಿ ಚೂಣಿಕ್ಕು ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಫಲಾ ಚೂಣಿವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಅವಲೀಹವು.

ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಆಯುವರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಮಧು (ವಾಸಾರ್ಕ, ಮಧು), ಲೋಹ (ವಾಸಾವಲೀಹ), ಶರ್ಕರಾ (ವಾಸಾರ್ಕ, ಶರ್ಕರಾ), ಪಾರ್ಶ್ವ (ಚ್ಯಾವನಪಾರ್ಶ್ವ), ಗುಲಂಗಡ, ಮೋದಕ (ಗುಡುಚಿ ಮೋದಕ), ಗುಡ, ಖಂಡ (ಆಮಲಕ ಖಂಡ), ಪರ್ಫಿಟ (ಭಲ್ಲಾತಕ ಪರ್ಫಿಟ) ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರದ ಅವಲೀಹಗಳ ವಣಿನೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಅವಲೀಹದಲ್ಲಿ ಸಿತಾ, ದ್ರವ್ಯಾಂಶಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ :-

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದ್ರವ್ಯಚೂಣಿ ಒಂದು ಭಾಗವಿದ್ದರೆ ದ್ರವದ್ವಯ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗ, ಸಿತಾ ನಾಲ್ಕುಭಾಗ, ಗುಡ ಎರಡುಭಾಗ ಸೇರಿಸಿ ಅವಲೀಹ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸೂಚನೆ :— ಮಧು ಚತುಷಾಂಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವದಾದರೆ ಅವಲೀಹ ಸ್ವಾಂಗ ಶೀತವಾದನಂತರ ಮಿಶ್ರಿಸಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚೂಣಿವಿದ್ದರೆ ಪಾಕ ವನ್ನು ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಂಬಿ ದಂಡದಿಂದ ತಿರುವುತ್ತ ಚೂಣಿವನ್ನು ಸ್ಪಲ್ಪ ಸ್ಪಲ್ಪ ವಾಗಿ ಸೇರಿಸಬೇಕು.

ಅವಲೀಹ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾತ್ರಾ ಮತ್ತು ಅನುಪಾನ :-

ಮಾತ್ರಾ :— ತನಾತ್ಮಾ ಸ್ವಾತ್ಮಲೋಸ್ತಿತಾ || ಶಾ. ಮ.

ಒಂದು ಪಲ ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ತೊಲಿ (೪೫ ಗ್ರಾಂ) ಎಂದಿರುವರು.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಅನುಪಾನ :— ದುಗ್ಂ, ಇಕ್ಕುರಸ, (ಪಂಚಮೂಲ ಕ್ಷಮಾ, ವಾಸಾ ಕ್ಷಮಾಧಾಗಳನ್ನು ರೋಗಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸೇವಿಸಬೇಕು.)

ಪಯಾರಿಯ ಮತ್ತು ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳು :-

ಅವಲೀಹಕ್ಕೆ ಲೀಹ್ಯ, ರಸಕ್ರಿಯಾ, ಪಾಕ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಲ್ಯಾಟಿನ್ :— Extractum Liquidum

ಇಂಗ್ಲೀಷ್ :— Liquid extract, Confection

ಸಂಸ್ಕೃತ :— ಅವಲೀಹ

ಅರಬ್ಬಿ :— ರುಬ್ಬ, ಉಸಾರಹ, ಬುಲಾಸಾ.

ಪಾಕ ಕಲ್ಪನಾ

ಅವಲೀಹದ ಮುಂದಿನ ರೂಪಾಂತರಕ್ಕೆ ಪಾಕ ಎನ್ನುವರು. ಅವಲೀಹವು ಮಧು ಅಥವಾ ಕಾಕಂಬಿಯಂತೆ ಫಾಡನಾಗಿದ್ದು ಇದನ್ನು ನಾಲಿಗೆಯಂದ ಸೇಕ್ಕಿ ಸೇವಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪಾಕವು ಫನ್ಸ್ಟ್ರೋಫಾಂಡಿದ್ದು ವಡೆ ಅಥವಾ ಹಲವೆ ಯಂತೆ ಇದ್ದು ಹಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಚ್ಚಿ ತಿನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪಾಕ ನಿರ್ಮಾಣ ನಿಧಾನ :— ಪಾಕ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಆದ್ರ್ಯ ವಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ಕಲ್ಪ ಮತ್ತು ಶುಷ್ಕ ವಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ಚೂಣಿವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ದುಗ್ಂ ದಲ್ಲಿ ಚನಾನ್ಯಿಕುದುಸಿ ಪಯಃ ಪೈಟಿ (ಖವಾ) ದಂತಿ ಮಾಡಿ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರಿಯಬೇಕು. ನಂತರ ಇದನ್ನು ಶರ್ಕರಾ ಅಥವಾ ಗುಡ ಪಾಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಡಬೇಕು. ನಂತರ ಉಕ್ತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಲೋಹದಂಡದಿಂದ ಚನಾನ್ಯಿಗಿ ತಿರುವಬೇಕು. ನಂತರ ಒಂದು ಆಗಲವಾದ ಪರಾತ ಅಥವಾ ತಾಟಿಗೆ ಫ್ಲೂತೆನೆನ ಮಾಡಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಲ್ಲಿ ಬಿಸಿ ಇರುವಾಗ ಚಾಕುವಿನಿಂದ ಕೊರಿದು ಆದರ ಸಣ ಸಣ ವಡೆ ಅಥವಾ ಹಲವೆ ಗಳನಾನ್ಯಿಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶೀತವಾದ ನಂತರ ಗಾಜಿನ ಶೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಅನುಪಾನ, ಮಾತ್ರಾ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅವಲೀಹದಂತಿರಬೇಕು.

ವಾಸವಲೀಹ ೧

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :— ಭೈಷಜ್ಯ ರತ್ನಾನಳ; ರಾಜಯಕ್ಷಾತ್ರಧಿಕಾರ,

ಫಟಕ ದ್ವರ್ವ :—

೧) ವಾಸಾ ಸ್ವರಸ	-	೩೫೮ ಗ್ರಾಂ.	೨) ಶರ್ಕರಾ	-	೩೫೪ ಗ್ರಾಂ
೩) ಫ್ಲೂತ	-	೯೬ "	೪) ಪಿಪ್ಪಲಿ	-	೯೬ "
೫) ಮಧು	-	೩೬೪ "			

ಉಪಕರಣ :— ಪಾತ್ರ, ವಸ್ತು, ಅಗ್ನಿ ಗಾಜಿನ ಶೀತೆ ಮುಂತಾದವು.

ನಿರ್ಧಾನ :— ವಾಸಾ ಸ್ವರಸದಲ್ಲಿ ಶರ್ಕರಾ ಮಿಶ್ರಿಸಾಡಿ ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಪಚನ ಮಾಡಿ ಪಾಕ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಫ್ಲೂತವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅವಲೀಹ ತಯಾರಿಸಿ ಪಾಕ ಮಾಡಬೇಕು.

ರಸಬೇಕು. ಇದು ದಟ್ಟವಾದಾಗ ಸಿಪ್ಪಲಿ ಸೂಕ್ತ ಚೂಣ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಸ್ವಾಂಗ ಶೀತವಾಗಲು ಬಿಡಬೇಕು. ನಂತರ ಮಧು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧನು ಪರೀಕ್ಷೆ : a) ವಣ - ಕೃಷ್ಣಭರ್ಯಾವ b) ಗಂಥ - ಸುಗಂಥ
c) ಸ್ವರ್ತ - ಸಿಚ್ಚಿಲ d) ಸ್ವಾದ - ಮಧುರ ತಿಕ್ತ

ಮಾತ್ರಾ : - ೬-೧೨ ಗಾರ್ಂ

ಅನುಪಾನ : - ದುಗ್ಂ ಅಥವಾ ಜಲ.

ಉಪಯೋಗ : - ಕಾಸ ಶ್ವಾಸ ರಾಜಯಾಕ್ಷಾತ್ ರಕ್ತಸಿತ್ತನಾಶಕವಿದೆ. ಶುಷ್ಕ ಕಾಸದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಾ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಮೃದುತ್ವ, ಸ್ವಿಗ್ರಹ ತಂದು ಕೊಡುವದಲ್ಲಿದೆ ಕಾಸದ ವೇಗ ಗಳನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸುವದು. ಮಸ್ತಿಷ್ಕದಲ್ಲಿಯ ಕಾಸಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸುವದಲ್ಲಿದೆ ಕಫ ನಿರ್ಮಿತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವದು. ಕಫವಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ದ್ವಾರಾ ಜಲ ಹೊರ ಹಾಕಿ ಶ್ವಾಸದ ಅಡತಡೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವದು. ರಾಜಯಾಕ್ಷಾತ್ ದಲ್ಲಿ ರೂಪ್ಯ, ಖರಾದಿ ಗುಣಗಳು ಪಥನವಾಗಿರುವದಲ್ಲಿದೆ ಧಾತುಶೋಷಣ ಆಗುತ್ತಿರುವದು. ಇಲ್ಲಿ ಅವಲೇಹವು ಧಾತು ಶೋಷವನ್ನು ತಡೆಯುವದಲ್ಲಿದೆ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸ್ವಿಗ್ರಹ ಮೃದುತ್ವ ತಂದು ಕೊಡುವದು. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಶ್ರಸ್ತನವಹ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ನಗತ ದೊಷಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ಶಮನ ಮಾಡುವದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮರಾಣ ಕಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ರಕ್ತಸಿತ್ತದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಗತ ಸಿತ್ತಮಲವು ತನ್ನ ಉಷ್ಣ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಧನಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವದು. ವಾಸವಲೇಹವು ಶೀತ ಸ್ವಿಗ್ರಹವಿದ್ದ ವಾಸಾ ಪಿತ್ತ ಶಾಮಕ ಇರುವದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ರಕ್ತಗತ ದುಷ್ಪ ಸಿತ್ತದ ಶಮನವಾಗಿ ರಕ್ತಸಿತ್ತವಾಗ್ಯಧಿ ಶಾಂತವಾಗುವದು. ಸಿರಾ, ಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿಯ ರೂಪ್ಯತ್ವ ನಾಶಮಾಡಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಮೃದುತ್ವ ಸ್ಥಿತಿಸಾಧಿಸಬೇಕು ಗುಣವನ್ನು ತಂದು ಕೊಡುವ ಕಾರಣ ಇವುಗಳು ಒಡೆದು ರಕ್ತಸಾರವಾಗುವದು ತಡೆಯಲ್ಪಡುವದು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಕೋಚ ವಿಕಸನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ ಆಗುವದು.

ವಾಸವಲೇಹ ೨

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಯೋಗರತ್ನಾಕರ; ರಾಜಯಾಕ್ಷಾರೋಗ

ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯ : -

ಗ) ವಾಸಾಪತ್ರ - ೪.೮ ಕೆಲೋ೯ ಅ) ಜಲ - ೩೪.೪ ಲೀಟರ

- ಇ) ಹರೀತಕಿ ಫಲಮಜಾ - ೨.೬ ಕೆಲೋ೯ ಅ) ಮಂಡಕರ್ಹಾ - ೪.೮ ಕೆಲೋ೯
ಬ) ಸಿಪ್ಪಲಿ ಫಲ - ೨೨ ಗಾರ್ಂ ಬ) ಮಧು - ೧೮ ಗಾರ್ಂ
ಭ) ತ್ವಕ್ - ೧೨ " ಲ) ನಾಗಕೇಶರ ಇ "

ಎ) ತಮ್ಮಲ ಪತ್ರ - ೧೨ ಗಾರ್ಂ

ಉಪಕರಣ : - ಖಲ್ಲು, ಅಗ್ನಿ ವಸ್ತು, ಪಾತ್ರ, ಗಾಜಿನ ಶೀತಿ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ : - ವಾಸಾ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಲ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಮಂಂಡಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ೯.೬ ಲೀಟರ ಕಾಪ್ಪಾಧ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹರೀತಕಿ ಚೂಣ ಮತ್ತು ಮಂಡಕರ್ಹಾ ಸೇರಿಸಿ ಲೇಹ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಲೇಹವು ಶೀತವಾದ ನಂತರ ಉಳಿದ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಚೂಣವನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಕಾಜಿನ ಶೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧನು : - a) ವಣ - ಕೃಷ್ಣಭರ್ಯಾವ. b) ಗಂಥ - ಸುಗಂಥ
c) ಸ್ವರ್ತ - ಸಿಚ್ಚಿಲ d) ಸ್ವಾದ - ಮಧುರ, ತಿಕ್ತ

ಮಾತ್ರಾ : - ೬-೧೨ ಗಾರ್ಂ.

ಅನುಪಾನ : - ದುಗ್ಂ, ಜಲ

ಉಪಯೋಗ : - ರಾಜಯಾಕ್ಷಾತ್, ಕಾಸ ಶ್ವಾಸ, ರಕ್ತಸಿತ್ತ ಮುಂ. ವ್ಯಾಧಿನಾಶಕ ಇರುವದು.

ವ್ಯಾಧಿರೀತಕ ಲೇಹ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ತಾಜ್ಜ್ಞಧರ ಸಂಹಿತಾ; ಮಧ್ಯಮ ಖಂಡ

ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯ : -

- ಗ) ಕಂಟಿಕಾರಿ ಪಂಚಾಂಗ - ೪೦೦ ಗಾರ್ಂ ಅ) ಹರೀತಕಿ ಫಲ - ೨೦
ಬ) ಗುಡ - ೪೦೦ " ಅ) ಕುಂಳಿಕಂದ - ೪ ಗಾರ್ಂ
ಭ) ಮರೀಚಫಲ - ೪ " ಬ) ಸಿಪ್ಪಲಿ ಫಲ - ೪ " "
ಇ) ಮಧು - ೪ " ಲ) ಚತುಜಾತ - ೪ "
ಎ) ಜಲ - ೧೦೨೪ ಲೀ.

ಉಪಕರಣ : - ಪಾತ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ವಸ್ತು, ಖಲ್ಲು, ಲೇಹದಂಡ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ :- ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕಂಟಕಾರಿ ಹಾಗು ಹರೀತಕಿಯ ಸ್ಥಳ ಲ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಇಲದಲ್ಲಿ ರಾಕಿ $\frac{1}{4}$ ಉಲ್ತೋಷ ಉಳಿಯುವವರಿಗೆ ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಪಜನ ಮಾಡಿ ಕ್ಷಾಫ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಗುಡ ವಿಶ್ರಮಾಡಿ ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಾಕ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಂಸಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂಣವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ವಿಶ್ರಮಾಡಬೇಕು. ಲೇಹದಂತಾದ ನಂತರ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಂಸಿ ನಂತರ ವುಧು ವಿಶ್ರಮಾಡಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : - a) ವರ್ಣ - ತ್ಯಾವ b) ಗಂಧ - ಸುಗಂಧ
c) ಸ್ವಾದ - ಕಷಾಯ, ಮಧುರ d) ಸ್ವರ್ತ - ಹಿಂಸ್ಯಲ
ಮಾತ್ರ : - ೫-೮೦ ಗಂಟೆ.

ಉವಯೋಗ :- ಶ್ರೀಸ, ಕಾಸ, ಯಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಿದೆ. ಈ ಕಲ್ಲಿ
ದಲ್ಲಿ ಕಂಟಕಾರಿ, ಹರೀತಕಿ ಪ್ರಥಾನ ದ್ರವ್ಯಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರು
ತ್ತದೆ. ಇದು ಕಫ ಮತ್ತು ವಾತ ಪ್ರಥಾನವಾದ ವ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪ
ಯುಕ್ತವಿದೆ. ಯಾವದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ವರ ಭಂಗವಾಗಿದ್ದರೆ [ಆಘಾತಜನ್ಯ,
ಜನ್ಮಜಾತಬಿಂಬಿ] ಸ್ವರ ಕ್ಷೀರವಾಗಿದ್ದರೆ ಶ್ರೀಸ ನಲಿಕೆಯಲ್ಲಿಯ ನಿಕೃತ ಕಫ
ಮನ್ಮಂತ್ರ ಮಾಡಿ ನಿಕೃತ ಸಾರವನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲ ಕಫ ವಿದ್ದರೆ
ಅದನ್ನು ದ್ರವೀಕರಿಸಿ ಹೊರ ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಸ ಮಾರ್ಗದ ಶ್ರೀವೃಂಢಲಕ್ಷ್ಮಾದ
ಶೋಧ ಶಮನವಾಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಸ ಮಾರ್ಗ ಕಂತ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಸ್ವರ
ಸಾರ್ಕಾರವಾಗುವದು. ಮತ್ತು ಶ್ರೀಸ ಯಕ್ಷನಾಶವಾಗುವವು. ಹರೀತಕಿಯಿಂದ
ಅನುಭೋವಾನವಾಗುವದು. ಮತ್ತು ಉಳಿದ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಆಗ್ನಿ ಪ್ರದೀಪ್ತವಾ
ಗುವದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ದೊಷಗಳು ಹೊರಮೋಗುವದಲ್ಲದೆ ಆಮು ಪಚನವಾಗಿ
ರೋಗ ಶಾಂತವಾಗುವದು.

ಕೊಷ್ಟು ಉದಾವಲೀಕ

గ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಭಾವ ಪ್ರಕಾಶ, ಮದ್ದಮು ಖಂಡ, ರಕ್ಷಿತಾ ಧಿಕಾರ.

ಫಲಕದ್ವಯ :-

- ೧] ಕೊಣಕ್ಕಾಡ ಫಲಸ್ವರಸ - ಬ.ಆ ಲೀ. ೨] ಗೊದುಗ್ಗೆ - ಬ.ಆ ಲೀ.
 ೩] ಆಮುಲಕಿ ಫಲಮುಚ್ಚಾ - ಗ್ರಾಮ ಗಾರ್ಜ ೪] ಖಂಡಸಿತ್ತಾ - ಗ್ರಾಮ ಗಾರ್ಜ
 ಉಪಕರಣ :- ಆಗ್ನಿ, ಪಾತ್ರ, ವಸ, ಮುಂದ

ವಿಧಾನ :- ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಒಂದು ಪಾತೀಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಪಡನ ಮಾಡಬೇಕು. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ತಿರುವುತ್ತಿರಬೇಕು. ಕೊಷ್ಠಾಪ್ತಂದ ಸ್ವರಸವು ಅಟ್ಟಿ ಸುಖವರಿಗೆ ಪಡನ ಮಾಡಬೇಕು. ಕುದಿಸುವಾಗ ಶುಕ್ಕದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆವಹಿಸಿ ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಫೈಫೊತವಾಗುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಅಂದರೆ ಅವಲೇಹವಾದ ನಂತರ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿಸಿ ಸ್ವಾಂಗೀತವಾದ ನಂತರ ಸಂಗೃಹಿಸಬೇಕು.

- ಗುಣಾರ್ಥವುಂ ಪರೀಕ್ಷೆಣ :- a] ವರ್ಣ - ಶಾಸ್ಯವೇ b] ಗಂಧ - ಸುಗಂಧ
c] ಸ್ವರ್ತ - ಮಿಚ್ಚಿಲ d] ಸ್ವಾದ - ಮಧುರ, ಆಮ್ಲ

ನೂತನ - ೨೮೭ ಗಬ್ರಾ.

ಅನುಷ್ಠಾನ :— ದುಗ್.

ಉಪಯೋಗ :- ರಕ್ತಸ್ವರೂಪ, ಆನ್ಸಿಟ್ರಾ, ದಾಹ, ತೈಷ್ಯ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಿದೆ.

ಬಿಲ್ಲಾವಲೀಕ

ప్రయోగాన్వే : -

- ೬] ಬಿಲ್ವಪುನ ರಸಕೀಯಾ - ೧೨ ಗ್ರಂ. ೭] ಜಲ - ೪೮ ನೀಲಿ.
೭] ಶಕ್ರರಾ - ೫೮ ಗ್ರಂ.

ಉಪಕರಣ :- ತೆಗೆ, ಪಾತ್ರ, ವಸ್ತ್ರ, ಮುಂದು.

ನ್ನಿಧಾನ :- ಎಲ್ಲ ಫಟಕ ದ್ವರ್ಷಗಳನ್ನು ನೀತ್ರಮಾಡಿ ಆಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಜನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆನೆಲೇದ ವಿಧಿ ಅನುಸಾರ ತಯಾರಾದ ಸಂತರ ಸ್ವಾಂಗೀತ ವಾಗಲು ಬಿಡಬೇಕು. ಸಂತರ ಗಾಜಿನ ಶೀಶೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

గుణాధవుల పరిశ్కార : - a) వణి - శ్యామ. b) గంధ - సుగంధ.
c) స్వాద - వుధుర. d) స్వతి - సిచ్చిల.

କନାତକ୍ : - ୮୭-୭୪ ଗେୟୋ.

ಅನುಷಾಸ : - ಜಲ ಅಥವಾ ದುಗ್.

ಉಪಂಥೋಗ :- ಪರಾಹಿಕ, ಅತಿಸಾರ, ಗ್ರಹಣ ಯಲ್ಲಿ ಅಥ ಉಪಂಥುಕ್ಕ ಸಿರುವದು

ಇದು ಗ್ರಾಹಿ ಮತ್ತು ದೀಪನ ಇರುವದರಿಂದ ಅತಿಸಾರ, ಪ್ರವಾಹಿಕ, ರಕ್ತತಿ ಸಾರದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಯಾವಾಗ ಹೋಗಿಯು ಜ್ಞರರಹಿತನಿದ್ದು ದುರ್ಬಲ ಅವಚನಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಉತ್ತಮ ಕಾರ್ಯವಾಡುವದು. ಕುಂಥನಯುಕ್ತ ತೀವ್ರರಕ್ತತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಉದರ ಶೂಲ ಶಮನ ವಾಡಿ ಕುಂಥನ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕಡಿಮೆ ವಾಡುವದು. ಇದು ನಾಡಿ ತಂತುಗಳ ಮೇಲೆ (Nerves) ಶಾಮಕ (Sedative) ಎಂದು ಕಾರ್ಯವಾಡುವದರಿಂದ ಉದರ ಶೂಲ, ಕುಂಥನಗಳು ಕಡಿಮೆ ಆಗುವವು. ಗ್ರಾಹಿಕಾರ್ಯವಾಗುವದರಿಂದ ಮಲತಾಯಾಗವು ತಡೆಯಲ್ಪಡುವದು. ಅಲ್ಲದೆ ರಕ್ತಸ್ತಂಭಕವು ಇರುವ ಕಾರಣ ರಕ್ತತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವದು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜೀವ ಅತಿಸಾರ, ಆವಾತಿಸಾರ, ರಕ್ತತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ಕಾರ್ಯವಾಡುವದು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಕಂಟಿಕಾರ್ಯವಲೀಕ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :— ಕಾಜ್ಞಿಂಧರ ಸಂಹಿತಾ; ಮಂಧ್ಯಮು ಖಂಡ.

ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯ :—

೧) ಕಂಟಿಕಾರಿ ಪಂಚಾಂಗ - ೩.೪.೨೫.೨೨	೨) ಶಕರಾ	- ೬೨೦ ಗ್ರಾ.	
೩) ಜಲ(ಕಣಾಯಾಧ್ರ)	೨೨.೨೫.೨೧. (ಜಲಶೇಷ - ೨.೦೨೨ ಲೀ.)		
೪) ಗುಡೂಬಿಕಾರಿ	- ೪ ಲ ಗ್ರಾ.೦.	೫) ಚೆವ್ಯಕಾರಿ	- ೪ ಲ ಗ್ರಾ.೦
೬) ಚಿತ್ರಕ ಮೂಲ	- " ೬) ಮಂಸಾತ್ರಕಂಡ	- "	
೭) ಶಕರಿಕ್ತಾರಿ	- " ೭) ಶುಂಭಿಕಂಡ	- "	
೮) ಪಿಪ್ಪಲಿ ಫಲ	- " ೮) ಮಂರಿಚಫಲ	- "	
೯) ಧನ್ಯಯಾಸ	- " ೯) ಭಾರಂಗಿ ಮೂಲ	- "	
೧೦) ರಾಸಾಂತ್ರ, ಮೂಲ/ಪ	- " ೧೦) ಶಲೀ ಕಂಡ	- "	
೧೧) ಘೃತ	- ೪ ಲ ಗ್ರಾ.೦.	೧೧) ತೈಲ	- ೪ ಲ ಗ್ರಾ.೦
೧೨) ಮಂಧು	- " ೧೨) ವಂಶಲೀಂಜನ	- ೧೨ ಲ ಗ್ರಾ.೦	
		೧೩) ಪಿಪ್ಪಲಿ ಫಲ	- "

ಉಪಕರಣ :— ಪಾತ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಮಸ್ತಿ, ಖಲ್ಲು ಮುಂಂ.

ವಿಧಾನ :— ಕಂಟಿಕಾರಿಯನ್ನು ಸೂಲಿಚೂಣ ವಾಡಿ ಜಲದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೨.೦೨೨ ಲೀ. ಜಲಶೇಷ ಉಳಿಯುವವರಿಗೆ ಕುದಿಸಿ ಕಾಷಧವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳು

ಒಳ್ಳೆ. ಇದನ್ನು ಸೋನಿ ಕಾಷಧದಲ್ಲಿ ಶಕರಾವನ್ನು ಮಿಶ್ರವಾಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ಪಾಕ ರಾದ ನಂತರ ಇದರಲ್ಲಿ ಗುಡೂಬಿಯಿಂದ ಶಲೀಯ ವರಿಗಳ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೂರಿಲಿವನ್ನು, ಘೃತ, ತೈಲಂ ಹಾಕಿ ಚನಾಂಗಿ ಮಿಶ್ರವಾಡಬೇಕು. ಅವಲೀಕವು ತಯಾರಾದ ನಂತರ ಶಗ್ನಿಯೇ ಹೇಳಿಂದ ಇಳಿಸಿ ಸಾಪ್ತಂಗಶೀಲವಾದ ನಂತರ ಪಂಚ ಲೋಚನ, ಪಿಪ್ಪಲಿ ಜೂರಾಂಗ ಚನಾಂಗಿ ಮಿಶ್ರವಾಡಿ ಕಾಜನ ತೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಇಡಬೇಕು.

ಗುಣಧನು :— a) ಪಣ - ಕೃಷ್ಣಾಭರಕ್ತ. b) ಗಂಧ - ಸಂಗಂಧ
c) ಸ್ವರ್ತ - ಹಿಂಡಿಲ್

ಪಾತ್ರ :— ೬-೧೨ ಗ್ರಾ.

ಅನುಪಾನ :— ದುಗ್ಂ, ಜಲ.

ಉಪಯೋಗ :— ಇದರ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಹಿಕಾಂಕಾ, ಸಾಪ್ತಂಗಾ, ಕಾಸ ಶಾಲಾದಿಗಳು ತಮನವಾಗುವವು. ಕಾಷದಲ್ಲಿ ಕಫವಿದ್ದರೆ ಕಫವನ್ನು ಮುದುಗೊಳಿಸಿ ಹೊರಹಾಕಲು ಸರಾಯಂ ವಾಡುವದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಫದ ನಿಮಿಂತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಶುನ್ನ ಕಾಸದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕವನ್ನು ನಾಶ ವಾಡುವದು. ಸಾಪ್ತಂಗದಲ್ಲಿ ಕಫದ ಅವರೋಧವನ್ನು ಮುದುಗೊಳಿಸಿ ಹೊರಹಾಕಿ ಸಾಪ್ತಂಗದ ವೇಗಗಳನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸುವದು. ಕಾಸದಲ್ಲಿ ಜ್ಞರದ ಅನುಬಂಧವಿದ್ದರೂ ಉತ್ತಮ ಕಾರ್ಯವಾಡಲ್ಲಿದೆ ಜ್ಞರ ಕಾಸನ ವಾಡುವದು.

ದಾಡಿವಾಡಿಲೀಕ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :— ಯೋಗಿ ರತ್ನಾಕರ.

ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯ :—

೧) ದಾಡಿಮುಖ. ತ್ವಕ್ - ೨.೬.೮೨.೨೫.೨೨	೨) ಶಕರಾ - ೨.೬.೮೨.೨೫.೨೨
೩) ಜಲ - ೧೧.೬೪.೨೧. (ಜಲಶೇಷ - ೨.೦೨೨ ಲೀ.)	
೪) ಶುಂಭಿ, ಕಂಡ - ೪ ಲ ಗ್ರಾ.೦	೫) ಪಿಪ್ಪಲಿ ಮೂಲ - ೪ ಲ ಗ್ರಾ.೦
೬) ಪಿಪ್ಪಲಿ ಮೂಲ - " ೬) ಧಾನ್ಯಕ ಫಲ - "	
೭) ಶಲೀ, ಕಂಡ - " ೭) ಜಾತಿ ಫಲ - "	
೮) ಅಜವಾನ ಫಲ - " ೮) ಜಾತಿ ಫಲ - "	
೯) ಜಾತಿ ಪತ್ರ - " ೯) ಮಂರಿಚ ಫಲ - "	
೧೦) ಜಾತಿ ಪತ್ರ - " ೧೦) ವಂಶಲೀಂಜನ - "	

- ೧೪) ಶುದ್ಧ ಭಂಗ - " ೧೫) ನೀಂಬಪತ್ರ - "
 ೧೬) ಮಂಜಿಷ್ಟ್ವ ಕಾಂಡ - " ೧೭) ಕೂಟಕಾಲ್ಪಲಿಕಾತ್ಪ್ರಕ್ರ್ಯಾಕ್ - "
 ೧೮) ಅರಲು ಕಾಂಡತ್ಪ್ರಕ್ರ್ಯಾಕ್ - " ೧೯) ಅತಿವಿಷ ಕಂದ - "
 ೨೦) ಪಾಠಾ ವುಳಿ - " ೨೧) ಲವಂಗ ಪುಷ್ಟಿ - "
 ೨೨) ಗೊಫ್ಫ್ರೆತ - ೨೩.೬೮ ಕಿ.ಗ್ರಾ.೦ ೨೩) ಮಧು - ೨೩.೬೯ ಕಿ.ಗ್ರಾ.೦

ಉಪಕರಣ :- ಖಲ್ಲಿ, ಅಗ್ನಿ ವಸ್ತು, ಪಾತ್ರಿ, ಗಾಜಿನೆ ಶೀಕೆ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ :- ದಾಡಿಮಂಘಲತ್ಪ್ರಕ್ರ್ಯಾಕ್ ಜಲಕೂಡಿಸಿ ಕ್ಷಾಫ ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಸಕ್ಕರೆ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಪಾಕದಂತಾದ ಸಂತರ ಶುಂಭಿಯಿಂದ ಲವಂಗದವರಿಗಿನ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂಳ್ಳಿ ಹಾಕಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂಳ್ಳಿ ವರಿಗಿನ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂಳ್ಳಿ ಹಾಕಿ ಅವಲೇಹ ವಿಧಿ ಅನುಸಾರ ಅವಲೇಹ ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಸಂತರ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿಸಿ ಸ್ವಾಂಗಶೀತವಾದ ಸಾರ ಅವಲೇಹ ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಸಂತರ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿಸಿ ಸ್ವಾಂಗಶೀತವಾದ ಸಂತರ ಮಧು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

- ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : a) ವಣಿ - ಶ್ರ್ಯಾವ. b) ಗಂಧ - ಸುಗಂಧ.
 c) ಸ್ವರ್ಚ್ಚ - ಪಿಚ್ಚಿಲ d) ಸ್ವಾದ - ಮಧುರ.

ಮಾತ್ರಾ :- ೨-೨೨ ಗ್ರಾ.೦

ಅನುಪಾನ :- ದುಗ್ಂ. ಅಥವಾ ಜಲ.

ಉಪಯೋಗ :- ಜ್ವರಾತಿಸಾರ, ಸಂಗ್ರಹಣಿ, ಕ್ಷಯ, ಕೊಂಧ, ಅವೃತ್ತಾಲ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಪಿತ್ತವಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಿರುವದು.

ಕುಟಿಜಾವಲೇಹ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : ಶಾಬ್ದಿಕಾರ ಸಂಹಿತಾ; ಮಂದ್ಯಮು ಖಂಡ.

ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯ :-

- ೧) ಕುಟಿಜತ್ಪ್ರಕ್ರ್ಯಾಕ್ ಕ್ಷಾಫ - ೨೩.೬೮ ಲೀ.೨) ಗುಡ - ೧.೪೪ ಕಿಲೋ.೨.
 ೩) ಘೃತ - ೧೮.೨ ಗ್ರಾ.೦ ೪) ರಸಾಂಚನ - ೪ ಲೀ ಗ್ರಾ.೦
 ೫) ಮೇಜರಸ - ೫ ಲೀ ಗ್ರಾ.೦ ೬) ಶ್ರೀಕಂಢಿ ಘಲ - "
 ೭) ಶ್ರೀಘಲಾ ಘಲಮಜ್ಞಾ - " ೮) ಲಜ್ಞಾಲು ಮಂಚಾಂಗ - "
 ೯) ಚಿತ್ರಕ ಮುಳಳ - " ೧೦) ಪಾಠಾ ಮುಳಳ - "
 ೧೧) ಬಿಲ್ಪ ಮುಳಳ - " ೧೨) ಇಂದ್ರಯವ ಬೀಜ - "

- ೧೩) ತ್ಪ್ರಕ್ರ್ಯಾಕ್, ಕಾಂಡತ್ಪ್ರಕ್ರ್ಯಾಕ್ - " ೧೪) ಭಲ್ಲಾತಕ ಬೀಜ - "
 ೧೫) ಅತಿವಿಷ ಕಂದ - " ೧೬) ವಿಡಂಗ ಘಲ - "
 ೧೭) ಏಲುವಾಲಕ - " ೧೮) ಮಧು - ೧೮.೨ ಗ್ರಾ.೦.
 ಉಪಕರಣ :- ಪಾತ್ರ, ವಸ್ತು, ಅಗ್ನಿ ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ :- ಕುಟಿಜ ಕ್ಷಾಫದಲ್ಲಿ ಗುಡ ಹಾಕಿ ಕುದಿಸಬೇಕು. ಪಾಕವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ರಸಾಂಚನದಿಂದ ಏಲುವಾಲಕವರಿಗಿನ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂಳ್ಳಿ ಹಾಕಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಸಂತರ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿಸಿ ಸ್ವಾಂಗಶೀತವಾದ ಸಂತರ ಮಧು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : - a) ವಣಿ - ಶ್ರ್ಯಾವ. b) ಗಂಧ - ಮಧುರ.
 c) ಸ್ವರ್ಚ್ಚ - ಪಿಚ್ಚಿಲ d) ಸ್ವಾದ - ಮಧುರ, ತಿಕ್ತ.

ಮಾತ್ರಾ :- ೨-೨೨ ಗ್ರಾ.೦.

ಅನುಪಾನ :- ಜಲ ಅಥವಾ ದುಗ್ಂ, ದಧಿ ಅಥವಾ ಘೃತ.

ಉಪಯೋಗ :- ಈ ಅವಲೇಹವನ್ನು ಮಾತ್ರಾನುಸಾರ ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ ಸರ್ವ ಅರ್ಕಗಳು ಶೈಕ್ಷಿಕಾಗಿ ಗುಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದರಿಂದುಂಟಾಗುವ ಉಪಯೋಗಗಳು ಶಾಂತವಾಗುವವು. ಉದರ, ಅತಿಸಾರ, ಗ್ರಜಣ, ಪುವಾಹಿಕ ಆಮ್ಲ ಪಿತ್ತ ಪಾಂಡು ನಾಶಕವಾಗಿದೆ

ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳು ದೀಪನ ಪಾಚನೆನಿದ್ದು ಆಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಬಲಕಾರಕ ಇರುವವು. ಮಲದಲ್ಲಿಯ ಆಮುವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ಪಕ್ಷ ಮಲವನ್ನು ನಿಹರಣಮಾಡುವವು.

ಅಮ್ರಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ (Amoebic dysentry) ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು.

ಚ್ಯಾವನ ಪ್ರಾಶ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :- ಚರಕ ಸಂಹಿತಾ; ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಸಾಧನ.

ಘಟಕದ್ರವ್ಯ :-

- ೧] ಬಿಲ್ಪ ಮುಳಳ - ೫ ಲೀ ಗ್ರಾ.೦. ೨] ಅಗ್ನಿಮಂಧಮುಳಳ - ೫ ಲೀ ಗ್ರಾ.೦.

೧] ತೊಣಿನಾಕ ಮೂಲ -	"	೪] ಕಾಶ್ಚರ ಮೂಲ -	"
೨] ಪಾಟೀಲಾ ಮೂಲ -	"	೫] ಬಲಾ ಮೂಲ -	"
೩] ಶಾಲಪಟೀ ಮೂಲ -	"	೬] ಪುಷ್ಟಿಪಟೀ ಮೂಲ -	"
೪] ಮುದವಟೀ ಮೂಲ -	"	೭೦] ಮೂನವಪಟೀ ಮೂಲ -	"
೮೧] ಹಿಷ್ಟಿ ಮೂಲ -	"	೮೭] ಗೊಕ್ಕರ ಮೂಲ -	"
೮೨] ಬೃಹತಿ ಮೂಲ -	"	೯೪] ಕಂಟಿಕಾರಿ ಮೂಲ -	"
೮೩] ಕೃಂಗಿ ಮೂಲ -	"	೧೫] ಭೂಮಾಯವುಲಕಿ ಪಂಚಾಂಗ -	"
೮೪] ದಾಸ್ಯಾಘಲ	-	೧೮] ಜೀವಂತಿ ಮೂಲ -	"
೮೫] ಪುಷ್ಟಿ ಮೂಲ -	"	೨೦] ಆಗರ್ಹ ಕಾಂಡಸಾರ -	"
೮೬] ಅಭ್ಯರ್ಥಾ ಫಲಮಾಡ್ಯ -	"	೨೨] ಆಮೃತ ಕಾಂಡ	"
೮೭] ಮುದ್ದಿ ಮೂಲ -	"	೨೪] ಜೀವಕ ಮೂಲ -	"
೮೮] ಖುಷಭಕ ಮೂಲ -	"	೨೫] ಶರೀ ಮೂಲ -	"
೮೯] ಮುಸತ್ತಾಕಂಡ	-	೨೬] ಪುನನ್ನವಾ ಮೂಲ -	"
೯೦] ನೇರ್ಧಾ ಮೂಲ -	"	೨೦] ಏಲಾ ಬೀಜ -	"
೯೧] ಚಂದನಕಾಂಡ ಸಾರ -	"	೨೭] ಉತ್ಪಲ ಫಲ -	"
೯೨] ವಿದಾರಿ ಕಂಡ -	"	೨೪] ವಾಸಾ ಮೂಲ -	"
೯೩] ಕಾಕೀಲಿ ಮೂಲ -	"	೨೬] ಕಾಕನಾಸಿ ಫಲ -	"
೯೪] ಆನುಲಕಿ ಫಲ -	೧೦೦	೨೭] ಜಲ -	೧೨೨ ಶ್ಲೇ. ೧೧.
೯೫] ಫೂತ -	೨೨೮ ಗಾರ.	೨೮] ಕೈಲ -	೨೨೮ ಗಾರ.
೯೬] ಶಕ್ರರಾ -	೨.೪ ಕಿ.ಗಾರ್. ೪೦	೨೯] ವಾಧು -	"
೯೭] ಪಂಕಲೀಚನ -	೧೨೭ ಗಾರ್. ೪೪	೩೦] ಹಿಷ್ಟಿ ಫಲ -	೧೨೮ ಗಾರ್.
೯೮] ತ್ವಕ್	- ೪೮ ಗಾರ್. ೪೬	೩೧] ಏಲಾಬೀಜ -	೪೮ ಗಾರ್.
೯೯] ಪತ್ರ	-	೩೨] ನಾಗಕೀಶರ -	"

ಉಪಕರಣ :- ಮಲ್ಲ, ಸಾತ್ರೀ, ವಸ್ತ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಮಾವನ ಯುಂತ್ರ, ಶ್ರಿಕೂಟಿಕಾ ಮುಂತಾದವು.

ಇದರಲ್ಲಿಯ ಆಮುಲಕಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಒಂದು ವಸ್ತುದ ಹೇಳಿ ಶಕ್ತಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು
ಚೀವರಿಸಿ ತೆಗೆದೊಗೆಯಬೇಕು. ಮತ್ತು ಆಮುಲಕಿ ಫಲಮುಜ್ಞಾ ಒಂದು ಪಾತ್ರ
ಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇದಕ್ಕೆ ಘೂತ ತೈಲ ಸೇರಿಸಿ ಆಗ್ನಿಯ ನೇರಿಣಿ ಹುರಿಯ ಬೇಕು
ಒಂದು ರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದ ನಂತರ ಆಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಲಿಸಬೇಕು.

ನೊದಲಿನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶರ್ಕರಾ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಪಾಕ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಇದೆ ರಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಅವುಲಕೆ ಫಲವುಜ್ಞವನ್ನು ಪಾಕವು ಹಡಕೆ ಬರುವಾಗ ಸೇರಿಸಿ ಅವಲೇಹ ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಇದು ಶೈತಾನಾದ ನಂತರ ಮುಧು ಮತ್ತು ಉಳಿದೆ ದೃವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ತ ಚೋಟಿವನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಒನ್ನಾಗಿ ತಿರುವಬೇಕು. ಎಲ್ಲಿ ದೃವ್ಯಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಮಿಶ್ರವಾದ ನಂತರ ಗಾಜನ ಶೀಕರಿಸಲ್ಪಿಣಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಬೇಕು. ಇದುವೇ ಚ್ಯಾವನ ಪಾರ್ಕವು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : - a) ವರ್ಣ - ಶಯವ. b) ಗಂಧ - ಸುಗಂಧ.
c) ಸ್ವರ್ತ - ಮೃದು. d) ಸ್ವಾದ - ಮಧುರ, ಕಟ್ಟಿ

ప్రాతమి :- १७-७५ గాం.

ಅನುಪಾನ :- ದುಗ್ಗಿ.

ಉಪಯೋಗ :- ಇದರ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಕಾಸ, ಸಷ್ಟಾಸ, ತೃಷ್ಣಾಂತ, ವಾತರಕ್ತ, ಹಿತ್ತ
ರೆನೋಗ, ಶುಕ್ರದ್ವೀಷ, ಮಂತ್ರದ್ವೀಷಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಅನುತ್ತನೆ. ಇದು ಬಲಕಾ
ರಕ, ಸ್ತುರಣತಕ್ತ ವರ್ಧಕ ನೈಘಣ್ಯನದಲ್ಲಿ ಆನಂದವನ್ನು ಕೊಡುವಂಥರದ್ವಿರುತ್ತದೆ.
ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸನ್ನತಾ, ಕಾಂತಿ, ವಜ್ರ ವರ್ಧನವಾಗಬದಲ್ಲದೇ ನೈಧ್ಯಾಪ್ಯವನ್ನು ತಡೆ
ಗಟ್ಟಿ ವಂತಹ ಅತಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗುಣವಿರುವದೆಂದು ಆಧುನಿಕ ತಜ್ಞ ನೈದೃರಿಂದ
ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ಕಲ್ಪ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಚ್ಯಾರೆನ್ ಮಾಸಿಗು ಯೂವೆಚನಾಡನೆಂದು ಅಯ್ಯಾ
ಪೇರೀದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಣಿನೆ ದೊರಿಯುತ್ತದೆ. ಬಾಲಕರಲ್ಲಿ ಅಂಗ ಪ್ರತ್ಯಂಗಗೆ
ಯೋಗ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಒಂಟು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತ್ವರಿತ ಹಾಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿ
ಅಷ್ಟೇ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡದೆ ಸ್ವಸ್ಥ ವೃಕ್ಷಿಯ ಅರ್ಥಾಗ್ಯ ಕಾಪಾಡುವದಗೊಂಡು
ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ವೃದ್ಧರಲ್ಲಿ ಇದರ ಕಾರ್ಯ ಅತಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಉತ್ತಮ
ವಾಗಿ ಅಗುವದು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ವೃದ್ಧರಲ್ಲಿ ಹುಸಿನೆಯನ್ನು ಯೋಗ್ಯಗೊಳಿಸಿ
ಮಾಡಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಶಿತ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ

ತಡಿಗಟ್ಟಿತ್ತೆದಲ್ಲಿದೇ ಅವರ ಹೊನ್ಸಿಕ ಸ್ಥಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮವಾಗಿಡುವಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಂ
ವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಲ್ಪ ಸೇವನೆಗೆ ಯಾವಾದೇ ಕಾಲ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇದು ಆಮುಳಕಿ ಪ್ರಥಾನವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸಿತ್ತನಾಶಕ ತ್ವಷ್ಟಾನಿವಾರಕವಾ
ಗಿದೆ. ವಾಯಧಿಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತವಾದ ಸಂತರ ಆತನ ದುರ್ಭಲತೆ ನಾಶಕಾಗಿ ಇದು
ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಆಮುಳಕಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಿಟ್ಟಿನಾ ಸಿ ಕುದಿಸುವದರಿಂದ
ಅವಾಶಯಂಗತ ಸ್ವಾವಗಂಧನಾಶಹೊಂದದೇ ರುಂದಲ್ಲಿ ಕೊಣಣಿ ಆಗುವಂತಹ
ದ್ವಿರುವದು.

ರಕ್ತಗತ ಯಾವಾದೇ ನಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಿದ್ದು ರಕ್ತದ ಘಟಕಗಳನ್ನು
ಪೂರ್ಕತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದುವದಲ್ಲಿದೇ ಯ್ಯಾದಯುಕ್ತಾ ಬಲವನ್ನು ಕೊಡುವದಾಗಿದೆ.

ಕ್ಷಯದ ಪ್ರಥಮಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳು ಸ್ವೀಕೊಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಲ್ಪಜ್ಞರ,
ಏಂದು ಇದಾಗ ಈ ಕಲ್ಪ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ಇದು ಧಾತು ಘಟಕಗಳನ್ನು
ನಿಮ್ಮಲ ಪೂರ್ವಿ ಅವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವರ್ಧಿಸುವದು. ಕೆಲ ವೃಕ್ಷ
ಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಮಾಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಬಹುದು. ಅದರಿ ಕೆಲ ದಿನ
ಗಳ ಸೇವನೆಯ ಸಂತರ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಕಡಿಮೆ ಆಗಿ ಸಂತರ ಪೂರ್ಕತ ಅವಸ್ಥೆ
ತಾಳುವದು. ಇದರಿಂದ ಆಂತರ್ಗಳಿಗೆ ಮೃದು ಗುಣ ತಂದುಕೊಡುವದಲ್ಲಿದೆ ಅವುಗಳ
ರಕ್ತ ಸೂಕ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಕತಗೊಳಿಸುವದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ಷಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ
ಸಂತರದ ಸಿಬ್ರಲತೆ ಸಾಶಕಾಗು ಉಪಯುಕ್ತವಿದೆ. ಧಾತುಕ್ಷೇಣಾ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ
ಇಕ್ಕೆ ಕ್ಷಯವು ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ಕಲ್ಪದ ಜೊತೆಗೆ ದ್ವಾಪ್ರಾರಿಷ್ಟ, ಸ್ವೀಕಾರಣ
ವಂಗೀಕ್ರಿಯೆನನ್ನು ಕೊಡುವದರಿಂದ ಉತ್ತಮ ಲಾಭವಾಗುವದು.

ಪುಮ್ಮಸಗತ ವಾಯಧಿಗಳು ತೀವ್ರಾವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇದು ಪುಮ್ಮಸದ ಆರೋ
ಗ್ಯನನ್ನು ಕಾಪಾಡುವದು. ಅಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸೂಕ್ತವಾದ ವಿಕೃತ ಸ್ವಾವಗಳನ್ನು
ತಡಿಗಟ್ಟಿನದು. ಇದರಿಂದ ಸ್ವಾಸ ಕಾಸ ಯಾಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಕಫ ಕಡಿಮೆ ಆಗುವದು.

ಹರಿದಾರ ಖಂಡ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಭೈಷಜ್ಯ ರತ್ನಾವಳಿ; ಉದರ್ಭ ಶೀತ ಸಿತ್ತಕೊಡ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪ್ರಕಾರ.

ಘಟಕ ದ್ವಾರ್ಯ : -

- ೧) ಘ್ರಾತಭಜಿತಹರಿದಾರ ಚೂರ್ಣ - ೩೫ ಗ್ರಾಂ ೨) ಘ್ರಾತ - ೩೫ ಗ್ರಾಂ.
  - ೩) ದುಗ್ಧ - ೧೦೨೭ ಲೀ. ೪) ಶರ್ಕರಾ - ೨೫ ಕೆ.ಗ್ರಾಂ.
  - ೫) ಹರಿತಕಿ ಘಲಮಜ್ಜಾ - ೪ ಲೀ. ೬) ಬಿಭಿತಕಿ ಘಲಮಜ್ಜಾ - ೪ ಲೀ.ಗ್ರಾಂ.
  - ೭) ಆಮುಳಕಿ ಘಲಮಜ್ಜಾ - " ೮) ಪಿಸ್ಟಲಿ ಘಲ - "
  - ೯) ಮರೀಜ ಘಲ - " ೧೦) ಶಂರಿ ಕಂಡ - "
  - ೧೧) ಪಲಾ ಬೀಜ - " ೧೨) ತ್ವಕ್
  - ೧೩) ಪತ್ರ - " ೧೪) ವಿಡಂಗ ಘಲ - "
  - ೧೫) ನಿತೋಷಿ ರ ಮೂಲ - " ೧೬) ನಾಗಕೀರೆರ
  - ೧೭) ಮುಸ್ತಾಕಂಡ - " ೧೮) ಲೋಹ ಭೇಸ್ತು - "
- ಉಪಕರಣ : - ಪಾತ್ರ, ವಸ್ತು, ಆಗ್ನಿ, ತಾಟು, ಲೋಹದಂಡ ಮುಂತಾದವು.

ನಿಧಾನ : - ಹರಿದಾರ ಚೂರ್ಣದಲ್ಲಿ ಘ್ರಾತವನ್ನು ಚನಾಗ್ನಿಗಿ ಮಾತ್ರ ಪಾಡಬೇಕು.
ಇದನ್ನು ದುಗ್ಧ, ಶರ್ಕರಾಗಳನ್ನು ಒಂದು ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪುಂಡರ್ಗ್ನಿಯು
ಮೇಲೆ ಇಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಲೀಹ ನಿಹಾರಣವಾಗುವವರಿಗೆ ಆಗ್ನಿ ಕೊಡಬೇಕು.
ಸಂತರ ಆಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿಸಿ ಇಡರಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ದ್ವಾಪ್ರಾರಿಷ್ಟ ಸೂಕ್ತ ಚೂರ್ಣ
ನಿನ್ನ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಚನಾಗ್ನಿಗಿ ತಿರುವಬೇಕು. ಎಲ್ಲವೂ ಚನಾಗ್ನಿಗಿ ಮಿಶ್ರವಾದ ಸಂತರ
ಒಂದು ತಾಟು ಇಲ್ಲವೇ ಪರಾತದಲ್ಲಿ ಬಿಸಿ ಇರುವಾಗಲೇ ಹಾಕಬೇಕು. ಮತ್ತು
ಚಾಕುವಿನಿಂದ ಸಣ್ಣ ತುಂಡುಗಳಾಗುವಂತೆ ಗೆರಿ ಎಳಿಯಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೇ ಘ್ರಾತ ಲಿಷ್ತ
ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : -

- a) ವಣ - ಮಧುವಣ, ಶ್ವಾಸ. b) ಗಂಧ - ಸುಗಂಧ.
- c) ಸ್ವರ್ಶ - ಕರಿಣ, ಅಲ್ಪಮೃದು. d) ಸಷ್ಟದ - ಮಧುರ, ಕಟು

ಮಾತ್ರಾ : - ೧೨-ಗ್ರಾಂ.

ಅನುಪಾನ : - ದುಗ್ಧ.

ಉಪಯೋಗ : - ಕಂಡು, ವಿಸ್ತೃತಿ, ದಾಳ ನಾಶಕ ಇರುವದು.

ಪೂರ್ಗ ಖಂಡ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಭೈಷಜ್ಯ ರತ್ನಾವಳಿ; ಕೂಲ ರೋಗಾಧಿಕಾರ.

ಫಟಕ ದ್ವರ್ಣ :-

೧] ಪೂಗ, ಫಲ	- ಇಲಳ ಗಾರ್.	೨] ಹರೀತಕಿ ಬೀಜಮುಜಾ - ಇಂ ಗಾರ್.
೩] ಘೃತ	- ಗಂಡ ಗಾರ್.	೪] ಸಿಯಾಲಸ್ಟಿ ಮುಜಾ - "
೫] ಕತಾವರಿ ಮೂಲರಸ-ಇಲಳ ಸು.ಲೀ	೬] ತ್ವಕ್	"
೭] ಆನುಲಕಿ ಘುಲರಸ	- " ೮] ಏಲಾಫಲ	"
೯] ಮುಗ್ಗಿ	- ಗ.ಬಿಂಬಿ ೧೯. ೧೦]	ಪತ್ರ
೧೦] ಸಿತಾ	- ಶ.ಬಿ.ಕಿ.ಗಾರ್. ೧೧]	ಸ್ವೀತಜೀರಕ ಫಲ
೧೧] ನಾಗಕೇಶರ	- ಇಂ ಗಾರ್.	೧೨] ಕೃಷ್ಣಜೀರಕ ಫಲ
೧೨] ಮುಂಸ್ತಕಂದ	- " ೧೩]	ಶಂಗಾಟಕ ಬೀ. ಮು
೧೩] ಸ್ವೀತಚಂದನ, ಕಾ.ಸಾ	- " ೧೪]	ವಂಶಲೋಚನ
೧೪] ಕುಂಠ ಕಂದ	- " ೧೫]	ಜಾತಿಫಲ ಬೀಜ
೧೫] ಮುರಿಂಚ ಫಲ	- " ೧೬]	ಜಾತಿನತ್ರ
೧೬] ಧಾನ್ಯಕ ಫಲ	- " ೧೭]	ಕಕ್ಷಾಲ ಫಲ
೧೭] ಸಕುಲ ಮೂಲ	- " ೧೮]	ತಗರ್ ಕಂದ
೧೮] ಅಂಬು ಮೂಲ	- " ೧೯]	ಲವಂಗ ಪುಷ್ಟಿ
೧೯] ಉತ್ತಿರಮೂಲ	- " ೨೦]	ಬೃಂಗರಾಜ ಪಂ.
೨೦] ಅಶ್ವಗಂಧ ಮೂಲ	- " ೨೧]	ಸಿಪ್ಪಲಿ ಫಲ

ಉಪಕರಣ :- ಪಾತ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ವಸ್ತ್ರ, ಖಲ್ಲು ಮುಂ.

ವಿಧಾನ :- ಪೂಗ ಫಲಮನ್ನ ಮುಗ್ಗಿ ವೀಶ್ರಿತ ಜಲದಲ್ಲಿ (ಗ.ಬಿಂಬಿ ೧೯.) ರಾಕಿ ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಪಚನ ಮಾಡಬೇಕು. ಜಲಂಂಥ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಆದ ಸಂತರ ತೊಳೆದು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಿಸಿ ಪೂಗ ಫಲಗಳನ್ನು ಬುಳ್ಳದಲ್ಲಿ ರಾಕಿ ಮಾಡಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಚೂರ್ಣಮನ್ನು ಘೃತದಲ್ಲಿ ಭೂಜರ್ತ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಕತಾವರಿ ಮೂಲರಸ, ಗೊದುಗ್ಗಿ, ಸಿತಾ ಸೋರಿಸಿ ಪಾಕ ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಉಳಿದ ದ್ವರ್ಣಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂರ್ಣಮನ್ನು ಪ್ರೋಟೋ ಪ್ರೋಟೋ ವಾಗಿ ಸೇರಿ ಮತ್ತು ಚನಾಗ್ನಿ ಲೋಹದಂಡದಿಂದ ತಿರುವುತ್ತಿರಬೇಕು. ಲೋಹದಂಡಾದ ಸಂತರ ಅಗ್ನಿಯಂದ ಇಳಿಸಿ ಘೃತ ಲೋಸಿತ ತಾಟಿನಲ್ಲಿ ರಾಕಿ ಸ್ವಾಂಗತೀತವಾದ ಸಂತರ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಮಾತ್ರಾ :- ೧೨ ಗಾರ್.

ಅನುವಾನ :- ಜಲ ಅಥವಾ ಮುಗ್ಗಿ.

ಉಪಯೋಗ :- ಶೂಲನಾಶಕ, ರಸಾಯನ, ಪೃಷ್ಠ, ಅಜ್ಞಾ, ಪ್ರವಾಹಿಕಾ, ಫರ್ಧಿ ಮೂಳಭಾನಾಶಕ.

ನಾರಿಕೇಲ ಖಂಡ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :- ಬೈಷಜ್ಯ ರತ್ನಾವಳಿ; ಶೂಲರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪ್ರಕರಣ.

ಫಟಕ ದ್ವರ್ಣ :-

೧) ನಾರಿಕೇಲ ಘಲಮುಜಾ - ಗಂಡಗಾರ್.	೨) ಗೊಘೃತ	೩) ಶಕ್ರರಾ	೪) ನಾರಿಕೇಲ ಜಲ
೫) ಧಾನ್ಯಕ ಫಲ	೬) ಪಿಪ್ಪಲಿ ಫಲ	೭) ಮುಂಸ್ತಕಂದ	೮) ವಂಶಲೋಚನ
೯) ಜೀರಕ ಫಲ	೧೦) ಕೃಷ್ಣಜೀರಕ ಪಲ	೧೧) ಬೃಹತ್ ಸಲಾಬೀಜ	೧೨) ನಾಗಕೇಶರ ಬೀಜ
೧೩) ತ್ವಕ್	೧೪) ಬೃಹತ್ ಸಲಾಬೀಜ	೧೫) ನಾರಿಕೇಲ ಜಲ	೧೬) ನಾರಿಕೇಲ ಜಲ
೧೭) ಶೈಂಪತ್ರ ಬೀಜ	೧೮) ನಾರಿಕೇಲ ಜಲ	೧೯) ನಾರಿಕೇಲ ಜಲ	೨೦) ನಾರಿಕೇಲ ಜಲ

ಉಪಕರಣ :- ಪಾತ್ರ, ವಸ್ತ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ತಾಟು, ಹೆರಿಯುವಮನೆ ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ :- ಹೆರಿಯುವ ಮನೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಾರಿಕೇಲ ಘಲಮುಜಾ ಮನ್ನು ಹೆರಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಘೃತಮನ್ನು ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಬೇಕು. ಒಂದು ಪಾತ್ರಯಲ್ಲಿ ನಾರಿಕೇಲ ಜಲದಲ್ಲಿ ಶಕ್ರರಾ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಅಗ್ನಿಯು ಮೇಲಿಟ್ಟು ನಾರಿಕೇಲ ಘಲ ಘಲಮುಜಾ ಮನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಲೇಂದ ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಈ ಲೇಂದಕ್ಕೆ ಉಳಿದ ದ್ವರ್ಣಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂರ್ಣಮನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಚನಾಗ್ನಿ ತಿರುವ ಬೇಕು. ಸಂತರ ಅಗ್ನಿಯಂದ ಇಳಿಸಿ ಬಿಸಿ ಇರುವಾಗಲೇ ಘೃತಲಿಪ್ತ ಪಾತ್ರಯಲ್ಲಿ ರಾಕಿ ಸ್ವಾಂಗತೀತವಾದ ಸಂತರ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರಿಕ್ರೇಣ :-

a] ವಣ - ಮಧುವರ್ಣ, ಶ್ವಾವ.	b] ಗಂಧ - ಸುಗಂಧ.
c] ಪ್ರಶ್ರ - ಸ್ವಿಗ್ಗ ಮುದು.	d] ಸ್ವಾದ - ಮಧುರ, ಆನ್ಸು ಮಾತ್ರಾ
e - ೬-೧೨ ಗಾರ್.	೧೨ ಗಾರ್.

ಅನುಪಾನ :- ದಂಗ್ಗಿ.

ಉಪಯೋಗ :- ಶೂಲ, ಆನ್ಸು ಸಿತ್ತ, ರಕ್ತಸಿತ್ತ, ಅರೋಚಕ, ಕ್ಯಾಯ್, ಸಂಪುಂಡನಾಶಕ ಇರುವದು.

ಸಾಭಾಗ್ಯ ಶುಂಖ ಪಾಠ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಬೈಷಣಿ ರತ್ನಾನುಳಿ; ಸ್ತೋರೋಗಾಧಿಕಾರ.

ಫಟಕದ್ವಯ : -

೧) ಶುಂಖ ಕಂದ	- ಗ್ರಂಥ ಕಿಲೊ	ಬಿ) ದುಗ್ಧ	- ಗ್ರಂಥ ಲೀ.
೨) ಘೃತ	- ಇಲಳ ಗ್ರಂ	ಬಿ) ಶರ್ಕರಾ	- ಗ್ರಂಥ ಕಿಲೊ
೩) ಕರ್ಮ ಕಂದ	- ಗ್ರಂಥ ಲೀ.	೪) ಮರೀಚ ಫಲ	- ಗ್ರಂಥ
೫) ಪಿಪುಲಿ ಫಲ	- " "	೫) ಹರೀತಕಿ ಫಲಮಂಜುಜು	- "
೬) ಬಿಭೀತಕಿ ಫಲಮಂಜುಜು	- " " ೧೦)	೬) ಅಮಲಕಿ ಫಲಮಂಜುಜು	- "
೭) ಜರೇಕ ಫಲ	- " " ೧೨)	೭) ತಮಾಲ ಪತ್ರ	- "
೮) ಪಲಾಬೀಡ	- " " ೧೯)	೮) ಮುಸ್ತಕಂದ	- "
೯) ನಾಗಕೇಶರ	- " " ೨೮)	೯) ಜಾತಿ ಫಲ	- "
೧೦) ಜಾತಿ ಪತ್ರ	- " " ೨೯)	೧೦) ಲವಂಗ ಪುಷ್ಟ	- "
೧೧) ಧಾನ್ಯಕ ಫಲ	- " " ೩೦)	೧೧) ನಲಿಕಾ	- "
೧೨) ರತ್ನಾವಳಿ ಫಲ	- " " ೩೧)	೧೨) ಯಾವಾನಿ ಫಲ	- "
೧೩) ಮಂದಸ ಫಲ	- " " ೩೨)	೧೩) ಧಾತಕಿ ಪುಷ್ಟ	- "
೧೪) ಅಚಮೇದ ಫಲ	- " " ೩೩)	೧೪) ಮುಶಲಿ ಕಂದ	- "
೧೫) ರತ್ನಾವರಿ ಕಂದ	- " " ೩೪)	೧೫) ಗಜಸಿಪುಲಿ ಫಲ	- "
೧೬) ಲೊಧ್ರ ಕಾಂಡಸಾರ	- " " ೩೫)	೧೬) ಗುಡೊಬಿ ಕಾಂಡ	- "
೧೭) ಪ್ರಯಾಲ ಬೀಡ	- " " ೩೬)	೧೭) ಶ್ರೀತಜಂಡನಸಾರ	- "
೧೮) ಕಪೂರ ಸಾರ	- " " ೩೭)	೧೮) ಶ್ರೀತಜಂಡನಸಾರ	- "
೧೯) ರಕ್ತಜಂಡನ ಕಾಂಡಸಾರ	- " "		

ಉಪಕರಣ : - ಖಲ್ಲು, ಅಗ್ನಿ ವಸ್ತು, ಪಾತ್ರ, ಲೋಹದಂಡ ಮುಂಂ.

ಸಿಧಾನ : - ಶುಂಖಿಯ ಸೂಕ್ತ ಚಂಡಿವನ್ನು ದುಗ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಿಸಾಡಿ ಮುಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಡಬೇಕು. ದುಗ್ಧದಲ್ಲಿಯ ಜಲೀಯ ಅಂಶವು ಹೋಗಿ ಬಿನಾ ಮುಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಡಬೇಕು. ದುಗ್ಧದಲ್ಲಿ ಘೃತವನ್ನು ಮಿಶ್ರಿಸಾಡಿ ದಂತಿ ಆದ ಸಂತರ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿಸಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿ ಘೃತವನ್ನು ಮಿಶ್ರಿಸಾಡಿ ಕಡಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಭಜಿಸಿ ಪಾಡಬೇಕು. ಶರ್ಕರಾದಲ್ಲಿ ಜಲ ಮಿಶ್ರಿಸಾಡಿ ಕಡಾಯಿಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಭಜಿಸಿ ಶುಂಖ ಕಂದ ಹಾಕಿ ಜನಾಗಿ ಸಕ್ಕರಿ ಪಾಕವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಪಾಡಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿ ಘೃತವನ್ನು ಮಿಶ್ರಿಸಾಡಿ ಕಡಾಯಿಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಘೃತವನ್ನು ಪಾತ್ರ ಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೂಕುವಿನ್ನಿಂದ ಕತ್ತಲು ಸಾಧ್ಯಂಗಿತವಾದ ಸಂತರ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧನು ವರೀಕ್ರಿಯ : a) ವ್ಯಾಂ - ಮಂಧು ವಣ. b) ಗಂಧ - ಸುಗಂಧ. c) ಸ್ವರ್ಣ - ಕರಿಣ, ಅಲ್ಪಮೃದು d) ಸಾಷ್ವದ - ಕಟ್ಟು, ಮಂಧುರ.

ಮಾತ್ರಾ : - ೧-೧೫ಗಾರ್ಥ

ಅನುಪಾನ : - ಇಜದುಗ್ರು.

ಉಪಯೋಗ : - ಆಮವಾತ, ಶಾಸ್ವತ, ಕಾಸ, ಗೃಹಿಣಿ, ಅಮ್ಲಾಂತಿ, ರಕ್ತಸಿತಾದಿ ನಾಶಕ, ಸ್ತನ್ಯಧಾಡ್ಯಾತ್ಮ. ಬೃಂಧಣ, ಬಲ್ಯ, ಪುಷ್ಟಿಕಾರಕ ಇರುತ್ತದೆ.

ಮುಶಲಿ ಪಾಠ

ಫಟಕ ದ್ವಯ : -

೧) ಶ್ರೀತ ಮುಶಲಿಕಂದ	- ಇಲಳ ಗ್ರಂ. ಬಿ) ದುಗ್ಧ	- ಗ್ರಂಥ ಲೀ.
೨) ಘೃತ	- ಇಲಳ ಗ್ರಂ. ಬಿ) ಶರ್ಕರಾ	- ಗ್ರಂಥ ಕಿಲೊ.
೩) ಜಾತಿ ಫಲ	- ಅಳ ಗ್ರಂ. ಬಿ) ಲವಂಗ ಪುಷ್ಟ	- ಅಳ ಗ್ರಂ.
೪) ನಾಗಕೇಶರ	- " " ಬಿ) ಜವಕ	- " "
೫) ಧಾನ್ಯಕ ಧಳ	- " " ೧೦) ಜಬಾಮಾಂಸಿ ಕಂದ	- " "
೬) ಕಸಿಕಚ್ಚಿ ಬೀಡ	- " " ೧೨) ತಮಾಲ ಪತ್ರ	- " "
೭) ಪಲಾಬೀಡ	- " " ೧೩) ಮುಶಲಿ ಫಲ	- " "
೮) ಶುಂಖ ಕಂದ	- " " ೧೪) ಜಾತಿ ಪತ್ರ	- " "
೯) ಪಿಪುಲಿ ಫಲ	- " " ೧೫) ರಕ್ತಜಂಡನಸಾರ	- " "

ಉಪಕರಣ : - ಅಗ್ನಿ, ಪಾತ್ರ, ವಸ್ತು, ಖಲ್ಲು ಮುಂಂ.

ಸಿಧಾನ : - ಶ್ರೀತ ಮುಶಲಿ ಜೂಣಿವನ್ನು ದುಗ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಿಸಾಡಿ ಮುಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಡಬೇಕು. ಜಲೀಯ ಅಂಶವು ಕಡಿಮೆ ಆದ ಸಂತರ ಬಿನಾದಂತಾಗಲು ಇವು ಸೇರಿಸಿ ಹಂಡಿಯಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಸಿಮಿತವಾದ ಶರ್ಕರಾ ಪಾಕದಲ್ಲಿ ಘೃತವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹಂಡಿಯಬೇಕು. ಸಂತರ ಖಲ್ಲದ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಿಸಾಡಿ ಹಾಕಿ ಜನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಿಸಾಡಬೇಕು. ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿಸಿ ಘೃತವನ್ನು ಪಾತ್ರ ಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೂಕುವಿನ್ನಿಂದ ಕತ್ತಲು ಸಾಧ್ಯಂಗಿತವಾದ ಸಂತರ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :- a) ವರ್ಣ - ಮಂಧುವರ್ಣ. b) ಗಂಥ - ಸುಗಂಥ.
c) ಪ್ರಶ್ನ - ಅಲ್ಪಕರ್ತಣ. d) ಸ್ವಾದ - ಮಂಧುರ, ಕಟ್ಟ.

ಮಾತ್ರಾ :- ೧೨-೩೪ ಗ್ರಾಂ.

ಅನುಷಾಸನ :- ದುಗ್ಂ.

ಉಪಯೋಗ :- ಬೃಂಡಣ, ಬಲ್ಯ, ರುಕ್ಣ ವೃದ್ಧಿಕಾರಕ ಇರುವದು.

ಅಕರ್ ಕಲ್ಪನಾ

‘ಅಕರ್’ ಎಂದರೆ ಶ್ರೀಷ್ಟಿ ನೆಂದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾಗುವದು. ಅಚ್ಯುತೀ ಇತಿ ಅಕರ್:
ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಎಕ್ಕಿಗಿಡ, ಸೂರ್ಯ, ತಾಮ್ರ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಕರ್ ಎಂದೂ
ಸಂಜ್ಞೆ ಇರುವದು.

ಬ್ರಿಷತ್ ದೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು ಇರುವವು
ಇವುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಯೋಗೆಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೋಗಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ
ವಾಗುವವು. ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಯೋಗೆಗಳ ನಿವಾರಣ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಲ್ಪನಾದಿಂದ ಅಂದರೆ,
ವಿಧಾನದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದು. ಸುಗಂಧಿ ದೃಷ್ಟಿಗಳ ಸುಗಂಧಿ ತತ್ವವಸ್ತು ಹೀಗೆ
ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಕರ್ ಕಲ್ಪನಾ ನಿರ್ವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಗುಲಾಬ
ಚಂದನ, ಅನಂತ ಮೂಲ, ಕತಪುಷ್ಟ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವೀರ್ಯಾವು ಇವುಗಳ ಸುಗಂಧಿ
ಗುಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಇರುವದುಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಆಯಾ ದೃಷ್ಟಿಗಳ ಅಕರ್
ನಿರ್ವಿಫಲತಾತ್ಮಕ.

ಅಕರ್ ನಿವಾರಣ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಿ :- ಅಕರ್ ಪಾತನ ವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ
1] ದ್ರವೀಕರಣ 2] ಪ್ರಥಾ:ಕರಣ 3] ಭಾಷ್ಯೇಭನನ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಇರುವವು.

ಯಾವ ದೃಷ್ಟಿ ಅಕರ್ ಪನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕಾಗಿದೆಯೇ ಆ ದೃಷ್ಟಿ ಪನ್ನು ಚಿಕ್ಕ
ಚಿಕ್ಕ ತುಂಡುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ದೃಷ್ಟಿ ಪನ್ನು ಆಹಾರಪನ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಪಡೆಯು
ಬೇಕು. ಕುಷ್ಣ ವಿದ್ವರಿ ಸೂರ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಪಟ್ಟು ಜಲ
ಪನ್ನು ಹಾಕಿ ನಾಲ್ಕು ರಿಂದ ಎಂಟು ತಾಸಾಗಳ ಪರಿಗೆ ನೆನೆಯಿಡಬೇಕು. ನಂತರ ಈ
ದೃಷ್ಟಿ ಪನ್ನು ಅಕರ್ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ
ದೃಷ್ಟಿ ಪನ್ನು ತತ್ವವು ಭಾಷ್ಯೇಭನದಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಸುತ್ತೊಂದು ಹಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ
ಸಾಗುವಾಗುವದು. ಇದನ್ನು ಪುನಃ ಪಸ್ತಿಗಾಲಿತ ಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಅಕರ್ ನಿರ್ವಿಫಲತಾಯಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕ ವಿಷಯಗಳು :-

- 1] ಯಂತ್ರ :- ಡಮರು ಯಂತ್ರ, ಡೇಕಿ ಯಂತ್ರ, ವಾತಾಲ ಯಂತ್ರ.
- 2] ಅಗ್ನಿ :- ಭಾಷ್ಯೇಭನ, ತೈಲ, ಉಷ್ಣಜಲ, ಕಾಷ್ಣ, ಧೂಮ, ವಾಲುಕು.
- 3] ಕಾಲ :- ಒ ಪ್ರದರ್ಶ, ಏ ಪ್ರವರ್ತ, ಇಳ್ಳವೇ ಇ ಪ್ರವರ್ತ.

- ೧] ಪಾತ್ರಿ : - ಕಂಚು, ಹಿತ್ತಾಲಿ, ಅಶ್ಚ, ಅಸಿ.
- ೨] ಮಾಥ್ರಮಾನ : - ಜಲ, ತೈಲ, either, Chloroform.

ಅರ್ಕ ನಿರ್ವಹಿತ ವಿವಿಧ ವಿಧಾನಗಳು :-

- ೧] ಉಧ್ರವಾತನ (Sublimation) ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಾಪನ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಉದಾ - ಕಪ್ಪೂರ, ಗಂಧಕ, ಪಾರಜ.
- ೨] ಅಧೇವಾತನ
- ೩] ಶಿಯಕ್ ಪಾತನ (Distillation of essences)
- ೪] ಭಾಗಕಃವಾತನ (Fractional distillation) ಇದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಬದಲಾವಣೆ ಅಗದಿ ಭೌತಿಕ ವಿಘಟನೆ ಆಗುವದು.
- ೫] ವಿನಾಶಕವಾತನ (Destructive distillation) ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಆನ್ಕೆ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವವು. ಅಂದರೆ ದ್ರವ್ಯದ ಮೂಲಭೂತ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅರ್ಕದ ಪಾರ್ಸಿ ಆಗುವದಿಲ್ಲ.
- ೬] ಜಲಪಾತನ (Simple distillation)
ಅರ್ಕಪಾತನ ಯಂತ್ರವು ಕಾಜಿನದ್ವಿದ್ವರೆ ಉತ್ತಮ ಮ್ಯಾತಿಕಾ ಇಲ್ಲವೇತಾಮುದ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.
ಅರ್ಕ ನಿಷ್ಠಾ ಸನಾರ್ಥವಾಗಿ ಆರು ಪ್ರಕಾರದ ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು.
೧] ಧೂಮಾಗ್ನಿ	೨] ದೀಪಾಗ್ನಿ	೩] ಮಂದಾಗ್ನಿ
೪] ಮಧ್ಯಾಗ್ನಿ	೫] ಖರಾಗ್ನಿ	೬] ಭಟಾಗ್ನಿ.

ಉತ್ತಮ ಅರ್ಕದ ಲಕ್ಷಣಗಳು :-

ದ್ರವ್ಯಾದಧಿಕ ಸೌಗಂಧ್ಯಂ ಮಂಸಿನ್ನಕ್ಕೆ ಪ್ರದ್ವರ್ಶತೆ ।
ಜೀರ್ಣಸ್ಥಿ ಪಾತ್ರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತೋ ದ್ರವ್ಯವಣಿಂಃ ನ ದೃಶ್ಯತೆ ॥
ಶಂಖ ಕುಂದೀದುಧವಲೋನ್ಯಾಧಾ ಪಾತ್ರಾಂತರಿ ಸ್ಥಿತಃ ।
ಜ ಪ್ರೈಟಿ ಗತಿ ಸ್ವಾದಂ ದದ್ಯಾದ್ ದ್ರವ್ಯ ಭವಂತುಯಃ ॥
ತಮೇ ವಾಕ್ಯ ವಿಜಾನಿಯಾದನ್ಯಾಧಾರ್ಯಂ ರಸಾದಿವತ್ ॥ ಸಿ. ರ

ಯಾವ ಅರ್ಕದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸುಗಂಧ ಇರುವದೇ ಯಾವುದನ್ನು ಹಣಯ ಅಸ್ತಿಯ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ಶಂಖ ಕುಂದ ಅಧವಾಚಂದ್ರದಂತೆ ಶಂಖ ಶಾಣಿಸುವದೀ ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಕವನ್ನುವರು.

ಅರ್ಕವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಶೀತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಅಭ್ಯಂತರ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.

ಅನುಪಾನ : - ಕರ್ಕರಾ, ಮಧು, ಗುಡ, ಮುಂ. ಅರ್ಕ ಸೀವನೆ ವಾಡಿದ ನಂತರ ಕೆಲವರಿಗೆ ಹೃಲಾ ಸ ಉಂಟಾದರೆ ತಾಂಬಳ, ಲವಂಗ, ದಾಲಚಿನ್ನ ತಿನ್ನಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸೇವಿಸಿದ ಅರ್ಕವು ವಾಂತಿಯ ಮೂಲಕ ಹೊರಗೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ವಿಕುದ್ಧ ಸಾಗಂಧಿತ ಡೇಕರಿಕೆಗಳು ಬರುವವು.

ಅರ್ಕ ಮಾತ್ರಾ : - ಕ್ಕಿ ದಿಂದ ೧ ತೊಲಿ.

ಸಂಗ್ರಹ ಕಾಲಾವಧಿ : - ಕೆಲ ಕಾಲದ ನಂತರ ಹೀನ ನಿಯಂತ್ರಾಗುವದು. ಅರ್ಕ ವನ್ನು ಸಾವಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರು ತಿಂಗಳವರಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಬಹುದು.

ಅಜನೋದಾರ್ಕ

ಗಂಥಾಧಾರ : - ಅರ್ಕ ಪ್ರಕಾಶ ರತ್ನಕ.

ಫಟಕದವ್ಯ : - ೧] ಅಜನೋದ ಫಲ - ಇ.ಲಳಕಿ. ಗಾರ್ಜ.

೨] ಜಲ (ಅಜನೋದ ಆದ್ರಫಗೋಳಿಸಲು) - ಇ.ಉಲೀ.

೩] ಜಲ (ಅರ್ಕ ತಯಾರಿಸಲು) - ಇಂ.ಇಡ್ಲಿ.

ಉಪಕರಣ : - ಅರ್ಕಯಂತ್ರ, ಗಾಜಿನ ಶೀತೆ, ವಸ್ತು ಮುಂ.

ವಿಧಾನ : - ಅಜನೋದದಲ್ಲಿ ಜಲವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಒಂದು ರಾಶಿ ನೆನೆಯಿಡಬೇಕು. ಮರುದಿನ ಅರ್ಕ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹಾಕಿ ಅರ್ಕ ತಯಾರಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಜಲವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ವಿಧಿ ಪೂರ್ವಕ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಅರ್ಕ ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಸಂಗ್ರಹಿತ ಅರ್ಕವನ್ನು ವಸ್ತುಗಾಲಿತ ವಾಡಿ ಗಾಜಿನ ಶೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :

a) ವಣ - ವಣರಹಿತ. b) ಗಂಧ - ಅಜನೋದ ಗಂಧ.

c) ಸ್ವರ್ಶ - ಜಲಸಾದ್ರಕ್ಯ, d) ಸ್ವಾದ - ಕಟು, ಕಷಾಯ.

ಮಾತ್ರಾ : - ೧೦-೨೦ ಮಿಲಿ.

ಅನುಪಾನ : - ಜಲ.

ಉಪಯೋಗ :- ಅಗ್ನಿನಾಂದ್ಯ, ಅಜೀರ್ಣ, ಬಸ್ತಿಗತರೋಗದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತ ಇರುವದು.

ಅಗ್ನಿನಾಂದ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಮಾಶಯ ಸಾರ್ವವನ್ನು ಪರ್ವಿಸಿ ಪಚನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವದು. ಬಸ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿತಗೊಳಿಸುವದರಿಂದ ಬಸ್ತಿಗತ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕಾರಿ ಆಗಿದೆ. ಮೂತ್ರ ಪ್ರವೃತ್ತಕವಿರುವ ಕಾರಣ ಮೂತ್ರಫಾತ ದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹಾಯಕಾರಿ ಆಗಿದೆ.

ಬಾಹ್ಯಾ ಅರ್ಕ

ಘಟಕ ದ್ವರ್ವ್ಯ :- ೧) ಬಾಹ್ಯಾಪತ್ರ - ೨.೮೪ ಕಿ.ಗಾಂ.

೨) ಜಲ [ಬಾಹ್ಯಾ ಅರ್ಕಗೊಳಿಸಲು] - ೨.೯೮ ಲೀ.

೩) ಜಲ [ಅರ್ಕ ತಯಾರಿಸಲು] - ೧೫.೭೬ ಲೀ.

ಉಪಕರಣ :- ಅರ್ಕಯಂತ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ವಸ್ತ್ರ, ಗಾಜಿನ ಸೀಸೆ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ :- ಬಾಹ್ಯಾ ಪತ್ರವನ್ನು ಜಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿಯವರೆಗೆ ನೇನೆ ಇಡಬೇಕು. ಮರುದಿನ ಅರ್ಕ ತಯಾರಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಜಲವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಅರ್ಕ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಚನ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಂಗ್ರಹಿತ ಅರ್ಕ ವನ್ನು ವಸ್ತ್ರಗಾಲಿತ ಮಾಡಿ ಗಾಜಿನ ಸೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :- a) ವರ್ಣ - ಕಿಂಚಿತ್ತಾಹರೀತ. b) ಗಂಧ - ದ್ರವ್ಯಗತ
c) ಸ್ವರ್ಥ - ಜಲಸಾದ್ರಶ್ಯ. d) ಸಾಷದ - ತೀಕ್ತ.

ಮಾತ್ರಾ :- ೧೦-೨೦ ಮಿಲಿ.

ಅನುಪಾನ :- ಜಲ.

ಉಪಯೋಗ :- ಉನ್ನಾದ ಅಪಸ್ತಾರ ವ್ಯಾಧಿನಾಶಕವಿದೆ. ಇದು ಮೇದ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಸಂಸಾನದ ಮೇಲೆ ಕಾಯ್ಯ ಮಾಡುವದು. ಮಸ್ತಿಷ್ಕದ ಧಾರಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರ್ವಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪಿತ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರ್ವಿಸುವ ಕಾರಣ ಉನ್ನಾದ ಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕ ಆಗಿದೆ.

ಶತಪುಷ್ಟಾ ಅರ್ಕ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : ಅರ್ಕ ಪ್ರಕಾಶ ಶತಕ.

ಘಟಕ ದ್ವರ್ವ್ಯ :- ೧) ಶತಪುಷ್ಟಾ ಘಲ - ೨.೮೪ ಕಿ.ಗಾಂ.

೨) ಜಲ [ಶತಪುಷ್ಟಾ ಅರ್ಕಗೊಳಿಸಲು] - ೨.೯೮ ಲೀ.

೩) ಜಲ [ಅರ್ಕ ತಯಾರಿಸಲು] - ೧೫.೭೬ ಲೀ.

ಉಪಕರಣ :- ಪಾತ್ರ, ವಸ್ತ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಅರ್ಕಯಂತ್ರ ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ :- ಶತಪುಷ್ಟಾ ಘಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ನೇನೆ ಇಡಬೇಕು. ಮರುದಿನ ಅರ್ಕ ತಯಾರಿಸಲು ಜಲ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಅಕ್ರಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಚನ ಮಾಡಬೇಕು. ಅರ್ಕವು ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಸಂತರವಸ್ತ್ರಗಾಲಿತಮಾಡಿ ಗಾಜಿನ ಸೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಡಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :-

a) ವರ್ಣ - ಕಿಂಚಿತ್ತಾಹರೀತ. b) ಗಂಧ - ಸುಗಂಧ.

c) ಸ್ವರ್ಥ - ಜಲಸಾದ್ರಶ್ಯ. d) ಸಾಷದ - ತೀಕ್ತ.

ಮಾತ್ರಾ - ೧೦-೨೦ ಮಿಲಿ.

ಅನುಪಾನ :- ಜಲ.

ಉಪಯೋಗ :- ಶೂಲ, ಆದಾಳನ, ಮಂದಾಗ್ನಿನಾಶಕ ಇರುವದು. ಇದು ದೀಪನ ಪಾಚನವಿದ್ದು ಆಮವನ್ನು ಪಚನ ಮಾಡುವದು, ಅಲ್ಲದೆ ವಾತವನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸುವದು. ಇದರಿಂದ ಆದಾಳನ ನಾಶವಾಗುವದಲ್ಲದೇ ಉದರಗತ ಶೂಲವು ನಾಶವಾಗುವದು.

ತುಲಸಿ ಅರ್ಕ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : ಅರ್ಕ ಪ್ರಕಾಶ ಶತಕ.

ಘಟಕದ್ವರ್ವ್ಯ :- ೧) ತುಲಸಿ ಪತ್ರ - ೨.೮೪ ಕಿ.ಗಾಂ.

೨) ಜಲ [ತುಲಸಿ ಅರ್ಕಗೊಳಿಸಲು] - ೨.೯೮ ಲೀ.

೩) ಜಲ [ಅರ್ಕ ತಯಾರಿಸಲು] - ೧೫.೭೬ ಲೀ.

ಉಪಕರಣ :- ಅಗ್ನಿ, ವಸ್ತ್ರ, ಗಾಜಿನ ಸೀಸೆ, ಅರ್ಕಯಂತ್ರ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ :- ತುಲಿಸಿ ಜಲದಲ್ಲಿ ಕಾಕಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಅರ್ಥಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಮರುದಿನ ಆರ್ಕ ತಯಾರಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಜಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಆರ್ಕವುಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಷ್ಟು ಪಚನ ಮಾಡಿ ಆರ್ಕವನ್ನು ಸಂಗೃಹಿಸಬೇಕು. ಈ ಆರ್ಕವನ್ನು ವಸ್ತುಗಾಲಿತ ಮಾಡಿ ಕಾಜಿನ ಸೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೃಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಾಧಿನುಂ ಪರೀಕ್ಷೆ :- a) ವಣ - ಕಿಂಚಿತ್ ಹರೀತ b) ಗೆಂಧ - ಉಗ್ರ. c) ಸ್ವಾದ - ಕಟು. d) ಸ್ವರ್ಚ ಜಲಸಾದ್ರಯ.

ಮಾತ್ರಾ :- ೧೦-೨೦ ಮಿಲಿ.

ಅನುಪಾನ :- ಜಲ.

ಖಾದ್ಯಾಗ :- ಕಾಷ, ರ್ಹಾಸ, ಜ್ವರ, ಪ್ರತಿಕ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತ ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಅನುಪಾಚನ ಮಾಡಿ ಜ್ವರವನ್ನು ರಾಂತ ಮಾಡುವದು. ಪುನ್ರುಸೆಗತ ವಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಜೀವಾಣುನಾಶಕ (Bacteria) ಮಾಡುವದಲ್ಲಿದೆ ಸಂಚಿತ ಕಘವನ್ನು ದ್ವರ್ಷಿಕರಿಸಿ ಹೊರಹಾಕುವದು.

ಕ್ಷಾರ ಕೆಲ್ಪನಾ

ನಿಶ್ಚಯ ವನಸ್ಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವ ತತ್ವಗಳು ನಿಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವನಸ್ಪತಿಗಳ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ತತ್ವ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಘಟಕಗಳು ದೊರಕಬಹುದು. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವನಸ್ಪತಿಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕೊಡುವದರಿಂದಲೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಘಟಕಗಳು ದೊರಕುವವು. ಅಗ್ನಿ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಕೆಲವು ಘಟಕಗಳು ದೊರಿತರೆ ಅಗ್ನಿ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದೇ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಘಟಕಗಳು ದೊರಕಬಹುದು.

ಉದಾ :- ಸ್ವಾರ್ಥಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಲೇ ವನಸ್ಪತಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಪಿಷ್ಪ ಮಯ ಭಾಗವನ್ನು ಬೇರೆಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಗ್ನಿಯ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಕೆಲವು ವನಸ್ಪತಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಕ್ಷಾರ ತತ್ವವು ದೊರಕುವದು.

‘ಕ್ಷಾರ’ವೆಂದರೆ ಕ್ಷೇಣವೆಂದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾಗುವದು. ‘ತತ್ರಕ್ಷರಣಾತ’ ಕ್ಷಣನಾದ ವಾ ಕ್ಷಾರಃ’ ಕ್ಷಾರದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ದೂಷಿತ ಮಾಂಸ ತ್ವಜಾಗಳ ನಾಶವಾಗುವದು. ದೋಷಾದಿಗಳ ಶೋಧನ ಕಾರ್ಯವಾಗುವದು. ಕ್ಷಾರವನ್ನು ಸೇವನೆ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಧಾತು ಘಟಕಗಳು ಕ್ಷೇಣ ಹೊಂದುವವು. ಕ್ಷಾರಗಳು ಖನಿಜ ಕ್ಷಾರ, ವನಸ್ಪತಿಜ ಕ್ಷಾರ, ಪಾರಿಷಿಜ ಕ್ಷಾರವೆಂದು ಮಾರು ಪ್ರಕಾರ ಇರುವವು.

ಖನಿಜ ಕ್ಷಾರ - ಟಿಂಕಣ, ಸೋರುಪ್ಪು, ಸಜ್ಜೀಕಾರ.

ಪಾರಿಷಿಜ ಕ್ಷಾರ - ಶಂಖಿ.

ವನಸ್ಪತಿಜ ಕ್ಷಾರ - ಅಪಮಾಗ್ರ ಕ್ಷಾರ, ಪುನಸ್ರವಾ ಕ್ಷಾರ, ಯನ ಕ್ಷಾರ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ಷಾರಗಳು ಕುಪ್ಪು, ಅರ್ಥ, ಅಥವಾ ದ್ವಿನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರಬಹುದು.

ವನಸ್ಪತಿಜ ಕ್ಷಾರ ಪಡೆಯುವ ಸಾವಾನ್ಯ ವಿಧಿ :-

ಕ್ಷಾರವು ಕ್ಷಸ್ಯ ಕಾಪ್ಯಾನಿ ಮಾಣಾಣ್ಯಾಗ್ರೌ ಪ್ರದೀಪಯೀತಾ ।
ಧೀತಾಜ್ಞ ತದ್ವಸ್ಯ ಮೃತ್ಯಾತ್ಮೀ ಕ್ಷಿಪ್ರಾಪ ನೀರೆ ಚತುಗುಂಡಣ ॥
ವಿಮುದ್ರ್ಯ ಧಾರೀಯೀದಾರ್ತಾ ಪಾರತರಷ್ಟಂ ಜಲಂ ನಂಯೀತಾ ।
ತನ್ನೀರಂ ಕಾಪ್ಯಾಧಯೀದ್ವಹ್ಯಾ ಯಾವತ್ತಾಫ ವಿಶುವ್ಯತಿ ॥

ತತ್ತಃ ಪಾತ್ರಾತಾ ಸಮುದ್ರ ಧೃತ್ಯ ಕ್ಷಾರೀ ಗಾರಾಃ ಸಿತಪ್ರಥಃ । ಯೋ.ರ.

ಕ್ಷಾರ ತೆಗೆಯುವ ವನಸ್ಪತಿಯ ಪಂಚಾಂಗ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಒಣಗಬೇಕು. ಸ್ವಾಜಿ ಸಾನಂದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕೂಡಿಹಾಕಿ ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ತು ಮಾಡಬೇಕು ಭಷ್ಣವನ್ನು ಒಂದು ಮೃತ್ಯುಕಾ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದರ ನಾಲ್ಕು ಪಟ್ಟು ಜಲವನ್ನು ದಿನ ಆ ಪಾತ್ರೀಯ ಮೇಲಿನ ತೀಳನೀರನ್ನು ಸಾಪಕಾರವಾಗಿ ಮತ್ತೊಂಗು ಪಾತ್ರೀ ಸ್ವಜ್ಞವಾದ ನಸ್ತಾದಲ್ಲಿ ಸೋಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತೆಗೆದು ಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಜ್ಞವಾದ ನಸ್ತಾದಲ್ಲಿ ಸೋಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡ ನೀರನ್ನು ಮಂದಾಗಿಯು ಮೇಲೆ ಪಚನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸ್ವಲ್ಪ ಘನ ಪಾದ ಮೇಲೆ ಅಗ್ನಿಯಂದ ಕೆಳಗಳಿಂದ ಒಣಗಬೇಕು. ಇದೇ ಆ ವನಸ್ಪತಿಯ ಕ್ಷಾರವು. ಇದು ಕ್ಷೇತ್ರ ನಣದ್ವಾರೆ ಇರುವದು

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಪಾಮಾಗ್ರಾ, ಯಂತ್ರ, ಚಿತ್ರಕ, ಅಮ್ಲಿಕಾ, ಕದಲಿ, ಪಲಾಶ ಭಲ್ಲಾತಕ, ಕುಟುಂಬ, ಕರಂಜ, ತಿಗ್ನಿ, ಸ್ವಾರ್ಥಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವನಸ್ಪತಿಗಳನ್ನು ಕ್ಷಾರ ತೆಗೆಯುವದರ ಸಲುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಅಂದರೆ ಯಾವ ವನಸ್ಪತಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾರ ಪ್ರಮಾಣವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಿಗುವದೇ ಮತ್ತು ಅಂಥ ವನಸ್ಪತಿ ಕ್ಷಾರವು ರೋಗನಾಶಕಾಗಿ ಅವಕ್ಕೆ ವಿರಾಧಕ್ಕೂ ಅಂಥ ವನಸ್ಪತಿಯಂದ ಕ್ಷಾರ ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಕ್ಷಾರಾ ಧ್ರುವಾಗಿ ವನಸ್ಪತಿಯ ಪಂಚಾಂಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ನನ್ನತ್ತಿಯನ್ನು ಕುಷ್ಣ ಮಾಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವನಸ್ಪತಿಯನವರಿಗೆ ಸುಡಬೇಕು. ಭಸ್ತುವು ಅರಿದ ಸಂತರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಶೂಕರಮಾಡಿ ಅದರ ನಾಲ್ಕು ಪಟ್ಟು ಜಲವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಜಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾರವು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಜಲವನ್ನು ದಪ್ಪವಾದ ವಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅ ಸಾರೆ ಸೋಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಈ ಜೀವನ್ನು ಕಾಯಿಸುವದರಿಂದ ಜಲವು ಅಟ್ಟಿಸಿ ಕ್ಷಾರವು ಪಾತ್ರೀಯ ಕೆಳಗಿ ಸಂಚಯವಾಗುವದು. ಅಲ್ಲಿ ಜಲಂತಪು ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಒಣಗಿಸುವದರಿಂದ ಅದು ಕೂಡಾ ಇಲ್ಲದಾಗಿ ಕೇವಲ ಕ್ಷಾರವು ದೊರಕುವದು. ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಈ ಪಟ್ಟು ನೀರು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಹೇಳಿರುವರು.

ಕ್ಷಾರ ವಿಧಾನ ಅನೇ ವಿಧಿ :-

ಕಾಲ ಮುಖ್ಯಕ, ಶವಾಕ್ರ, ಕದಲಿ, ಅಶ್ವಕಣ, ಸ್ವಾರ್ಥಿ, ಪಾರಿಭದ್ರು ಪಲಾಶ ಕಾಂಚನಾರ, ಸಂದೀಪನ್ಕ್ರಷ್ಟ, ಅಜುಂನ, ಅಕ್ರ, ಪೂತಿಕರಂಜ, ಕರಂಜ, ಕರವೀರ, ಕಾಕಜಂಫಾ, ಅಪಾಮಾಗ್ರಾ, ಅಗ್ನಿಮಂಥ, ಚಿತ್ರಕ, ತಿಲ್ಪಕ, ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಸಮೂಹ ಶಾಪಾಪುಳ್ಳವನ್ನು ತುಂಡು ತುಂಡು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಅಗಲ ವಾದ ಕಲ್ಲು ಬಂಡಿಯು ಮೇಲೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗುಂಪಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಮತ್ತು

ಕ್ಷೇತ್ರ, ಧಾರ್ಮಾಗ್ರಾವ, ಪಟ್ಟೀಲ ದೇವದಾಲಿ, ಯಂವಧಾನ್ಯದ ಕಡ್ಡಿ ಇವುಗಳನ್ನೂ ಕತ್ತರಿಸಿ ತುಂಡುಮಾಡಿ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗುಂಪು ಹಾಕಬೇಕು. ಪಲಾಶದ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಿ ದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನಿಂದು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ರಾತ್ರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಒಣಗಿದ ಎಳ್ಳು ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಅಗ್ನಿ ಹೊತ್ತಿಸಬೇಕು. ಎಲ್ಲವೂ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಗಿ ಬೆಂಕೆ ತ್ಯಾಗಾದ ಮೇಲೆ ಸುಣ್ಣಿ ದ ಕಲ್ಲಿನ ಬೂದಿಯನ್ನು ಬೇರ್ವಡಿಸಿ ಒಂದು ದ್ವಾರೀ ತ್ಯಾಗಾದ ಮೇಲೆ ಸುಣ್ಣಿ ದ ಕಲ್ಲಿನ ಬೂದಿಯನ್ನು ಬೇರ್ವಡಿಸಿ ಪ್ರನಾಣದಪ್ಪು ಬೇರೀ ಇಟ್ಟು ಆರಗ್ಷದ ಮೋದಲಾದವುಗಳ ಭಸ್ತುವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೂಡಿಸಿ ಒಂದು ದ್ವಾರೀ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನೀರು ಮತ್ತು ಗೋಮೂತ್ರಗಳಿಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಕದಡಿ ದಪ್ಪ ವಸ್ತ್ರದಿಂದ ಸೋಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕ್ಷಾರಜಲದಲ್ಲಿ ಪಿಟ್ಟ ಲತಾ, ಕೆಂಪುನಣ, ಸಿಮ್ಮಲತ್ತು, ತೀಕ್ಕೆ ತ್ವಜಿ ಬರುವವರಿಗೆ ಸೋಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.. ಈ ಕ್ಷಾರ ಜಲವನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣ ಭಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಳಕಿ ಸೋಟಿಸಿಂದ ತಿರುವುತ್ತು ಕಾಯಿಸಬೇಕು. ಕಾಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಇದರೊಳಗೆ ಹಿಂದಿ ತೆಗೆದಿಟ್ಟ ಸುಣ್ಣಿ ಭಸ್ತು, ಶಾಕ್ತಿಕಭಸ್ತು ಇವು ಗಳನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಗೇ ಕಾಯಿಸಿ ಅಧ್ಯಬೇಕು. ಇದೇ ದ್ರವದೊಂದಿಗೆ ಮೇಲಿನ ಜೊಣಗಳನ್ನು ಅರಿದು ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಸುರುವಬೇಕು. ಮತ್ತು ಇದರ ಕೂಡ ಮುಯಾರ, ಗರುಡ, ಹದ್ದು, ಪಾರಿವಾಳ, ಮಲಗಳನ್ನು ಗೋ ಮೋದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪಿತ್ತುವನ್ನು; ಹರತಾಳ, ಮನಃಶಿಲಾ, ಪಂಚಲವಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಅರಿದು ದ್ರವದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಸೋಟಿಸಿದ ತಿರುವುತ್ತು ದ್ರವದ ಮೇಲೆ ಹೊಗಿಗೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಳುತ್ತಾ ಪಾಕ ಬಂದು ಲೇಹದಂತೆ ಆದಾಗೆ ಕೆಳಗಳಿಂದ ಆರಿದ ಮೇಲೆ ಮುಖ ಬಂಧನ ಮಾಡಿ ಯಂವಧಾನ್ಯದ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ತಯಾರಾದ ಕ್ಷಾರ ಮಧ್ಯಮ ಕ್ಷಾರ.

ತೀಕ್ಕೆ ಕ್ಷಾರ :-

ತೀಕ್ಕೆ ಕ್ಷಾರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ಕ್ಷಾರದಂತೆ ಪ್ರತಿವಾಪ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಕುವ ದಲ್ಲಿದೇ ಲಾಂಗಲೀ ಜೀವಾಳ, ಚಿತ್ರಮಂಳ, ಅತಿವಿಷ, ವಚಾ, ಸಚ್ಚಾಕ್ಷಾರ, ಸ್ವರ್ಣಕ್ಕಿರೆ, ಹಿಂಗು ಪೂತಿಕರಂಜ, ಪಲ್ಲವ, ತಾಳಪತ್ರಿ, ಬಿಡಲವಣ ಇವುಗಳ ಜೊಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಕ್ಷಾರವನ್ನು ಇದವಂತಹ ನಂತರ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಕ್ಷಾರ ಸಂಖ್ಯಾ :-

ಕ್ಷಾರೀಕ : - ಸಜ್ಜೀಕ್ಷಾರ

ಕ್ಷಾರದ್ವಯ : - ಸಜ್ಜೀಕ್ಷಾರ, ಟಂಕಣಕ್ಷಾರ.

ಕ್ಷಾರತ್ರಯ : - ಸಜ್ಜೀಕ್ಷಾರ, ಟಂಕಣ, ಯಂತ್ರ.

ಕ್ಷಾರ ಚತುಷ್ಪಯ : - ಸಜ್ಜೀಕ್ಷಾರ, ಟಂಕಣ, ಯಂವಕ್ಷಾರ, ನವಸಾಗರ.

ಅಯುವೇದೀಯ ಕ್ಷಾರ ನಿರ್ಮಾಣ

೨೭

ಕ್ಷಾರಪಂಚಕ :- ಸಜ್ಜೆ ಕ್ಷಾರ, ಪಲಾಶ, ಯನ, ತಿಲ, ಮುಖ್ಯಕೆ.

ಕ್ಷಾರಪಟ್ಟಕ :- ಯನ, ಕುಟುಂಬ, ಮುಖ್ಯಕೆ, ತಿಲ, ಲಾಂಗುಲೀ, ಅಪಮಾಗ್ರ.

ಕ್ಷಾರಸಹ್ಯಕ :- ಸಜ್ಜೆ, ಯನ, ಟಂಕಣ, ಸುವಚ್ಚಿಕ, ಪಲಾಶ, ಸೂರ್ಯ, ಶೀತಲ.

ಕ್ಷಾರಾಷ್ಟ್ರಕ :- ಯನ, ತಿಲ, ಸಜ್ಜೆ, ಪಲಾಶ, ಅಪಮಾಗ್ರ, ಚಿಂಚಾ, ಅಕ್ರ, ಸುಧಾ.

ಕ್ಷಾರದಶಕ :- ಇಕ್ಕೆಪ್ಪ, ಶಿಗ್ಯ, ಚಿಂಚಾ, ಸಿಂಬ, ತಿಲ, ಯನ, ಸಜ್ಜೆ, ಪಲಾಶ, ಚುಕ್ಕಿಕಾ, ಅಪಮಾಗ್ರ.

ಕೆಲವು ಉಪಯುಕ್ತ ಕ್ಷಾರಗಳು ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗ :-

ಪುನರ್ವಾ ಕ್ಷಾರ

ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯ :-

a) ಪುನರ್ವಾ ಪಂಚಾಂಗ ಅ) ಜಲ

ಉಪಕರಣ :- ಅಗ್ನಿ, ಪಾತ್ರಿ, ವಸ್ತ್ರ, ಖಲ್ಲಿ ಮುಂಂ.

ವಿಧಾನ :- ಪುನರ್ವಾವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಣಿಸಬೇಕು. ಅದರ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸುಟ್ಟಿ ಭಸ್ತು ವಾಡಬೇಕು. ಈ ಭಸ್ತುವನ್ನು ತೂಕಮಾಡಿ ಇದರ ಉ ಪಟ್ಟಿ ಜಲದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ವಿಕ್ರಮಾಡಿ ಅಲ್ಲ ತಾಸುಗಳನರಿಗೆ ಒಂದು ಸಾತನದಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ನಂತರ ಮೇಲಿನ ತಿಳಿಯಾದ ಜಲವನ್ನು ಹೀಲು ರ ಪೇಪರನಿಂದ ಇಲ್ಲವೇ ವಕ್ತ್ವಾದಿಂದ ಸೋಸಬೇಕು. ಈ ಜಲವನ್ನು ಹೀಲು ರ ಪೇಪರನಿಂದ ಇಲ್ಲವೇ ಭಾಷ್ಯವಾಗುವವರಿಗೆ ಇಡಬೇಕು. ಅದ ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಜಲೀಯ ಅಂಶವು ಭಾಷ್ಯವಾಗುವವರಿಗೆ ಇಡಬೇಕು. ಅದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಜಲೀಯ ಅಶ ಇರುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಲಿಸಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ರ ಪೇಪರದಿಂದ ಇಲ್ಲವೇ ವಸ್ತ್ರಾದಿಂದ ಅ ಸಾರೆ ಸೋಸಬೇಕು. ಈ ಜಲವನ್ನು ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಜಲೀಯ ಅಂಶವು ಭಾಷ್ಯವಾಗಿ ಹೊಗಿಸಬೇಕು. ಸ್ವಲ್ಪ ಜಲವು ಇರುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಇಲಿಸಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಿಸಬೇಕು. ಸ್ವಲ್ಪ ಜಲವು ಇರುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಇಲಿಸಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಿಸಬೇಕು. ತಳದಲ್ಲಿ ತ್ವೀತಾಭ ವರ್ಣದ ಕ್ಷಾರವು ಉಲಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಚನ್ನಾಗಿ ಮಂದಿಗೆ ಕಾಜನ ವಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : a) ವರ್ಣ - ತ್ವೀತಾಭ. b) ಗಂಥ - ಸಿಗ್ರಂಥ.

c) ಸ್ವರ್ತ - ಶ್ಲಕ್ಷಣ, ಕಣಯುಕ್ತ. d) ಸಾಷದ - ಕಟು.

ಮಾತ್ರಾ :- ೧ ಗ್ರಾಮ

ಅನುಪಾನ :- ಉಪ್ಪು ಜಲ, ಗೊಮ್ಮೆಂತ್ರ ಅಥವಾ ದಶಮಳಲ ಕ್ಷೇತ್ರ.

ಉಪಯೋಗ :- ಪುನರ್ವಾ ಉತ್ತಮ ಮೂತ್ರಲವಿರುವದರಿಂದ ಶೋಧಯುಕ್ತ ವಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಿದೆ. ಗುಲ್ಬ, ಶೋಧ, ಉದರ, ಆಶ್ರೂರಿ, ಮೂತ್ರಾಫಾತ ಮೂತ್ರಕಚ್ಚಿಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅನುಪಾನದೊಂದಿಗೆ ಕೊಡುವದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಲೀಯು ಶೋಧ, ಅವಕೋಧ ನಾಶವಾಗಿ ರೋಗವು ಶಾಂತವಾಗುವದು.

ಅಪಮಾಗ್ರ ಕ್ಷಾರ

ಗ್ರಾಘಾಧಾರ :- ಸುತ್ತತೆ ಸಂಪಿತಾ (ಸೂತ್ರಸಾಫಾನ)

ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯ :- a) ಅಪಮಾಗ್ರ ಪಂಚಾಂಗ ಅ) ಜಲ

ಉಪಕರಣ :- ಪಾತ್ರಿ, ವಸ್ತ್ರ, ಅಗ್ನಿ ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ :- ಅಪಮಾಗ್ರ ಪಂಚಾಂಗವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಒಣಿಸಬೇಕು. ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸುಟ್ಟಿ ಭಸ್ತು ವಾಡಬೇಕು. ಈ ಭಸ್ತುದ ರೂಪ ಪಾತ್ರಿ ಇದರ ಉ ಪಟ್ಟಿ ಜಲದಲ್ಲಿ ರಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ವಿಕ್ರಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಜಲ ವನ್ನು ಒಂದು ಸಾತನದಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ನಂತರ ಮೇಲಿನ ತಿಳಿಯಾದ ಜಲವನ್ನು ಹೀಲು ರ ಪೇಪರನಿಂದ ಇಲ್ಲವೇ ವಕ್ತ್ವಾದಿಂದ ಸೋಸಬೇಕು. ಈ ಜಲವನ್ನು ಹೀಲು ರ ಪೇಪರದಿಂದ ಇಲ್ಲವೇ ಭಾಷ್ಯವಾಗುವವರಿಗೆ ಇಡಬೇಕು. ಅದ ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಜಲೀಯ ಅಂಶವು ಭಾಷ್ಯವಾಗುವವರಿಗೆ ಇಡಬೇಕು. ಅದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಜಲೀಯ ಅಶ ಇರುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಲಿಸಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ರ ಪೇಪರದಿಂದ ಇಲ್ಲವೇ ವಸ್ತ್ರಾದಿಂದ ಅ ಸಾರೆ ಸೋಸಬೇಕು. ವಾತ್ರಿಯ ತಳದಲ್ಲಿ ತ್ವೀತವರ್ಣದ ಕ್ಷಾರವು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಾಗಿರುವದು. ಇದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಖಲ್ಲಿದಲ್ಲಿ ಮಂದಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :-

a) ವರ್ಣ - ತ್ವೀತಾಭ. b) ಗಂಥ - ಸಿಗ್ರಂಥ.

c) ಸ್ವರ್ತ - ಶ್ಲಕ್ಷಣ, ಕಣಯುಕ್ತ. d) ಸಾಷದ - ಕಟು.

ಮಾತ್ರಾ :- ೧೫೩-೧೫೦ ಮಿ. ಗ್ರಾಮ

ಅನುಪಾನ :- ಜಲ, ಮಂಧು.

ಉಪಯೋಗ :- ಗುಲ್ಬ ಉದರಶಳ, ಶ್ಲಾಸ, ಕಾಸ ನಾಶಕ ಇರುವದು. ಸಿಪ್ಪ ಲ್ಯಾಸವ ಅಥವಾ ಕನಕಾಸವದ ಜೊತೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಶ್ಲಾಸ-ಕಾಸ ದಲ್ಲಿಯ ಕಫವು ನಿರ್ವರಣವಾಗುವದು. ಅಜವಾನ ಚೂಣಾದೊಂದಿಗೆ ಕೊಡುವದರಿಂದ ತೀವ್ರ ಉದರಶಳ ನಾಶವಾಗುವದು.

ಯವಕ್ಷಾರ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಸುಶೃತ ಸಂಹಿತಾ; ಉತ್ತರ ತಂತ್ರ.

ಘಟಕದ್ವಯ : - ೧) ಯವನಾಲ ಅಧವಾ ಯವಪಂಚಾಂಗ ೨) ಜಲ

ಉಪಕರಣ : - ಅಗ್ನಿ, ವಸ್ತು ಪಾತ್ರಿ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ : - ಯವ ಪಂಚಾಂಗವನ್ನು ಚನ್ಮಾಗಿ ಬಣಿಸಿ ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ತುವಾಡ ವಿಧಾನ ಹಾಗೆ ಯವ ಪಂಚಾಂಗವನ್ನು ಚನ್ಮಾಗಿ ಬಣಿಸಿ ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ತುವಾಡ ವಿಧಾನ. ಈ ಭಸ್ತುವನ್ನು ಶೋಷಿಸಿ ಉತ್ತರ ತಂತ್ರ ಪಾತ್ರಿ ಮಾಡಿ ಅದರ ಒಳಗೆ ಜಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ತಂತ್ರ ಪಾತ್ರಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಜಲವನ್ನು ಒಂದು ಸಾನದಲ್ಲಿ ಇಂತರಾಗಿ ಉತ್ತರ ತಂತ್ರ ಪಾತ್ರಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಜಲವನ್ನು ಸಾನದಲ್ಲಿ ಇಂತರಾಗಿ ಖ್ಯಾತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲವೇ ವಸ್ತುದಿಂದ ಅ ಸಾರೆ ಮೇಲಿನ ತಿಳಿಯಾದ ಜಲವನ್ನು ಖ್ಯಾತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲವೇ ವಸ್ತುದಿಂದ ಅ ಸಾರೆ ಸೋಷಬೇಕು. ಈ ಜಲವನ್ನು ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಜಲೀಯ ಅಂಶವು ಭಾಷ್ವವಾಗುವವರಿಗೆ ಇಡಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಜಲೀಯ ಅಂಶವಿರುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಸಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಬಣಿಸಬೇಕು. ಪಾತ್ರಿಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಶೈತಣದ ಕ್ಷಾರವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ಇಡಿ. ಇದನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಾಣಿಸಿ ಕಾಜನತೀರೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಉದಬೇಕು.

ಗುಣಾರ್ಥವರೀಕ್ಷಣ : - a] ವರ್ಣ - ಶೈತಿತಾಭ. b] ಗಂಧ - ಸಿಗ್ರಂಧ.
c] ಸ್ವರ್ಥ - ಶ್ಲಾಷ್ಟ, ಕಣಯುಕ್ತ. d] ಸ್ವಾದ - ಕಟ್ಟ.

ಮಾತ್ರಾ : - ೫೦೦ ಮಿ. ಗಾಂ. - ೧ ಗಾಂ.

ಅನುಪಾನ : - ಉಪ್ಪು ಇದಕ, ಘೃತ, ಮಧು.

ಉಪಯೋಗ : - ಆಧ್ಯಾತ್ಮ, ಆನಾಹ, ಶೂಲ, ಉದರ, ಗುಲ್ಷ, ಸ್ವೀಹಾ, ಮಂತ್ರ ಕೃಜ್ಞ ನಾಶಕವಿದೆ. ಇದು ಉಪ್ಪು, ಕಟ್ಟ, ಸರ, ಕಫವಾತಾಶಕವಿದೆ.

ಸ್ವಹಿ ಕ್ಷಾರ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ರಸತಂತ್ರಸಾರ.

ಘಟಕದ್ವಯ : - ೧) ಸ್ವಹಿ ಪಂಚಾಂಗ ೨) ಜಲ

ಉಪಕರಣ : - ಪಾತ್ರಿ, ವಸ್ತು, ಅಗ್ನಿ ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ : - ಸ್ವಹಿ ಪಂಚಾಂಗವನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಣಿಸಬೇಕು. ಅವುಗಳನ್ನು ಚನ್ಮಾಗಿ ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ತುವಾಡಬೇಕು. ಈ ಭಸ್ತು

ಮಾಡಬೇಕು ಈ ಭಸ್ತುವನ್ನು ಶೋಷಿಸಿ ಉತ್ತರ ತಂತ್ರ ಪಾತ್ರಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಭಸ್ತುವನ್ನು ಸಾನದಲ್ಲಿ ಕರಗದ ವಸ್ತುಗಳು ಪಾತ್ರಿಯ ಸ್ವಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವು. ನಂತರ ಸಾವಕಾರ್ಯವಾಗಿ ಮೇಲಿನ ತಿಳಿಯಾದ ಜಲವನ್ನು ಖ್ಯಾತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲವೇ ವಸ್ತುದಿಂದ ಅ ಸಾರೆ ಸೋಷಬೇಕು. ಈ ಜಲವನ್ನು ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಜಲೀಯ ಅಂಶವು ಭಾಷ್ವವಾಗುವವರಿಗೆ ಇಡಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಜಲೀಯ ಅಂಶವಿರುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಸಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಬಣಿಸಬೇಕು. ಪಾತ್ರಿಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಶೈತಣದ ಕ್ಷಾರವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ಇಡಿ. ಇದನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಾಣಿಸಿ ಕಾಜನತೀರೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಉದಬೇಕು.

ಗುಣಾರ್ಥವರೀಕ್ಷಣ : - a] ವರ್ಣ - ಶೈತಿತಾಭ. b] ಗಂಧ - ಸಿಗ್ರಂಧ.
c] ಸ್ವರ್ಥ - ಶ್ಲಾಷ್ಟ, ಕಣಯುಕ್ತ. d] ಸ್ವಾದ - ಕಟ್ಟ.

ಮಾತ್ರಾ : - ೫೧೦-೫೧೦ ಮಿ. ಗಾಂ.

ಅನುಪಾನ : - ಉಪ್ಪು ಜಲ, ಮಧು, ತ್ರಿಫ್ಲಾಕಾಪ್ಯಾದ.

ಉಪಯೋಗ : - ಇದು ತೀಕ್ಷ್ಣ, ಉಪ್ಪು ವೀಯಾರ್ಥಕ್ಕು ಇರುವದರಿಂದ ಯಕ್ಕೂ, ಉದರ, ಸ್ವೀಹಾರ್ಥೀಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುವದು. ಸ್ವಹಿ ಕ್ಷಾರವನ್ನು, ಶುಂಠಿ ಜೊಣ ಮಧುಪಿನೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರಿ ಮಾಡಿ ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ ಶಾಪಿಸದ ವೇಗಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವು. ವಿಸೂಚಿಕಾ, ಅಜೀಣ, ಗುಲ್ಷ, ಸಂಗ್ರಹಣೀ, ದಾರುಣ ಶೂಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಹಿ ಕ್ಷಾರವನ್ನು ಯವಕ್ಷಾರ, ಸಜೀಕ್ಷಾರ ಹಾಗೂ ಶಂಖಭಷ್ಟ ದೊಂದಿಗೆ ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ ಈ ರೀಗೆಗಳು ನಾಶನಾಗುಗುವವು.

ಕದಲಿ ಕ್ಷಾರ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಸುಶೃತ ಸಂಹಿತಾ; ಸೂತ್ರಸಾನ ಆ. ೧೧.

ಘಟಕದ್ವಯ : - ೧) ಕದಲಿ ಕಂದ ಮತ್ತು ಕಾಂಡ. ೨) ಜಲ.

ಉಪಕರಣ : - ಅಗ್ನಿ, ವಸ್ತು, ಪಾತ್ರಿ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ : - ಕದಲಿ ಕಂದ ಮತ್ತು ಕಾಂಡಗಳನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಣಿಸಿ ಉತ್ತರ ತಂತ್ರ ಪಾತ್ರಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಭಸ್ತು ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಬಣಿಸಿ ಉತ್ತರ ತಂತ್ರ ಪಾತ್ರಿ ಮಾಡಬೇಕು. ವನ್ನು ಶೋಷಿಸಿ ಉತ್ತರ ತಂತ್ರ ಪಾತ್ರಿ ಮಾಡಿ ಇಡರು ಉತ್ತರ ತಂತ್ರ ಪಾತ್ರಿ ಮಾಡಬೇಕು.

ಇದನ್ನು ಅಳುತ್ತಿರುವರಿಗೆ ಇಡಬೇಕು. ನಂತರ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಜಲ ನನ್ನ ಫೀಲ್ಪು ಪೇಪರ ಇಲ್ಲವೆ ವಸ್ತುದಿಂದ ಅ ಸಾರೆ ಸೋಸಿ ಮಂದಾಗಿಯ ಮೇಲೆ ಜಲೀಯ ಅಂಶವು ಭಾವ್ಯವಾಗಿ ಹೊಗುವವರಿಗೆ ಇಡಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಜಲೀಯ ಅಂಶ ಇರುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಂಥಿಂದಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಬೇಕು. ಪಾತ್ರ ಇಂದಿನ ಅಂಶ ಇರುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಂಥಿಂದಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಬೇಕು. ಪಾತ್ರ ಇಂದಿನ ಅಂಶ ಇರುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಂಥಿಂದಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಬೇಕು. ಪಾತ್ರ ಇಂದಿನ ಅಂಶ ಇರುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಂಥಿಂದಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : -

- a) ವರ್ಣ - ಶೈತಾಭ.   b) ಗಂಧ - ನಿರ್ಗಂಧ.
- c) ಸ್ವರ್ಥ - ಕ್ಲಾಷಣ, ಕಣಯುಕ್ತ. d) ಸ್ವಾದ - ಕಟ್ಟು, ತೀಕ್ಷ್ಣ.

ನಾತ್ರಾ : - ೧೩೦-೧೫೦ ಮಿಲಿ ಗಾರ್ಜಾ.

ಉಪಯೋಗ : - ಗುಲ್ಬ, ಸ್ಲಿಡ್‌ಎರ, ಜೀರ್ಣಜ್ಞಾರ, ಶೈವನಾಶಕ ಇರುವದು.

ಮೂಲಕ ಶ್ವಾರ

ಗಂಥಾಧಾರ : - ಸುತ್ತುತ ಸಂಹಿತಾ; ಉತ್ತರ ತಂತ್ರ.

ಘಟಕದವ್ಯ : - ೧) ಮೂಲಕ ಪಂಚಾಗ ೨) ಜಲ

ಉಪಕರಣ : - ವಸ್ತ್ರ, ಪಾತ್ರ, ಅಗ್ನಿ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ : - ಮೂಲಕದ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ನಾಡಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಆದ್ರಫ್ರೆ ನಾಶವಾಗುವರಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಒಣಗಿಸಿ ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ತು ನಾಡಬೇಕು. ಈ ಭಸ್ತುವನನ್ನು ತೂಕಮಾಡಿ ಇದರ ಉಪಕರಣ ಇಡರಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಿಸಿ ಅಳುತ್ತಿರುವರಿಗೆ ಇಡಬೇಕು. ನಂತರ ತಿಳಿಯಾದ ಜಲವನ್ನು ಬೇಪರದಿಸಿ ಫೀಲ್ಪು ಪೇಪರದಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ವಸ್ತುದಿಂದ ಅ ಸಾರೆ ಸೋಸಬೇಕು. ನಂತರ ಮಂದಾಗಿಯ ಮೇಲೆ ಜಲೀಯ ಅಂಶವು ಭಾವ್ಯವಾಗಿ ಹೊಗುವವರಿಗೆ ಇಟ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ಇಲ್ಲಿಯು ಅಂಶ ಇರುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಂಥಿಂದಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಪಾತ್ರೀಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಶೈತಾಭ ವರ್ಣದ ಶ್ವಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : - a) ವರ್ಣ - ಶೈತಾಭ. b) ಗಂಧ - ನಿರ್ಗಂಧ.

- c) ಸ್ವಾದ - ಕಟ್ಟು, ತೀಕ್ಷ್ಣ. d) ಸ್ವರ್ಥ - ಕ್ಲಾಷಣ, ಕಣಯುಕ್ತ.

ನಾತ್ರಾ : - ೧ ಗಾರ್ಜಾ.

ಅನುಪಾನ : - ಗೋಕ್ಕೂರ ಕಾಷ್ಣಿ, ಜಲ.

ಉಪಯೋಗ : - ಮಂತ್ರಕೃಷ್ಣ, ಅಶ್ವರಿ, ಮಂತ್ರಾಫಾತ, ಮಂತ್ರಕರ್ಮಣ, ನಾಶಕ ಇರುವದು.

ಪಲಾತ ಶ್ವಾರ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಸುತ್ತುತ ಸಂಹಿತಾ; ಸೂತ್ರಸ್ಥಾನ.

ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯ : - ೧) ಪಲಾತ ಪಂಚಾಗ ೨) ಜಲ

ಉಪಕರಣ : - ಅಗ್ನಿ, ಪಾತ್ರ, ವಸ್ತ್ರ, ಖ್ಯಾತಿ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ : - ಯಥಾವಿಧಿ ಭಸ್ತುವನನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಈ ಭಸ್ತುದ ಆರು ಪಟ್ಟು ಜಲದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಿಸಿ ಅಳುತ್ತಿರುವರಿಗೆ ಇಂದು ಸಾನ್ದದಲ್ಲಿದಬೇಕು. ನಂತರ ತಿಳಿಯಾದ ಜಲವನ್ನು ವಸ್ತುದಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಫೀಲ್ಪು ಪೇಪರದಿಂದ ಸೋಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಂತರ ವಂದಾಗಿಯ ಮೇಲೆ ಜಲೀಯ ಅಂಶವು ಭಾವ್ಯವಾಗುವ ವರಿಗೆ ಇಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಇಲ್ಲಿಯ ಅಂಶ ಇರುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಂಥಿಂದಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಪಾತ್ರೀಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಶೈತಾಭ ವರ್ಣದ ಶ್ವಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : a) ವರ್ಣ - ಶೈತಾಭ. b) ಗಂಧ - ನಿರ್ಗಂಧ.

- c) ಸ್ವರ್ಥ - ಕ್ಲಾಷಣ, ಕಣಯುಕ್ತ. d) ಸ್ವಾದ - ಕಟ್ಟು, ಲವಣ.

ನಾತ್ರಾ : - ೧೦೦ ಮಿ. ಗಾರ್ಜಾ - ೧ ಗಾರ್ಜಾ.

ಅನುಪಾನ : - ಜಲ, ದುಗ್ಧ.

ಉಪಯೋಗ : - ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ರ, ಗುಲ್ಬ, ಯಕ್ಕತ್ತಾ ಸ್ಲಿರಾವ್ಯಾದಿ, ಮಂತ್ರಕೃಷ್ಣ, ಅಶ್ವರಿರೋಗ ನಾಶಕ ಇರುವದು.

ಲವಣ ಕಲ್ಪನಾ

ಲವಣ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪ ನಿರ್ಮಾಣಕಾಗ್ರಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದ್ರವ್ಯದಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಲವಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕಲ್ಪ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರಣ ಲವಣ ಕಲ್ಪಗಳಿಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಕ್ಷಾರ ನಿರ್ವಿಫತಿಯಂತೆ ಲವಣ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಿ ಸುತ್ತಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವ ಲವಣಗಳೇಗೆ ಅಗ್ನಿ ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗುವೆದಲ್ಲಿದೆ ಆ ವನ ಸ್ವತ್ತಿ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಕ್ಷಾರದ ಪರಿಣಾಮ ಲವಣದ ಮೇಲಾಗುವದು. ಇದರಿಂದ ರೋಗಿ ಸ್ವತ್ತಿ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಕ್ಷಾರದ ಪರಿಣಾಮ ಲವಣದ ಮೇಲಾಗುವದು. ಇದರಿಂದ ರೋಗಿ ನಾಶಕ ಗುಣದ ಉತ್ಸರ್ವಗಳಾಗುವದು.

ಈ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಲವಣಗಳೇ ಪ್ರಥಮನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಲವಣಗಳು ಮತ್ತು ಲವಣ ರಸದ ಕಾರ್ಯದ ಜ್ಞಾನ ಅರ್ಥವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಲೀಯನ್ ಕ್ಲೀಡಪಷ್ಟಂದ ಮಾರ್ದರವಂ ಕುರುತೆ ಮುಖ್ಯಿ |
ಯೇ ಶೀಘ್ರಂ ಲವಣೋಽಿಯೇ ಸ ವಿದಾಹಾನ್ ಮುಖ್ಯಂ ಚ ||

ಯಾವದು ಆಶುವಿಲಯನಾಗುವಂಥ, ಶರೀರಿದಲ್ಲಿ ಕ್ಲೀಡ, ಅಭಿಷ್ಯಂದವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾರ್ದರವತ್ತಿಯನ್ನು ತರುವಂಥ ಹಾಗೂ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ತಪ್ಪಣ ಕಂತ ಗಲಗಳಲ್ಲಿ ದಾದ ಪ್ರತೀತಿ ಮಾಡುಕಂತಹದಿರುವದೇ ಆದು ಲವಣ ರಸವಾಗಿನೆ. ಲವಣವು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸೈಕ್ಲಿಂಗಾಗಾಗಿ ಆಗಿದೆ. ಮೂತ್ರ ಪುರಿಷಾದಿ ಮುಲಗಳೇಗೆ ಕ್ಲೀನ್‌ಶ್ವಾಸವನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟು ಅನುಲೋಮಿನ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದಾಗಿದೆ.

ಲವಣವು ಜಲ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿ ಮಹಾಭೂತಗಳೊಳಗೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಮಹಾಭೂತಗಳ ಗುಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸ್ವಿಗ್ರ, ತೀಕ್ಷ್ಣ ಉಷ್ಣ ಗುಣವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಸಮಗುರು, ಲಘುಗುಣವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಸಮಗುರು ಮಾಡುತ್ತದ್ದಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಷ್ಣ ವೀರ್ಯಾರ್ತ್ಯಕವಿದ್ದು ಮಧುರ ವಿವಾಹಿ ಇರುವದು. ಈ ಕಲ್ಪಗಳು ಧಾತು ಶಿಥಿಲತೆ ಉಂಟುಮಾಡುವಂಥವಿದ್ದು ಅನುಲೋಮಿಕ ಇರುವವು. ಕ್ಲೀನ್‌ಶ್ವಾಸವನ್ನು ವಧಿಸುವಂಥವಿರುವವು. ಈ ಕ್ಲೀನ್‌ಶ್ವಾಸದಿಂದ ಶಿಥಿಲತೆ ಸ್ವೇಚ್ಛ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗುವದು.

ಚರಕರು ಲವಣ ನರ್ಗಾದಲ್ಲಿ ಈ ಕೊಟ್ಟಿನ ಲವಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ -

ಸ್ವೀಂಧವ ಲವಣ, ಸೌವಚರ್ಯಲ ಲವಣ, ಕ್ಷಾರ ಲವಣ, ವಿಡಲವಣ, ಪಾಕ್ಯ, ಅನೋಪ ಲವಣ, ಕೂಸ್ಯ ಲವಣ, ಏಲ ಲವಣ, ಹೊಲಕ ಲವಣ, ಸಾಮುಂದ್ರಲವಣ ರೋಮೇಕ ಲವಣ, ಛೈಷರ ಲವಣ, ಪಾಟೀಯ ಲವಣ, ಪಾಂಕುಜ ಲವಣ.

ಲವಣ ಪಂಚಕ :- ೧) ಸಾಮುಂದ್ರ ೨) ಸ್ವೀಂಧವ, ೩) ಬಿಡ ೪) ಸೌವಚರ್ಯಲ ೫) ರೋಮೇಕ. ಈ ನಿದಕ್ಷೇತ್ರ ಲವಣ ಪಂಚಕಳಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಿದು ಲವಣಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಂಧವ, ಸಾಮುಂದ್ರ ಲವಣಗಳ ಉಪಯೋಗ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ

ಲವಣ ಕಲ್ಪ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಾನ : - ವನಸ್ಪತಿ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಲವಣ ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಗೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಪಾತ್ರೀಯಾಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಖಿಂಧ ಮಾಡಿ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಒಳಗಿನ ದ್ರವ್ಯ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಆಗುವವರಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ನಂತರ ಈ ಲವಣ ಸಹಿತ ಭಸ್ತುವನ್ನು ಖಲ್ಪಿಸಲ್ಪಿ ಹಾಕಿ ಮರ್ದನ ಮಾಡಿ ಶುಷ್ಕ ಶೀಶೀಯಾಲ್ಲಿ ಸಂಗೃಹಿಸಬೇಕು.

ಲವಣ ಮಾತ್ರಾ : - ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ೧-೨ ಗ್ರಾ. ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅರ್ಥ ಲವಣ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಭ್ರಿಷ್ಪಜ್ಯ ರತ್ನಾವಳಿ; ಸ್ಲೀಕಾ ಯುಕ್ತದ್ವೀಗಾ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪ್ರಕರಣ.

ಫಟಕದ್ರವ್ಯ : - ೧) ಅರ್ಕಪಕ್ಷಪತ್ರ - ೨ ಗ್ರಾ. ೨) ಲವಣ - ೫೦ ಗ್ರಾ.

ಉಪಕರಣ : - ಮೃತ್ತಿಕಾ ಪಾತ್ರೀ, ವಸ್ತು, ಜಲ, ಅಗ್ನಿ ಮಂಂ.

ವಿಧಾನ : - ಮೃತ್ತಿಕಾ ಪಾತ್ರೀಯಾಲ್ಲಿ ಜಲದಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿತ ಲವಣ ಶೇಷಿತ ಅರ್ಕ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೆ ಒಂದರಂತೆ ಜೊಡಿಸಬೇಕು. ಮೃತ್ತಿಕಾ ಪಾತ್ರೀಯ ಮುಖಿನನ್ನು ಶರಾವದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಮೃತ್ತಿಕಾ ಶೇಷಿತ ನಸ್ತಿವನ್ನು ಪಕ್ಷ ಸುತ್ತು ಸುತ್ತಬೇಕು. ನಂತರ ಮುಖಿಂಧ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಪಾತ್ರೀಯನ್ನು ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಚನ್ನಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಒಲಗಿದ ಅರ್ಕ ಪತ್ರಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದ ನಂತರ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಇಂಸಿ ಪಾತ್ರೀಯು ಸ್ವಾಂಗತೀಕಾದ ನಂತರ ಶರಾವವನ್ನು ತಿಗೆದು ಪಾತ್ರೀಯ ಒಳಗಿನ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಖಲ್ಪಿಸಲ್ಪಿ ಮರ್ದನ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದುವೇ ಅರ್ಕ ಲವಣವು. ಇದನ್ನು ಕಾಜನ ಕುಸ್ಪಿಯಾಲ್ಲಿ ಸಂಗೃಹಿಸಿದಬೇಕು.

ಅಯುವೆರೀಡಿಯು ಛೋಷಧಿ ನಿರ್ವಾಣ

೪೦

ಸೂಚನೆ :- ಅಕ್ರ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮೊದಲು ಅವುಗಳನ್ನು ಸೇರಿ
ನಲ್ಲಿ ಚನಾಗಿ ಒಣಿಸಿರಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :- a) ವಣ - ಶೈತಾಭ್.

b) ಸ್ವಾದ - ಲವಣಸವಾನ್ c) ಸ್ವರ್ವ - ಕ್ಲಾಷ್ಟಾ ಅಥವಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಿಯುಕ್ತ
ವಾತಾನ್ : - ೧/೨-೧ ಗಾರ್.

ಆಸುಪಾನ : - ಜಲ ಅಥವಾ ತಕ್ಕ, ಮಸ್ತು.

ಉಪಯೋಗ : - ಗುಲ್ಬ, ಉದರ, ಪ್ಲಿಹೋದರೆ ನಾಶಕ, ಕೂಲ, ಅಜಣ ಅಗ್ನಿ
ವಾಂದ್ಯ ನಾಶಕ ಇರುವದು.

K 4645

ನಾರೀಕೇಲ ಲವಣ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ರಸತರಂಗಿಣೆ.

ಫಟಕದ್ವಯ : - a) ನಾರೀಕೇಲಯುಕ್ತ ಪಕ್ಷಿ ಫಲ - ೧
    b) ಸ್ವೀಂಧನ ಲವಣ - ೧೦೦ ಗಾರ್.

ಉಪಕರಣ : - ಖಲ್ಲು, ವಸ್ತು, ವಾತ್ರಿ, ಅಗ್ನಿ ಮುಂಂ.

ವಿಧಾನ : - ಫಲದ ಮೇಲಿನ ಜಾಟಪನ್ನು ಬೇರೆಡಿಸಿ ಅಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಂದು
ಮಾಡಿ (Endocarp) ಬೀಂದುವಾಡಿ ಜಲವನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಈ ಬೀಂದುವಾಡಿನಲ್ಲಿ
ಸ್ವೀಂಧನ ಲವಣವನ್ನು ತುಂಬಿ ಬೀಂದುವನ್ನು ನುಂಜಿ ಬೇಕು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಮೃತ್ಯು
ಉಂಟಿತ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಬಿಸಿಲೆನಲ್ಲಿ ಒಣಿಸಬೇಕು. ಸಂತರ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು
ಒಂದು ಮುಹಾರಪುಟವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಸ್ವಾಂಗಶೀತವಾದ ಸಂತರ ಮೇಲಿನ
ಮೃತ್ಯುಕಾ ಮತ್ತು ಸುಟ್ಟಿ ಕವಾಗಿರುವ ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದು ಒಳಗಿರುವ ಶುಭ್ರ
ಲವಣವನ್ನು ಮಂದಿರಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :- a) ವಣ - ಶೈತಾಭ್. b) ಸ್ವಾದ - ಲವಣ.
    c) ಸ್ವರ್ವ - ಕಣಿಸಾದೃಶ.

ವಾತಾನ್ : - ೧-೨ ಗಾರ್.

ಆಸುಪಾನ : - ಜಲ, ಪಿಪ್ಪಲಿ ಚೂರ್ಣ.

ಉಪಯೋಗ : - ಪಾಚಕ, ಪಿತ್ತನಾಶಕ, ಪಿತ್ತದೋಷಜನ್ಯ ಕೂಲನಾಶಕ, ಸನ್ನಿ
ಪಾತಜನ್ಯ ಕೂಲನಾಶಕ ಇರುವದು.

ಅಭಿಯಾ ಲವಣ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಬೈಷಜ್ಯ ರತ್ನಾವಲಿ; ಪ್ಲಿಹಾ ಯಕ್ಕದ್ವೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪ್ರಕರಣ.
ಫಟಕದ್ವಯ : -

a) ಪಾರಿಭದ್ರ ಕಾಂಡತ್ವಕ್	e) ಪಲಾಶ ಕಾಂಡ ತ್ವಕ್
b) ಅಕ್ರ ಪಂಚಾಂಗ	f) ಸ್ವಾಹಿ ಪಂಚಾಂಗ
c) ಆಪಾವಾಗ್ರ ಪಂಚಾಂಗ	g) ಬಿತ್ರಕ ಪಂಚಾಂಗ
d) ನುರಣ ಪಂಚಾಂಗ	h) ಅಗ್ನಿಮಂಥ ಮೂಲ
e) ಈಶ್ವರಿ ಮೂಲ	i) ಗೋಕ್ಳಾರ ಪಂಚಾಂಗ
f) ಬೃಹತಿ ಪಂಚಾಂಗ	j) ಕಂಟಕಾರಿ ಪಂಚಾಂಗ
g) ಪೂತಿ ಕರಂಜ ಕಾಂಡತ್ವಕ್	k) ೧೪, ಶೈತ ಸಾರಿವಾ ಮೂಲ
h) ಕುಟಿಜ ಕಾಂಡತ್ವಕ್	l) ಕೋತಿತಾತ್ಕಿ ಪಂಚಾಂಗ
i) ಶೈತಪುನಸರ್ವವಾ ಮೂಲ	m) ಸ್ವೀಂಧನ ಲವಣ - ೨೬ ಗಾರ್.
j) ಹರೀತಕಿ ಫಲಮಂಜ್ಞ - ೩.೮೪ಗಾರ್.	n) ಅಜಾಜಿ ಫಲ - ೨೫ ಗಾರ್.
k) ಶುಂಭಿ ಕಂದ	o) ಮರೀಚ ಫಲ - "
l) ಪಿಪ್ಪಲಿ ಫಲ	p) ಹಿಂಗಸನಿಯಾಫ - "
m) ಯವಾನಿ ಫಲ	q) ಪುಷ್ಕರ ಮೂಲ - "
n) ಶರೀ ಕಂದ	r) ಜಲ - ೧೨.೮೮ ಲೀ.
o) ಗೋಮೂತ್ರ	s) ೨.೦೨೭ ಲೀ.

ಉಪಕರಣ : - ವಾತ್ರಿ, ವಸ್ತು, ಜಲ, ಖಲ್ಲು, ಅಗ್ನಿ ಮುಂಂ.

ವಿಧಾನ : - ೧ ರಿಂದ ೧೨ ರ ವರ್ಗಿನ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮುದ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೆಗೆ
ದುಕೊಂಡು ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ತುಮಾಡಿ ಶ್ವಾರವಿಧಿ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ವಾರ ತಯಾರಿಸಬೇಕು.
ಈ ಶ್ವಾರವನ್ನು ೨೬ ಗಾರ್ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ೧೨.೮೮ ಲೀಟರ
ಜಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಜನಮಾಡಬೇಕು. ಏ ೧೦೨೭ ಲೀಟರ ಜಲ
ಶೇಷ ಉಳಿದ ಸಂತರ ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಂಧನ, ಹರೀತಕಿ, ಗೋಮೂತ್ರ ಕೂಡಿಸಿ ಪಜನ
ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿಯ ಜಲೀಯ ಅಂಶವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತು ಹೊದಿದಂತೆ ಇದ
ರಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚಣಿಣವನ್ನು ವಿಶ್ರಮಾಡಿ ಚನಾಗಿ ತಿರುವ
ಬೇಕು. ಕ್ಷಮಾಧನ್ಯ ಘನೀಭೂತವಾಗುತ್ತಿರುವಾದ ಸತತವಾಗಿ ದಂಡದಿಂದ ತಿರುವುತ್ತಿ

ರಚಿತು. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದ್ವಾರಾಂತ ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಕಾಜಿನೆ ಕೂಡಿ
ಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೃಹಿಸಿಡಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : - a) ವರ್ಣ - ಕೃಷ್ಣಾ ಭರ್ತಾವೇ.
b) ಗಂಥ - ಮಂತ್ರಗಂಥಿ. c) ಸಾವಿದ - ಕಷಾಯತಿಕ್ತ.

ಮಾತ್ರಾ : - ೧೦.೨೫ ಗ್ರಾಂ.

ಅನುಪಾನ : - ಸುಖೋಷ್ಣಾ ಜಲ,

ಉಪಯೋಗ : - ಯಕ್ತ್ರ್, ಸ್ಲೀರಾವ್ಯಾದಿ, ಉದರರ್ಯೋಗ. ಅನಾಹ, ಗುಲ್ಬ,
ಅಗ್ನಿನಾಂದ್ಯ, ಶಿರಕೂಲ, ಹೃದಯರ್ಯೋಗ ನಾಶಕ ಇರುವದು.

ಮಂಥ ಕಲ್ಪನಾ

ಮಂಥ, ಮಂಥನ ಎಂದರೆ ಕಡೆಯುವದು. (Chuning) ನೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಜಲ
ವನ್ನು ಮಿಶ್ರನಾಡಿ ಕಡಗೊಲೀಲಿನಿಂದ ಕಡೆಯುವದರಿಂದ ಮಜ್ಜಿಗೆ ದೊರೆಯುವದು.
ಅದು ಜೊತೆಗೆ ನೊಸಿನ ಗುಣಗಳು ಮಾಪಾಡಾಗಿ ಮಜ್ಜಿಗೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ
ಬೇಕಾದ ವಿಭಿನ್ನ ಕಾಯ್ಕಾಗಳನ್ನು ತರೀಕರಿಸಲ್ಪಟಿ ಮಾಡುವದು. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ
ಮಂಥ ಕಲ್ಪನಾ ನಿರ್ವಿಫಲಿ ಆಗಿರುವದು.

ಈ ಮಂಥ ಕಲ್ಪನಾವನ್ನು ಘಾಂಟೆ ಉಪಭೇದವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಮಂಥ್ರೋಽಂ ಸಿ ಘಾಂಟೆ ಭೇದಃ || ಶಾ. ಸ.

ಘಾಂಟೆ ನಿರ್ವಿಫಲಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣ ಜಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವರು. ಆದರೆ ಮಂಥ
ನಿರ್ವಿಫಲಿಗಾಗಿ ಶೀತ ಜಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇದನ್ನು
ಹಿನುದ ಉಪಭೇದವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಕಾರಣವಿಷ್ಯೆ, ಮಂಥಕಾಂತಿಗಾಗಿ ನಾನು
ಶೀತ ಜಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಸಹ ಮಂಥನ ಮಾಡುವದರಿಂದ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ
ಫಷ್ಟೆ ಉಂಟಾಗಿ ಆಲ್ಪ ಕಾರಿಕ್ತೆತ್ತಿ ಉಂಟಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಂಥ
ಕಲ್ಪನಾವನ್ನು ಘಾಂಟೆ ಭೇದವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಮಂಥ ನಿರ್ವಾಣದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಿ :-

ಜಲೀ ಚತುಷ್ಪತಿ ಶೀತೀಕ್ಷುಣಿಂ ದ್ರವ್ಯ ಪಲಂ ಪ್ರೀತೋ ।
ಮೃತ್ರಾ ಪಾತ್ರ ಮಂಥಯೇತಾ ಸಮೃಕ್ತ ತಸ್ವಾತ್ ಚದ್ವಿಪಲಂ ಸಿಬೀತ್ || ಶಾ. ಸ.

ನಾಲ್ಕು ತೊಲಿ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆದರಲ್ಲಿಗೂ ತೊಲಿ ಜಲ ಶುದ್ಧಿ
ಶೀತ ಜಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಮೃತ್ರಾ ಪಾತ್ರಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಡಗೊಲೀನಿಂದ
ಕಡೆಯಬೇಕು. ಇದುವೇ ಮಂಥವು. ದ್ರವ್ಯ ರುಷ್ಣವಿದ್ವರಿ ಕಲ್ಪ ತಯಾರಿಸಿ ಜಲ
ದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರನಾಡಬೇಕು. ದ್ರವ್ಯವಿದ್ವರಿ ಸೇರಿವಾಗಿ ಜಲನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕು.

ನಾತಿ ದ್ರವನಾತಿ ಸಾಂದ್ರ ಮಂಥ ಇತ್ಯು ಪದಿತ್ಯತೇ । ಸು. ಸ. ೪೬
ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಂಥವು ಅತಿ ದ್ರವ, ಇಲ್ಲವೇ ಅತಿಷ್ಣನವಿರಬಾರನು. ಇದು
ಜಲದ ಪ್ರಮಾಣ ಮೇಲಿಂದ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುವದು.

ಮಂಥ ಮಾತ್ರಾ : - ೮ ತೊಲಿ.

ಮಂಧ ಗುಣಧರ್ಮ :-

ಮಂಧಃ ಸಫೋಽಬಲಕರಃ ಪಿಪಾಸಾಶ್ರಮನಾಶನಃ ।
ಸಾಮ್ಮ ಸ್ವೀಹ ಗುಡೋ ಮಾತ್ರಕಚೆಷ್ಟ್ರೋದಾವರ್ತ್ರ ನಾಶಃ ।
ಕರ್ತರೀಕ್ಷುರಸದಾರ್ಕ್ಷಾಯುತ್ತಃ ಸಿತ್ತ ವಿಕಾರನಾಶಃ ।
ದಾರ್ಕ್ಷಾ ಮಧೂಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಕಫರೋಗ ನಿಬದ್ಧಣಃ ॥
ವರ್ಗತ್ರಯೋಽಜೋ ಪರಿತೋ ಮಂಲದೋಷಾನುಲೋಮನಃ ।
ಸು ಸೂ ಅ ಉ ಶ್ವೇಷಿಲಭಿ.

ಮಂಧವು ಶೈಷ್ಟಿ, ಬಲಕಾರಿ, ಶೀರಡಿಕೆ, ಶ್ರವ್ಯಾಪನ್ಯಾಸ ನಾಶ ಮಾಡುವುದು. ಆಮ್ಲ, ಸ್ವೀಹ, ಗುಡಯುಕ್ತ ಮಂಧವು ಮಾತ್ರಕಚೆಷ್ಟ್ರೋ, ಉದಾವರ್ತ್ರ ನಾಶಕವಿದೆ. ಸಕ್ಕರೆ, ಕಬ್ಬಿನರಸ, ದಾರ್ಕ್ಷಾಯುಕ್ತ ಮಂಧವು ಸಿತ್ತ ವಿಕಾರನಿಷ್ಠೆ ಶವನಮಾಡುವುದು. ಬಾರ್ಕ್ಷಾ, ಮಧೂಕಯುಕ್ತ ಮಂಧವು ಕಫರೋಗ ನಾಶಕವಿದೆ.

ಇದರಿಂದ ತಪ್ರಣಿ ಕಾರ್ಯವು ಪ್ರಥಾನನಾಗಿ ಆಗುವದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ತಪ್ರಣಿ, ಸೂತಪ್ರಣಿ ಎಂತಲೂ ಕರಿಯಿಂದರು. ಮಂಧವನ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಇದಲು ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ಯಾಸ ಅವಕ್ಷ್ಯವಿದ್ವಾಗ ನಿಮಿಫಸಿ ಕೊಡಬೇಕು.

ಖಜೂರಾದಿ ಮಂಧ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಶಾಷ್ಟಿ ಧರ ಸಂಹಿತಾ; ಮಂಧವು ಖಂಡ.

ಘಟಿಕದ್ವರ್ವ : -

a) ಖಜೂರಾದಿ ಘಲ	- ೧೦ ಗಾಂ	b) ದಾಡಿಮು ಘಲ	- ೧೦ ಗಾಂ
c) ದಾರ್ಕ್ಷಾ ಘಲ	- "	d) ತಿಂತಿಡೀಕ ಘಲ	- "
e) ಆಮ್ಲಿಕಾ ಘಲ	- "	f) ಆಮಲಕಿ ಘಲ	- "
g) ಪರೂಷಕ ಘಲ	- "	h) ಶುದ್ಧ ಶೀತ ಜಲ	. ೨೮೦ ಮಿಲಿ.

ಉಪಕರಣ : - ವಸ್ತು, ಮೃತ್ಯಿಕಾ ಪಾತ್ರಿ, ಖಲ್ಲು, ಕಡಗೋಲೀಲು ಮುಂ.

ವಿಧಾನ : - ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ಯಾಸ ಖಲ್ಲು ರಾಕಿ ಕಲ್ಪ ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಜಲನಿಷ್ಠ ಸೇರಿಸಿ ಮೃತ್ಯಿಕಾ ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ರಾಕಿ ಕಡಗೋಲೀನಿಂದ ಚನಾನ್ಯಾಗಿ ಮಂಧನ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಂತರ ವಸ್ತುಗಾಲಿತ ಮಾಡಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : - a] ಗಂಧ - ಸುಗಂಧ.

b] ಸ್ವರ್ವ - ಜಲಸಾದ್ವಸ್ತು, ಸ್ವಿಗ್ರಹಿ.

ಮಂಧ ಕಲ್ಪನಾ

ಮಾತ್ರಾ : - ೯೬ ಮಿ.ಲಿ.

ಉಪಯೋಗ : - ಅತಿ ಮಂದ್ಯಪಾನದಿಂದಾಗುವ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮನಗಳಲ್ಲಿ, ಅತಿಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಡಿಕೆ ತಿಂದಾಗಿ, ಸಿತ್ತ ವಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ತೃಷ್ಣಾ ದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ.

ಯವಸಕ್ತ ಮಂಧ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಶಾಷ್ಟಿ ಧರ ಸಂಹಿತಾ; ಮಂಧವು ಖಂಡ.

ಘಟಿಕದ್ವರ್ವ : - a] ಯವಸಕ್ತ - ೧೦ ಗಾಂ.

b] ಸ್ವರ್ವ - ೧೦ ಗಾಂ. c] ಶುದ್ಧ ಶೀತ ಜಲ - ೨೦೦ ಮಿ.ಲಿ.

ಉಪಕರಣ : - ಮೃತ್ಯಿಕಾ ಪಾತ್ರಿ, ವಸ್ತು, ಕಡಗೋಲೀಲು ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ : - ಪ್ರಥಮಾಗಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಯವಸಕ್ತ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಡಾಯಿಯಲ್ಲಿ ರಾಕಿ ಹಾರಿಯಬೇಕು ನಂತರ ಈ ಭಜಿತ ಯವಸದಿಂದ ಸಕ್ತ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿ ೧೦ ಗಾಂ. ನಮ್ಮೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ವ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ಯಾಸ ಒಂದು ಮೃತ್ಯಿಕಾ ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ರಾಕಿ ಜಲ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಕಡಗೋಲೀನಿಂದ ಚನಾನ್ಯಾಗಿ ಮಂಧನ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಂತರ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಸೂಚನೆ : - ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ವ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಿರುವದರಿಂದ ವಸ್ತುಗಾಲಿತ ಮಾಡುವುದು ಅವಕ್ಷ್ಯವಿರುವದಿಲ್ಲ.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : - a] ಸ್ವಾದ - ಮಧುರ.

b] ಗಂಧ - ಸುಗಂಧ, ಸ್ವರ್ವತಸಮಾನ. c] ಸ್ವರ್ವ - ಜಲಸಾದ್ವಸ್ತು, ಸ್ವಿಗ್ರಹಿ.

ಮಾತ್ರಾ : - ೯೬ ಮಿ.ಲಿ.

ಉಪಯೋಗ : - ಈ ಮಂಧದಿಂದ ತೃಷ್ಣಾ, ದಾಹ, ರಕ್ತಸಿತ್ರ ವ್ಯಾಧಿಗಳು ಶಾಂತವಾಗುವವು.

ಸತ್ಯ ಕಲ್ಪನಾ

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವನಸ್ಪತಿಯ ಯಾವದೇ ಭಾಗದ ಸಾರ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸತ್ಯವು ಪ್ರಥಾನವಾಗಿ ಸಿಹಿ ಪಥಾರ್ಥಯುಕ್ತ (Starch) ಇರುವದು. ಈ ಸಿಹಿ ಪ್ರಥಾನವಾದ ಸತ್ಯವು ಎಲ್ಲ ವನಸ್ಪತಿಯ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲ. ಇದು ಕೆಲ ವನಸ್ಪತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂಗಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಉದಾ :- ಕಾಂಡಸತ್ಯ

ಧಾನ್ಯಸತ್ಯ
ಕಂಡಸತ್ಯ

- ಗುಡುಬಿ.
- ಗೋಧೂಮು, ಸೆಜೆ ಮುಂತಾದವು.
- ಆದ್ರ್ಯಕ, ಕಚೂರ್, ಮುಸ್ತ, ತವ್ಣೀರ ಮುಂ.

ವನಸ್ಪತಿಯಾಂದ ಪಡೆದಂತ ಸತ್ಯವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶೈತಲವಣದಿಂದ್ದು ಆಯಾ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸ್ವಾದ, ಗಂಧಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಸತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಗೋಧೂರ ಆದ್ರ್ಯ ವನಸ್ಪತಿ ಅವಕ್ಯವಾದದ್ದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ವನಸ್ಪತಿಯು ಶಂಕ್ವಾನಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಜಲದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ರಿಂದ ಎಂಟು ತಾಸುಗಳವರಿಗೆ ನೆನೆಜಡಬೇಕು. ನಂತರ ಇದು ಸತ್ಯ ತೆಗೆಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗುವದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸತ್ಯಗಳ ಅಪಮಿಶ್ರಣವು ಕಂಡು ಬರುವದು ಈ ಆಪ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿಯು ಸಿಹಿ ಪಥಾರ್ಥ (starch grains) ಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕ ಯಂತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪರಿಶ್ರಿತಿಸುವದರಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಸತ್ಯ ನಿರ್ಮಿತಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಾನ :-

ಆದ್ರ್ಯ ವನಸ್ಪತಿಯ ಬಿಕ್ಕ ಬಿಕ್ಕ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಬಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನಾಂಗಿ ಕುಟ್ಟಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಒಂದು ಲೋಹ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇದರ ನಾಲ್ಕು ಪಟ್ಟಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಜಲವನ್ನು ಹಾಕಿ ಹಸ್ತಗಳಿಂದ ಚನಾಂಗಿ ಮಾಡಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಒಂದುಜಾಳಿಗೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸೋಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಸೋಸಿಕೊಂಡ ಜಲವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿಯವರಿಗೆ ಇಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಜಲದಲ್ಲಿಯ ಸತ್ಯವು ಪಾತ್ರೆಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವದು. ಮೇಲೆನ ತಿಳಿನಿರ್ನಾಯಕ ಬಸಿದು ತೆಗೆದೊಗೆಯಬೇಕು. ತಳದಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಘನ ಶೈತಾಭ ಸತ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ಕರಾವದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಬಣಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿತಬೇಕು. ಇದು ಆ ದ್ರವ್ಯದ ಸತ್ಯವು.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾತ್ರಾ :- ೫೦೦ ಮಿಲಿ ಗ್ರಾಂ. ದಿಂದಿಗೆ ಗ್ರಾಂ.

ಅಯುವೆದೋಕ್ತ ಕೆಲವು ಸತ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಅಪುಗಳ ಗುಣಧರ್ಮ :-

ಅಮೃತ ಸತ್ಯ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಸಿದ್ಧಯೋಗ ಸಂಗ್ರಹ.

ಫಟಕ ದ್ರವ್ಯ : - ೧) ಆದ್ರ್ಯ ಅಮೃತ ಕಾಂಡ - ೧ ಭಾಗ. ೨) ಜಲ, ೩ ಭಾಗ ಉಪಕರಣ : - ಪಾತ್ರೆ, ಮಸ್ತ, ಬಿಲ್ಲ ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ : - ಅಂಗುಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಸ್ಕ್ವಾಲಿನಿಲ್ಲವನ್ನು ಬಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನಾಂಗಿ ಕುಟ್ಟಬೇಕು. ನಂತರ ಜಲದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸ್ತಗಳಿಂದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ನಂತರ ಮತ್ತೊಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಾಲಿತ ಮಾಡಿ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಈ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ರಾತ್ರಿಕಾಲ ಇಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಸತ್ಯವು ಪಾತ್ರೆಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವದು. ಮಾರುದಿನ ಜಲ ಮತ್ತು ಸತ್ಯವನ್ನು ಬೇರೆಡಿಸಬೇಕು. ಈ ಸತ್ಯವನ್ನು ಒಣಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :

- a) ವಣ - ಶೈತಾಭ.
- b) ಗಂಧ - ದ್ರವ್ಯಗತ.
- c) ಸ್ವರ್ಥ - ಶ್ಲಕ್ಷಣ, ಶುಷ್ಕ.
- d) ಸ್ವಾದ - ಅಲ್ಪತೀಕ್ತ.

ಮಾತ್ರಾ : - ೧/೨-೧ ಗ್ರಾಂ.

ಉಪಯೋಗ : - ಜೀಣಜ್ಞರ, ಮುಂದಜ್ಞರ ನಾಶಕ ಇರುವದು. ಹಸ್ತ, ಪಾದ, ದಾಹ ಹಾಗೂ ಅತಿಸ್ವೇದಾಗಮನದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತ ಇರುವದು.

ಸೂಚನೆ : - ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ರಾತ್ರಿಷಿಡೀ ಇಡುವದು ತೀರ ಅವಕ್ಯನೇನಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು ೩-೪ ತಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವು ತಳದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವದು. ನಂತರ ಜಲವನ್ನು ಸಾವಿಕಾಶವಾಗಿ ಬೇರೆಡಿಸಬಹುದು.

ವಿದಾರಿಕಂಡ ಸತ್ಯ

ಫಟಕದ್ವಾರ : - ೧] ಆದ್ರ್ಯವಿದಾರಿ ಕಂಡ - ೧ ಭಾಗ. ೨] ಜಲ - ೩ ಭಾಗ.

ಉಪಕರಣ : - ವಸ್ತು, ಪಾತ್ರೆ, ಬಿಲ್ಲ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ : - ವಿದಾರಿ ಕಂಡದ ಬಿಕ್ಕಬಿಕ್ಕ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಬಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಸುದೀರ್ಘವಾಗಿ ಇಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಜಲವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಚನಾಂಗಿ ಕಡಡಬೇಕು. ನಂತರ ವಸ್ತು ಅಥವಾ

ಜರದಿಯಂದ ಸೋನಿ ಜಲವನ್ನು ಬಂದು ದಿನ ಇಡಬೇಕು. ಸತ್ಯವು ಪಾತ್ರೀಯ ಶಳಿ ದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವದು ನಂತರ ಜಲವನ್ನು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಬೇರೆದಿಸಿ ಶಳಿದಲ್ಲಿ ರುವ ತ್ವೀತಾಭ ವರ್ಣದ ಸತ್ಯವನ್ನು ನೇರಳಿನಲ್ಲಿ ಬಣಗಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಬೇಕು.

ಗುಣಾರ್ಥವು ಪರೀಕ್ಷೆ : - a) ವಣ - ಕ್ಷೇತ್ರಾಭ. b) ಗಂಧ - ದ್ರವ್ಯಗತ.
c) ಸ್ವರ್ಶ - ಶಾಸ್ತ್ರ.

వూతా) :- ८/७-८ గాలి

ಉಪಯೋಗ :- ಸ್ತನ್ಯವರ್ಧಕ, ವೀಯಿಫವರ್ಧಕ ಇರುವದು.

ಶತಾವರಿ ಸತ್ಯ

ఫటికద్వష్ట :- १) ఆదృగ శతావరి ముఖల - १ భాగ.
      ౨) చల - ౪ భాగ.

ಅಂಪಕರಣ :— ಖಲ್ಲು, ವಸ್ತು, ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು.

ವಿಧಾನ :- ಶತಾವರಿ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಖಲ್ಪಡಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ವುದ್ರನ ನಾಡಬೇಕು. ಸಂತರ ಜಲದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕಡಡಬೇಕು ಇದನ್ನು ಪಸ್ತಿದಿಂದ ಸೈನಿಕಲ ವನ್ನು ಒಂದು ದಿನ ಇಡಬೇಕು. ಪಾತ್ರಿಯ ಮೇಲಿನ ಭಾಗದ ಜಲವನ್ನು ಸಾವಕಾಶ ವಾಗಿ ಬೇರೆದಿಸಿ ಸತ್ತವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನೀರಣಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : - a) ವಣ - ಶೈತ್ಯಾಭ. b) ಸಾಷದ - ಮಧುರ.
c) ಸೃಷ್ಟಿ - ಶೂಕ್ರಾಂತಿ. d) ಗಂಥ - ದ್ರವ್ಯಗತ.

వూతు, :- १२-१ गो.

ಅನುವಾನ :- ಜಲ ಅಥವಾ ದುಗ್.

ಉಪಯೋಗ :- ಇದು ಉತ್ತರವು ರಸಧಾತು ಮೊಷಕ ಇರುವದು. ಹಾಗೂ ರಸಧಾತು ವರ್ಧಕ ಇರುವದು. ಸ್ತನ್ಯವರ್ಧಕ ಇರುವದು. ರಕ್ತಪಿತ್ತ, ದಾಹನಾಕ ಇರುವದು.

ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକ

ಫಟಕ ದ್ರವ್ಯ : - ೧) ಆದರ್ಥಕ ಕಂಡ - ೨ ಭಾಗ. ೨) ಜಲ - ೪ ಭಾಗ.

ಉನ್ನಕರಣ :- ಪಾತ್ರ, ವಸ್ತು, ಖಲ್ಲು ಮುಂಂ.

ವಿಧಾನ :- ಸ್ತುಲವಿರುವ ಆದ್ರ್ಯಕ ಕೆಂದಗಳನ್ನು ಜಲದಿಂದ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ಖಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಈ ಕಳುಕ್ಕಿ ಜಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಹಕ್ಕಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿಸಿ ವಾಡಿ ವಸ್ತುದಿಂದ ಸೋಸಿ ಜಲವನ್ನು ಒಂದು ದಿನ ಇಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸತ್ಯವು ಪಾತ್ರಿಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವದು. ಮೇಲೆನ ಜಲವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಗಿ ಬೇರೆಡಿಸಬೇಕು. ತಲಸಂಗ್ರಹಿತ ಶ್ವೇತವಣಾದ ಸತ್ಯವನ್ನು ನೇರಲೆನಲ್ಲಿ ಒಂಗಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧನೆ ಪರೀಕ್ಷೆ : a) ವಣ - ತೈತಿಭ. b) ಗಂಡ - ಆದೃಷ ಗಂಡ
c) ಸ್ವರ್ಶ - ಕೃತ್ಯಾ. d) ಸಾಷದ- ಅಲ್ಕಟ್ಯಾ.

వ్యాతపు :- १७ - १ గాం.

ಅನುಪನ :— ಜಲ, ತರ್ಕ, ಸುರಾ

ಉಪಯೋಗ :- ಅಜೀಣ, ಅಗ್ನಿವಾಂದ್ರ, ಉದರಕಳಲ, ಅಧಾತ್ರನ, ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ಪ್ರತಿರ್ಯಾಯ, ಜ್ವರ, ಉಪುವಾತಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತ ಇರುವದು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸತ್ಯ

ಫಟಕ ದ್ರವ್ಯ :- ೧) ಕಚ್ಚರೆ ಕಂದ - ಇ ಭಾಗ. ೨) ಜಲ - ಇ ಭಾಗ.

ಉಪಕರಣ :- ಬ್ಲೂಟ್, ಪಾತೆ, ವಸ್ತು ಮುಂ.

ವಿಧಾನ :- ಕೆಚ್ಚರ ಕಂದಗಳನ್ನು ಬ್ಲ್ಯಾಡಲ್ ಹಾಕಿ ಚನ್ವಾಗಿ ಮರ್ದನ ವಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಜಲದಲ್ ಕೂಡಿಸಿ ಚನ್ವಾಗಿ ಕಡಡಬೇಕು. ನಂತರ ವಸ್ತು ದಿಂದ ಸೋಸಿ ಜಲವನ್ನು ಒಂದುದಿನ ಇಡಬೇಕು. ಸತ್ಯವು ಪಾತ್ರೀಯತಳದಲ್ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವದು. ನಂತರ ಜಲನ್ನು ಸಾವಕಾರವಾಗಿ ಬೀಫ್‌ಡಿಸಿ ತಳದಲ್ ರೂಪಕ್ಕೆ ಇರ್ಬಾಗೆ ನೈಂದ ಕರ್ತೃ ಅಂತಿಮ ಶೈಲಿ.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :- a) ವಿಜಯ - ಶೈತಾಬ.

b) ಗಂಧ - ಸುಗಂಧ c) ಶತ - ಶಕ

ಮಾತ್ರ) :- ೧೨ ಗಂ.
.

ఆనుషాస :- దుగ మత్తు శచేరా.

ಉಪಯೋಗ :- ಇದು ವಾತ ಕವನಾಶಕವಿದೆ, ಆಮ್ಲವಾಂದ, ಸಾಶಕವಿದೆ.

ಶ್ರಿಹಳ್ಳಾ ಮಣಿ

ಮಣಿ ಕಲ್ಪನಾ

ಬ್ರಿಷಿದ್ಧಿ ವನಸ್ಪತಿ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಿಧಾರ್ಥ ಪ್ರಪಾಣದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣ ತೀಯೆನ್ನು
ಕೊಟ್ಟು ಇಡ್ಲಿಯಂತೆ ಕೃಷ್ಣ ಪಣದಲ್ಲಿ ಮಾಪಾರದು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಮಣಿ ಎನ್ನು
ವರು.

ಯಾವೆದೇ ವನಸ್ಪತಿ ದ್ರವ್ಯದ ಮಣಿ ತಯಾರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಆ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಯ
ಪ್ರಪಾಣದ ತಾಪನಾನದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ನಿಶ್ಚಯ ತಾಪನಾನದಿಂದ ದ್ರವ್ಯ
ದಲ್ಲಿಯ ಆದ್ರಫತೀಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೇಂದಿಯು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಪಾರದಾಗಿ
ಅದೆಲ್ಲ ಕಮ್ಮವಣಿವನ್ನು ಪಡೆದು ನಿಶ್ಚಯ ವಾದ ಬ್ರಿಷಿದ್ಧಿ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ವಡಯು
ತ್ತದೆ. ಅದರ ಮಾಲ ಗುಣ ಕಮ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವರಿವರ್ತನೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಆಕಾಶ
ತ್ತದೆ. ಅದರ ಮಾಲ ಗುಣ ಕಮ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವರಿವರ್ತನೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಆಕಾಶ
ಮಹಾಭೂತಾಧಿಕೃತಗಳಿಗಾಗಿ ಈ ಮಹಾಭೂತಗಳ ಗುಣಕಮ್ಮವರ್ಧನವಾಗು
ವದು. ಇದರಂದ ಶೋಷಣೆಯಿಲ ಗುಣವರ್ಧನವಾಗುವದು.

ಸಿಧಾರ್ಥ ಉಷ್ಣ ತಾಪನಾಸ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಷ್ಣ ತೀಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾದರೆ ಇದರ
ಪಣ ಗುಣಕಮ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟಾಗುವದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣ ತೀಯೆಂದ
ಮಣಿಯು ಕೃಷ್ಣವಣಿವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಧೂಸರ ಪಣದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿ
ಗುವದು. ಆಲ್ಲಿದೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾರೀಯ-ಲವಣೀಯ ಗುಣಕಮ್ಮಗಳ ವರ್ದನೆ
ಕಂಡುಬರುವದು.

ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಾನ : ಯಾವ ವನಸ್ಪತಿ ದ್ರವ್ಯದ ಮಣಿ ತಯಾರಿಸಬೇಕಾಗಿ
ದೆಯೋ ಆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಚನಾಗಿ ಒಣಿಸ
ಬೇಕಾಗಿ. ಈ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಮೃತ್ತಿಕಾ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಾತ್ರೀಯ
ಮುಖವನ್ನು ಕರಾವದಿಂದ ಸರಿಯಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಡಬೇಕಾಗಿ. ಕೆಲ
ಸಮಯದ ಸಂತರ ಪಾತ್ರೀಯ ಒಳಗಿನಿಂದ ಧೂಮವು ಹೊರ ಬರಲು ಪೂರಂಭವಾ
ಗುವದು. ಧೂಮವು ಬರುವದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಿಂತ ಸಂತರ ಪಾತ್ರೀಯನ್ನು
ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಇಳಿಸಬೇಕಾಗಿ. ಪಾತ್ರೀಯು ಶೀತಾದ ಸಂತರ ಅದರಲ್ಲಿಯು
ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದು ಮಾರ್ಡಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೂಣಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿ. ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣ
ವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣವಣಿದ್ದಿರುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಆ ದ್ರವ್ಯದ ಮಣಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪದು
ವದು.

ಘಟಕದವ್ಯ : - ೧] ಹರೀತಕಿ ಘಲಮಂಜ್ಞಾ - ಗಭಾಗ.

೨] ಬಿಭಿರ್ತಕಿ ಘಲಮಂಜ್ಞಾ - ಗಭಾಗ. ೩] ಆಮುಲಕಿ ಘಲಮಂಜ್ಞಾ - ಗಭಾಗ.

ಉಪಕರಣ : - ವಸ್ತ್ರ, ಪಾತ್ರೀ, ಅಗ್ನಿ, ಖಲ್ಪ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ ೧ : ಒಂದು ಮೃತ್ತಿಕಾ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಜೂಣಿವನ್ನು
ಹಾಕಿ ಶರಾವದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಬೇಕಾಗಿ. ಇದನ್ನು ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಚನ ಮಾಡ
ಬೇಕಾಗಿ. ಶರಾವ ಮತ್ತು ಪಾತ್ರೀಯ ನಡುವಿನ ಸಂಧಿಯಿಂದ ಧೂಮವು ಬರಲು
ಆರಂಭವಾಗುವದು. ಕೆಲ ಸಮಯದ ಸಂತರ ಧೂಮವು ಬರುವದು ಸಿಂತ ತಕ್ಕೂ
ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿಸಿ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿಯ ಕೃಷ್ಣವಣಿದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಖಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ
ಚನಾಗಿ ಮಾರ್ಡಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗಿ.

ವಿಧಾನ ೨ : ಮೇಲಿನ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಒಂದು ಲೋಹದ ಕಡಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ
ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಡಬೇಕಾಗಿ. ಮತ್ತು ದಂಡದಿಂದ ತರುವುತ್ತಿರಬೇಕಾಗಿ. ಧೂಮವು
ಬರಲು ಪೂರ್ಣಭಿಸುವದು. ಹೀಗೆ ಧೂಮವು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಂಕೆ ಹೊತ್ತಿ
ಕೊಳ್ಳುದಂತೆ ಎಚ್ಚರ ಪರಿಸಬೇಕಾಗಿ. ಯಾವಾಗ ಧೂಮ ಬರುವದು ಸಿಲ್ಲುವದೊಂ
ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣವಣಿದಾಗ್ಗೆ ಮಾಡಿ ಆಗ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿಸಬೇಕಾಗಿ. ಈ
ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಖಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನಾಗಿ ಮಾರ್ಡಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗಿ.

ಗುಣಧಮ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : a) ಪಣ - ಕೃಷ್ಣ. b) ಗಂಧ - ಸಿಗರಂಧ.
c) ಸ್ವರ್ತ - ರೂಕ್ಷ, ಕಣಸಾದ್ರಕ್ಷ.

ಉಪಯೋಗ : ಇದನ್ನು ದಂಡಧಾವನಾರ್ಥ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಒಸ್ಕೆ
ಗಳಿಂದ ರಕ್ತಸಾರವ ಮುಖದ್ವಾರಂಧ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು.
ದಂಡಧಾವನದಿಂದ ರಾತ್ರಾನುಲೋಮವನ ಕಾರ್ಯವೂ ಆಗುವದು. ಇದರ ಗಂಡಳವ
ಕಂಲದಿಂದ ಸೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹಿತಕಾರಿ ಆಗಿರುವದು.

ಹಸ್ತದಂತ ಮಣಿ

ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯ : - ಹಸ್ತಿದಂತ - ಅವಶ್ಯವಿದ್ದ ಮುಖ.

ಉಪಕರಣ : - ಅಗ್ನಿ, ವಸ್ತ್ರ, ಖಲ್ಪ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ : - ಹಸ್ತಿದಂತವನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ತುಂಡುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಖಲ್ಪದಲ್ಲಿ
ಹಾಕಿ ಮಾರ್ಡಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗಿ. ಜೂಣಿ ವಾದ ಸಂತರ ಲೋಹದ ಕಡಾಯಿಯಲ್ಲಿ
ಹಾಕಿ ಮಾರ್ಡಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗಿ.

ಹಾಕಿ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ದಂಡದಿಂದ ತಿರುವುತ್ತಿರಬೇಕು. ಈ ಜ್ಯೋತಿಷ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕ್ರಿಷ್ಟಾಂಶದ ನಂತರ ಅಗ್ನಿಯಂದ ಇಳಿಸಿ ಖಲ್ಪಿ ದಲಿ ಹಾಕಿ ಚನಾಗಿ ಮಧ್ಯನವೂಡಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

గుర్తించవుట పరీక్షలు :-

a] ವರ್ಣ - ಕ್ಲಾಸ್.   b] ಸ್ವರ್ಚ್ - ಕಣಸಮಾನ.

ಉಪಯೋಗ :- ಖಲಿತ, ಪಾಲಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

గోకుర మణి

ఫలితాద్వాను : - గోక్కూర శుష్టు ఫల - ఆవక్కామిద్ది ఫల.

ಉಪಕರण :- ಖ್ಯಾತ, ಪ್ರಸ್ತಾವ, ಅಗ್ನಿ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ :- ಗೋಕ್ಕೂರ ಫಲಗಳನ್ನು ಖಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೊಣಿ ಪೂಡಬೇಕು. ಸಂತರ ಲೋಹದ ಕಡಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ದೀದಿಂದ ತಿರುವುತ್ತಿರಬೇಕು. ಈ ಚೊಣಿವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣ ವರ್ಣದಾದ್ಯಂ ನಾತರ ಅಗ್ನಿಯಂದ ಇಳಿಸಿ ಖಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಉನ್ನಾಗಿ ಮಂದಿನೆ ಪೂಡಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :- a) ವರ್ಣ - ಕೆಜ್. b) ಸ್ವರ - ಕಣಸಪೂನ.

వ్యాతా, :- ८-७ వ్యాసి.

ಅನುಷ್ಠಾನ :- ಜಲ.

ಉಪಯೋಗ :- ಶೈಂಧಿ, ಸರಾಂಗ ಶೈಂಧಿ, ಮಣಿತಾರಲ್ಪತಾ, ವೃಕ್ಷ ವಿಕ್ರಿ, ತತ್ತ್ವರ ನಾಶಕ ಇರುವದು. ಇದರ ಕಾರ್ಯವು ಪುಂಡ್ರತ್ವವಹ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಶೈಂಧ್ವಲಾ ಕಲಾದ ಮೇಲೆ ಆಗುವದು. ಅಲ್ಲದೆ ವೃಕ್ಷ ಉತ್ತೇಜನ ಪೂರ್ವಿಕಿಂದ ಪುಂಡ್ರ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುವದು.

ತೇಸ ಕಲ್ಲನಾ

ಆಯುವೆಂದು ಬೈಷಧಿ ನಿರ್ವಹಣವು ಅನೇಕ ರೀತಿಯಂದ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು
ಹೊಂದಿತ್ತು ಎಂದು ವಿವಿಧ ಬೈಷಧಿ ಕಲ್ಪಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಡುವಾಗಲೇ ಕಂಡು
ಬರುತ್ತದೆ. ಬೈಷಧಿ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಗುಣಕಮರ್ಶಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಅನೇಕ
ರೀತಿಯಾಗಿ ರೋಗ ಪ್ರತಿಬಂಧನಾರ್ಥವಾಗಿ ಹಾಗೂ ರೋಗಕಮನಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ
ಆಯುವೆಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಬೈಷಧಿ ಕಲ್ಪ
ಅಭ್ಯಂತರಗಳ ಉಪಯೋಗದಂತೆ. ಬಾಯ್ಕೋಡಚಾರನನ್ನು ಹಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.
ಇಲ್ಲಿ ಲೀಪ, ವತ್ತಿ, ಮುಲಹರ, ಉಪನಾಹ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವ್ಯಗಳು ಬಾಯ್ಕು
ಉಪಚಾರದಲ್ಲಿ ಇವು ಶಾಲನಾಶಕ, ದಾಹನಾಶಕ, ಶೈವಿಧನಾಶಕ, ಮತ್ತು ವೃಣ
ನಾಶಕವೆಂದು ಅನೇಕ ರೀತಿಯಂದ ಉಪಯೋಗವಾಗುವು.

ತೇವ ನಿರೂಪಣದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಿ :-

ದುರ್ಬಲ ಹಾದರೆಂ ಶೀಲಾಹಿನ್ಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪಾ ಸದ್ರಮಂ ತನ್ನ ।

ಒಂದೇ ಪ್ರತೀಪನಾರ್ಥಿಗಂ ತಲ್ಲಿನ ಏಶ್ಯಾಚೈತೀ ಬುದ್ಧಿಃ ||

ಶ. ಮ. ೨೦.

ಆದ್ದರಿಂದ ವನಷ್ಟಿಯನ್ನು ಶಿಲಾಸೆನ್ನ ಮಾಡಿ, ಕವ್ಯವಿದ್ದರೆ ವಸ್ತುಗಾಲಿತ ಚೂಳಿ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ ದ್ರವ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಬೆಂಬಾಗಿ ಕಲ್ಪ ತಮಾರಿಸಿ ಲೇಪನಾಥವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆ. ವನಷ್ಟಿಯ ಕಚ್ಚಾ ಚೂರ್ಣವು ಲೇಪನಾಥ ಸರಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಲೇಪನ ಕಮ್ಮಕ್ಕೆ ವನಷ್ಟಿಯ ಯಾವ ಅಂಗವನ್ನಾ ದ್ರವ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.

ලිඛ ප්‍රකාරගණ : -

ಪ್ರಲೋಪಕ್ಕ ಪ್ರದೇಹಕ್ಕ ತಸ್ಯ ಭೇದಪ್ರಯಂ ಸ್ತಂತಂ ।
 ಪ್ರಲೋಪ ಮತ್ತ ಪ್ರದೇಹಗಳಿಂದು ಲೋಪದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಈ
 ಮತ್ತು ಸಿತ್ತ ವಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶೀತ ವೀಯು ದ್ರವ್ಯಗಳ ಲೋಪ ಮಾಡುವದಕ್ಕು
 ಪ್ರಲೋಪ ಅನ್ವಯವರು. ಕಷಣ ಮತ್ತು ವಾತ ವಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣ ಹಿಂಬಾ ದ್ರವ್ಯಗಳ
 ಲೋಪಮಾಡುವದಕ್ಕು ಪ್ರದೇಹ ಅನ್ವಯವರು. ರಕ್ತ ರಾಗೂ ಸಿತ್ತ ವಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ
 ಮಾಡುವ ಪ್ರಲೋಪವು ಶೀತವಿದ್ಧು ತನ್ನ ಇಂದರಿ ದ್ರವ್ಯಾಧಿಕ್ಕು ಸಿರುತ್ತದೆ. ಕಷಣ
 ರಾಗೂ ವಾತ ವಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರದೇಹವು ಘನವಿದ್ಧು ಉಷ್ಣ ಸರುತ್ತದೆ.
 ಕಷಣ ಪೆಂತೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿದೇ, ಗುಣ ಕರ್ಮಣ ದ್ವಿಷ್ಟಯಂದ ಲೋಪದ ಪ್ರಕಾ
 ರಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೊಷಫ್ಳ ಲೋಪ ಹಿಗೆ ಗುಣಕರ್ಮಣದ್ವಿಷ್ಟ
 ಯಂದ ಲೋಪದ ಪ್ರಕಾರಗಳನು ನಾಡಿದೆ.

ಪಡ್‌ಭಾಗಂ ಸೈತ್ತಿಕೆ ಸ್ನೇಹಂ ಚತುಭಾಗಂ ತು ವಾತಿಕೆ ।
ಅಷ್ಟಭಾಗಂ ತು ಕಫಜೆ ಸ್ನೇಹಮಾತಾರಂ ಪ್ರದಾಪಯೋತ್ತಾ ॥

ಲೇಖದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ :-

- ೧) ಸಿತ್ತ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಲೇಪದ್ವಯದ ೧/೯ ಭಾಗ
  - ೨) ವಾತರೋಗದಲ್ಲಿ " ೧/೪ ಭಾಗ
  - ೩) ಕಫ ರೋಗದಲ್ಲಿ " ೧/೮ ಭಾಗ
- ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕೂಡಿಸಬೇಕು.

ಲೇಪ ಪ್ರಯೋಗ ವಿಧಿ :-

ತತ್ತ್ವ ಪ್ರತಿಲೋಮವಾಲಿಂವೆನಾಂನು ಲೋಮಂ,
ಪ್ರತಿಲೋಮೇ ಹಿ ಸಮೃಗೌಪಥನುವತಿಷ್ಟು ತೆ ।
ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯತಿ ರೋಮವಕೂಪಾನ್ ಸ್ವೇದ ವಾಹಿಭಿಃ
ಶಿರಾಮಂಜ್ಯೇಚ್ಚ ವೀಯೆಂ ಪಾರಮ್ಯೇತಿ ನ ಚ
ಶುಷ್ಕ ಮಾಣಮಂಜ್ಯೇಕ್ಕೇತಾ ನ್ಯಾತ್ರ ಸೀಡಯಿತವಾತ್
ಶುಷ್ಕ ರ್ಯಾಂಧಕೇಂಡರಂಷ್ಕರಕ್ತ ॥ ಸಂಶುರತ್.

ಲೇಪವನ್ನು ಲೇಪಿಸುವಾಗ ರೋಮವಕೂಪಗಳ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಲೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಂದ ಬೊಷಧವಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಸಮೃಕ್ತಾರೀತಿಯಿಂದುಳಿದು ರೋಮವಕೂಪಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸ್ವೇದವಾಬಿಸಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ದೊಷಗಳನಾಕ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಶುಷ್ಕವಾಗುವವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಪೂರ್ಣ ಶುಷ್ಕವಾಗುವಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಲೇಪವನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಶುಷ್ಕವಾದರೆ ಅದರ ನಿರ್ಹರಣ ಮಾಡುವಾಗ ಸೀಡಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವದು.

ಸೂಚನೆಗಳು :-

ನ ಚ ಪಯುಂಫಿತಂ ಲೇಪಂ ಕದಾಚಿದುಪಚಾರಯೋತ್ ।
ಉಷಾಂ ವೇದನಾ ದಾಯಂ ಘನತ್ವಾಜ್ಞಾನಯೋತ್ ಸಹಿ ॥
ನ ಚ ತೀಗ್ನಿವ ಲೇಪನೇ ಪುನಜಾತು ಪ್ರಲೇಪಯೋತ್ ।
ವಿಶೋಷಿಂ ಚಾವಿಶೋಷಿಂ ಚ ಪೀಠೀಕ್ಕು ಕಾರ್ಯಂ ಪ್ರಯೋಜಯೋತ್ ॥
ರಕ್ತ ಸಿತ್ತ ವಿಕಾರಿಷು ವೃಣಾಂಧ ತಥ್ಯೇವ ಚ ।
ಪೂರ್ವ ಮುದ್ರಾಧೃತ್ಯ ಲೇಪಂ ತು ಪುನರ್ಲೇಪಂ ಪ್ರದಾಪಯೋತ್ ॥
ಅಭಿಫಾತಿ ತಥಾ ವಾತರುಜಿ ಲೇಪಾ ವಿಶೋಷಯೋತ್ ।
ನ ಚಾಲೀಪಂ ರಾಂತ್ರಾ ಪ್ರಯುಂಜಿತ ಪಾಭೂ ಚ್ಚಲ್ ತ್ಯಾಸಿಹಿಶೋಷಣ
ನ ದಸಿಗ್ರಾಮಾದ್ವಿಕಾರ ಪ್ರಪೃತ್ಯೀತಿ ॥

ಲೇಪ ಕಲ್ಪನಾ

೨೫೨

ಲೇಪವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಒಂದು ದಿವಸದ ನಂತರ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಒಮ್ಮೆ ಹಜ್ಜಿದ ಲೇಪವನ್ನು ಅದನ್ನು ಹಸಿಮಾಡಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಲೇಪವನ್ನು ಆಯಾ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಅಬ್ಜು ಹಸಿಷದ್ವಾಗಲೇ ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೆ ಬಣಗುವವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇಡಬೇಕು.

ರಕ್ತ ಹಾಗೂ ಸಿತ್ತುವಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ, ವೃಣಾಂಧದಲ್ಲಿ ಹಜ್ಜಿದ ಲೇಪವನ್ನು ಶುಷ್ಕವಾಗುವ ಮೊದಲೇ ತೆಗೆಯಬೇಕು ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಲೇಪ ಲೇಪಿಸಬೇಕು. ವಾತದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಶೂಲದಲ್ಲಿ, ಅಭಿಫಾತದಲ್ಲಿ ಲೇಪವನ್ನು ಶುಷ್ಕವಾಗುವವರಿಗೆ ಇಡಬೇಕು.

ಲೇಪ ಮಾತ್ರ :—

ಶ್ರೀರಾಜಾಂಧ ತುಭಾಗಸ್ತೀಭಾಗೀರ್ಣಾಂಗುಲೋನ್ನತಃ ॥
ಅದೆಂತ ವಾಯಧಿಹರಃ ಸ .... ರಾ. ಸ.

ದೊವಷ್ಣು	ಲೇಪವು	ಅಂಗುಲಿಯು	೧/೬ ದಷ್ಟು
ವಿಷಷ್ಣು	ಲೇಪವು	"	೧/೨ "
ವಣ್ಣು	"	"	೧/೨ "

ಈ ಸುಮಾಣ ದಪ್ಪವಾಗಿರಬೇಕು. ಲೇಪವು ಹಸಿ ಇಡ್ಡಾಗ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಲೇಪ ಮಾಡಿದರೆ ಆದು ವಾಯಧಿನಾಶಕವಾಗುವದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಲೇಪದ ಪ್ರಮಾಣವು ೧/೮ ಇಂಚು ದಪ್ಪ ಇರಬೇಕು. ಲೇಪವನ್ನು ರೋಗದ ತೀವ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು ಇಡ್ಡಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ದಶಾಂಗ ಲೇಪ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :— ಬ್ಯಂಜ್ಯ ರತ್ನಾವಲಿ; ವಿಸರ್ವಾಧಿಕಾರ.

ಘಟಕದ್ವಯ :—

೧) ಶಿರಿಷ ಕಾಂಡ ತ್ವಕ್	೧ ಭಾಗ	೨) ಯಷ್ಟಿಮಂಧಿ ಮೂಲ	೧ ಭಾಗ
೨) ತಗರ ಕಂದ	"	೩) ರಕ್ತ ಚಂದನ ಕಾಂಡಸಾರ	"
೩) ಏಲಾ ಬೀಜ	"	೪) ಜಟಾಮಾಂಸಿ ಕಂದ	"
೪) ಯರಿದಾರ ಕಾಂಡ	"	೫) ದಾರು ಹರಿದಾರಕಾಂಡ	"
೫) ಕೊಣಿಪ್ಪ ಮೂಲ	"	೬) ಬಲಾ ಮೂಲ	"
೭) ಘೃತ ಅವಶ್ಯಕತಾನುಸಾರ			

ಉಪಕರಣ :— ಖಲ್ಲು, ವಸ್ತ್ರ, ಪಾತ್ರ ಮುಂ.

ಅಯುಂನೇದೀಯ ಬೈಷಣಿ ಸಿಮಾರಣ

೫೪

ಉಪಕರಣ :- ಖಲ್ಲಿ, ಪಾತ್ರಿ ವಸ್ತು ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ :- ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ತ ಚೂಣವನ್ನು ಖಲ್ಲಿದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅವಶ್ಯ ವಿದ್ವಾನು ಘೋತವನ್ನು ಹಾಕುತ್ತ ಮಂದಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಲೇಪಯೋಗ್ಯವಾದ ನಂತರ ಉಪಯೋಗಿ ರಚಿಸು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :-

a) ವರ್ಣ- ಪೀತಾಭರ್ಯಾನ. b) ಗಂಥ- ಸುಗಂಥ. c) ಸ್ವರ್ಥ - ಮೃದು, ಪಿಂಬಿಲ.

ಉಪಯೋಗ :- ಜ್ಞರ, ಶೋಧ, ವಿಸರ್ವ ಕುವ್ವನಾಶಕ ಇರುವದು. ವಿಸರ್ವ, ಶೋಧ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞರ ಉಪನ್ಯವಾದಾಗ ಇನ್ನನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಶ್ವಾಸ, ವಾನರಗಳಿಂದ ದಂತಕ್ಷಯವಾಗಿ ಸ್ಥಾನಿಕವಾಗಿ ಮಾಯ ಶೋಧ ಉಂಟಾಗಿ ಜ್ಞರ ವಿದ್ವಾಗ ಇದರ ಲೇಪವು ಅತ್ಯಂತ ಲಾಭದಾಯಕವಿದೆ.

ಮನಸ್ಸವಾದಿ ಲೇಪ

ಘಟಕದ್ವಯ :- 1) ಮನಸ್ಸವಾ ಮೂಲಗಳ ಭಾಗ

2) ದೇವದಾರು ಕಾಂಡಸಾರಗಳ ಭಾಗ 3) ಶುಂಭಿ ಕಂಡ ಮೂಲಗಳ ಭಾಗ

4) ಸವಿಪ ಬೀಜ 5) ಶೀಗ್ನೂ ಕಾಂಡ ತ್ವಕ್ "

6) ಕಾಂಜಿಕ ಅಥವಾ ಗೋಮೂತ್ರ ಅವಶ್ಯಕತಾನುಸಾರ.

ಉಪಕರಣ :- ಖಲ್ಲಿ, ಪಾತ್ರಿ ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ :- ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ತ ಚೂಣವನ್ನು ಖಲ್ಲಿದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸ್ಪೃಹಿತ ಕಾಂಜಿಕ ಇಲ್ಲವೆ ಗೋಮೂತ್ರವನ್ನು ಕೊಡಿಸುತ್ತ ಮಂದಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದು ಲೇಪಯೋಗ್ಯವಾದ ನಂತರ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :-

a) ವರ್ಣ- ಶ್ವಾಸ. b) ಸ್ವರ್ಥ - ಮೃದು c) ಗಂಥ - ಗೋಮೂತ್ರಗಂಥ.

ಉಪಯೋಗ :- ಸರ್ವ ಪ್ರಕಾರದ ಶೋಧಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತ ಇರುವದು. ಉಷ್ಣ ಗುಂಡಿಂದ ಸ್ಥಾನಿಕವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಅವರೋಧ ನಾಶಮಾಡಿ ರಕ್ತ ಪರಿಚಲನೆ ಮಾಡಿ ಶೋಧನಾಶನ ಮಾಡುವದು.

ದೋಷಘಣ್ಟ ಲೇಪ (ಶೋಧಘಣ್ಟ ಲೇಪ)

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :- ಶಾಬ್ದಿಕಾರ ಸಂಹಿತಾ; ಮಧ್ಯಮ ಖಂಡ.

ಘಟಕದ್ವಯ :-

1) ಮನಸ್ಸವಾ ಮೂಲಗಳ ಭಾಗ 2) ದೇವದಾರು ಕಾಂಡಸಾರಗಳ ಭಾಗ

3) ಶುಂಭಿ ಕಂಡ " 4) ಶೀತ ಸವಿಪ ಬೀಜ. "

5) ಶೀಗ್ನೂ ಕಾಂಡ ತ್ವಕ್ " 6) ಕಾಂಜಿಕ ಅವಶ್ಯಕತಾನುಸಾರ. "

ಉಪಕರಣ :- ಖಲ್ಲಿ, ಪಾತ್ರಿ ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ :- ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ತ ಚೂಣವನ್ನು ಖಲ್ಲಿದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅವಶ್ಯ ಕತಾನುಸಾರ ಕಾಂಜಿಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತ ಮಂದಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಲೇಪಯೋಗ್ಯವಾದ ನಂತರ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :-

a) ವರ್ಣ- ಪೀತಾಭರ್ಯಾನ. b) ಗಂಥ- ಸುಗಂಥ. c) ಸ್ವರ್ಥ- ಮೃದು.

ಉಪಯೋಗ :- ಸರ್ವ ಪ್ರಕಾರದ ಶೋಧ ನಾಶಕ ಇರುವದು.

ವಿಧಾಲಕ ಲೇಪ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :- ಶಾಬ್ದಿಕಾರ ಸಂಹಿತಾ; ಮಧ್ಯಮ ಖಂಡ.

ಘಟಕ ದ್ವಯ :-

1) ಯಷಿಸುಧಾ ಮೂಲಗಳ ಭಾಗ 2) ಗ್ರೀರ್ಕ ಮೂಲಗಳ ಭಾಗ.

3) ಸಿಂಧೂರ ಭಾಗ 4) ರಸಾಂಚನ ಭಾಗ.

5) ಜಲ ಅವಶ್ಯವಿದ್ವಯ.

ಉಪಕರಣ :- ಖಲ್ಲಿ, ಪಾತ್ರಿ ಮುಂತಾದವು

ವಿಧಾನ :- ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ತ ಚೂಣವನ್ನು ಖಲ್ಲಿದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅವಶ್ಯ ದ್ವಯ ಜಲ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡುತ್ತ ಮಂದಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಲೇಪಯೋಗ್ಯವಾದ ನಂತರ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :-

a) ಸ್ವರ್ಥ- ಮೃದು. b) ಗಂಥ- ಸುಗಂಥ. c) ವರ್ಣ- ರಕ್ತಾಭಕ್ತಿ.

ಉಪಯೋಗ :- ಈ ಲೇಪವನ್ನು ನೇತ್ರ ರೋಗದಲ್ಲಿ ನೇತ್ರಪಕ್ಷು ಬಿಟ್ಟು ಮುತ್ತಲೂ ಲೇಪಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವ ಪ್ರಕಾರದ ನೇತ್ರ ವಿಕಾರಗಳು ನಾಶಮಾಡುವದು.

ಶೈತ್ಯಾಂಶು ಲೀಪ

ಫಳಕ ದ್ವರ್ವ : -

- १) ತಾಲಕ ಗಭಾಗ.   २) ಬಾಕುಚಿ ಬೀಜ ಗಭಾಗ.
- ೩) ಗೋಮೂತ್ರ ಅವಶ್ಯಕತಾನುಸಾರ.

ಉಪಕರಣ : - ಖಲ್ಲು, ಪಾತ್ರೆ ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ : - ತಾಲಕ, ಬಾಕುಚಿಗಳ ಸೂಕ್ತ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಖಲ್ಲುದಲ್ಲಿ ರೂಕ್ಷಿ ಸ್ವಾಷಣೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಗೋಮೂತ್ರ ಕೂಡಿಸುತ್ತ ಮಂದಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಲೀಪಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಂತರ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ : -

- a) ವರ್ಣ-ಕೃಷ್ಣಾಭ.   b) ಸ್ವರ್ಥ-ಮೃದು.   c) ಗಂಧ-ಗೋಮೂತ್ರ ಗಂಧ.

ಉಪಯೋಗ : - ಶೈತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ ಲೀಪವಿದೆ. ಈ ಲೀಪವನ್ನು ಸತತವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಲ್ಲಿ ತ್ವಚಾದ ವರ್ಣವು ಪೂರ್ಕತಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬರುವದು.

ಯಂವಾಗೂ-ಯುಂಘ ಕಲ್ಪನಾ

ಸಾಧ್ಯಂ ಚತುಷ್ಪಂ ದ್ವರ್ವಂ ಚತುಃಷಣಿ ಪಲೆ ಜಲೆ !
ತತ್ತ್ವಾಕ್ಷಾಫೇನಾಧ್ರ ವಿಷ್ಣೇನ ಯಂವಾಗುಂ ಸಾಧಯೋದ್ದನಾಮಾ ||

ಶಾ. ಸಂ. ಮ. ೩೦

ಉ ಪಲ ಮುನ ಯಂವ ಆದ ದ್ವರ್ವಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ಉಲ ಜಲದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಅಧಾರವಳಿಸಿದವರಿಗೆ ಪಚನಮಾಡಬೇಕು. ಬರುವ ಕಾಷಾಧ್ರದಲ್ಲಿ ತಂಡುಲವನ್ನು ಪಚನ ಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು ಇದನ್ನೇ 'ಯಂವಾಗೂ ಕಲ್ಪ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಸುಶೃತರು ಯಂವಾಗೂ ಕಲ್ಪನವನ್ನು ಮುಂಡ ಹೇಯು, ವಿಲೇಸಿ ಹೀಗೆ ಮುಂರು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದಾರೆ.

"ಯಂವಾಗೂಸ್ತಿ ವಿಧಾ ಮೂರಕಾತ್ರ ಮುಂಡಃ ಹೇಯಾ ವಿಲೀಪ್ಯಃ |
ಸಿಕೆ ಕ್ರಿ ವಿರಹಿತೋ ಮುಂಡಃ ಹೇಯಾ ಸಿಕ್ತಿ ಸಮಸ್ತತಾ |
ಯಂವಾಗುಬಹು ಸಿಕಾ ಸಾಯಾದ್ವಿಲೇಸಿ ವಿರಲ ದ್ವರಾ ||

ಸು. ಸೂ. ಆ. ೪೩.

ತಂಡುಲ ರಹಿತ ದ್ವರಭಾಗವು ಮುಂಡವು, ತಂಡುಲ ಹಾಗೂ ದ್ವರ ಭಾಗವು ಸಮುಖಿಯಂವಂತೆ ಪಚನಮಾಡಿದರೆ ಹೇಯಾ, ತಂಡುಲ ಭಾಗವು ಹೆಚ್ಚು ಹಾಗೂ ದ್ವರಭಾಗ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೆ ಅದು ಯಂವಾಗು ಮತ್ತು ಕೇವಲ ತಂಡುಲ ಉಲದರೆ ವಿಲೇಸಿ ಎಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾರೆ.

ತಂಡುಲ, ಮುದ ಮತ್ತು ಯಂವಗಳಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಯಂವಾಗು ಸೇವನೆ ಯಿಂದ ಮಾಲಾವಷ್ಟಂಭ, ಬಲಕಾರಕ, ತೃಪ್ತಿಕರ ಮತ್ತು ವಾತಶಮನ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಮುಂಡ ಹೇಯಾಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಾಗ ದ್ವರ್ವದ ಇಂ ಪಟ್ಟು ಜಲವನ್ನು, ವಿಲೇಸಿ ತಯಾರಿಸುವಾಗ ದ್ವರ್ವದ ಇಂ ಪಟ್ಟು ಮತ್ತು ಯಂವಾಗೂ ಸಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ದ್ವರ್ವದ ಇಂ ಪಟ್ಟು ಜಲ ಸೇರಿಸಿ ಪಚನಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶಾಬ್ದಿಕಾರಕಾರನುತ ವಿರುತ್ತದೆ.

ಯುಂಘ

ಕಲ್ಪ ದ್ವರ್ವವಲಂ ಶುಂಟೀ ಸಿಪ್ಪಲೀ ಚಾಧರಕಾಷಿರ್ಣೀ ||
ವಾರಿಸ್ತ್ರಂ ವಿಪಚೀತ್ವ ದ್ವರ್ವೋ ಯಂಘ ಉಚ್ಯತೆ ||

ಶಾ. ಸಂ. ಮ. ೩೦.

ದ್ರವ್ಯಗಳ ಕಲ್ಪನೆನ್ನು ಒಂದು ಪಲ ತಗಿದುಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಶುಂಠಿ ಸಿಪ್ಪಲಿ ಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯ ತೊಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲ್ಪನೆನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಜಲನೆನ್ನು ಹಾಕಿ ಪಕ್ಷಪಾಡಬೇಕು. ಅಧಾರವೇಷದ ನಂತರ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಯೂಷನೆನ್ನು ತ್ವರಿ.

ಷಡಂಗ ಪರಿಭಾಷಾನುಸಾರ ಯೂಷನೆ ಸಲುವಾಗಿ ಕ್ಷಾಫನೆನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಂದ, ಮನೂರ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಪಚನ ಮಾಡಬೇಕು. ಇವುಗಳು ಕುದಿದು ಮೃದುವಾದನಂತರ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ 'ಯೂಷ' ಎನ್ನು ವರು.

ಮಾತ್ರಾ :- ರೋಗಿಯ ಬಲಾನುಸಾರ ಸೇವಿಸಲು ಕೊಡಬೇಕು.

ಯೂಷ ಗುಣ :- ಯೂಷೊ ಬಲ್ಯಸ್ತತಃ ಕಂತೋ ಲಘು ಪಾಕಃ ಕಫಾಪಯಃ ।

ಶಾ. ಸ.

ಯೂಷವು ಬಲಕಾರಕ. ಕಂತಕೆ ಹಿತಕಾರಿ, ಮಧುರಪಾಕಿ, ಕಫನಾಶಕ ಇರುವದು.

ಆಯುಂನೇದೋಕ್ತ ಕೆಲವು ಕಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು :-

ಆನ್ವಾದಿ ಯವಾಗು

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :- ಶಾಷ್ಟಿಧರ ಸಂಹಿತಾ; ಮಧ್ಯಮ ಖಂಡ.

ಫಟಕ ದ್ರವ್ಯ :-

೧) ಅಮೃತ್ಯುಕ್ - ೪೮ ಗಾರ್ಂ.	೨) ಅಮಲಕಿತ್ಯುಕ್ - ೪೮ ಗಾರ್ಂ
೩) ಜಂಬೂತ್ಯುಕ್ - " "	೪) ಜಲ - ೧೧೨ ಲೀಟರ್
೫) ತಂಡುಲ - ೨೨ "	

ಉಪಕರಣ :- ಅಗ್ನಿ, ಪಾತ್ರೀ, ವಸ್ತು ಮುಂಂ.

ವಿಧಾನ :- ತಂಡುಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಒಂದು ಪಾತ್ರ ಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಇಟ್ಟ ಮಿ.ಲಿ. ನಷ್ಟ ಕ್ಷಾಫತಯಾರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಕ್ಷಾಫದಲ್ಲಿ ತಂಡುಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪಚನ ಮಾಡಿ ಅನ್ನವನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕು.

ಮಾತ್ರಾ :- ಆಯೂ ರೋಗಿಗಳ ಅಗ್ನಿ ಬಲಾನುಸಾರ ಕೊಡಬೇಕು.

ಉಪಯೋಗ :- ಗ್ರಹಿಣಿ, ಅತಿಸಾರ ವ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತ.

ಮುದ್ದು ಯಾವ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :- ಶಾಷ್ಟಿಧರ ಸಂಹಿತಾ; ಮಧ್ಯಮ ಖಂಡ.

ಫಟಕದ್ವಯ :- ೧) ಮುದ ಬೀಜ ೮೦ ಗಾರ್ಂ. ೨) ಶುಂಠಿ ಕಂದ ೮೦ಗಾರ್ಂ.

೩) ಸಿಪ್ಪಲಿ ಫಲ ೮೦ ಗಾರ್ಂ. ೪) ಜಲ ೮ ಲೀಟರ್

ಉಪಕರಣ :- ಅಗ್ನಿ, ಪಾತ್ರೀ, ವಸ್ತು ಮುಂಂ.

ವಿಧಾನ :- ಶುಂಠಿ, ಸಿಪ್ಪಲಿಗಳ ಚೂಣಣವನ್ನು ಜಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಒಂದುಪಾತ್ರ ಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಷಡಂಗ ಪರಿಭಾಷದಂತೆ ಕ್ಷಾಫತಯಾರಿಸಿ ಈ ಕ್ಷಾಫದಲ್ಲಿ ಮುಂದ ಹಾಕಿ ಪಚನಮಾಡಬೇಕು. ಮುದ ನ್ಯು ಪಚನವಾಗಿ ಮುದುವಾದ ನಂತರ ಜಲವು ಮುಂದವಾಗುತ್ತಾ ಹೇಳಿದಂತೆ ಯೂಷನ ನಿವಾರಣವಾಗುವದು ನಂತರ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿಸಿ ಸುಖೋನ್ನಿರುವಾಗ ರೋಗಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ಮಾತ್ರಾ :- ರೋಗಿಯ ಅಗ್ನಿ ಬಲಾನುಸಾರವಾಗಿ.

ಉಪಯೋಗ :- ದೀಪಕ, ಪಾಚಕ, ಜ್ವರಹರ ಇರುವದು.

ಉದಕ-ಪಾನಕ-ಪಾನೀಯ ಕಲ್ಪನಾ

ಉದಕ ಎಂದರೆ ಆದ್ರೋತೀಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ‘ದ್ರವ್ಯ’ ಅಥವಾ ‘ಜಲ’. ಭ್ರೂಪಜ್ಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಉದಕ ಎಂದರೆ “ಅಗ್ನಿಸಿದ್ದ” ಅಥವಾ “ಷಿಷ್ಟಧಿ ದ್ರವ್ಯ ಸಿದ್ಧ ಜಲ” ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ : - ಪಾನೀಯ, ಸಲಿಲ, ನೀರ, ಜಲ, ಅಂಬು, ಆಪ, ವಾರಿ, ಕ, ಶೊಯ, ಹಂತ, ಜೀವನ, ಅಮೃತ.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಗುಣ : - ಸಾಮಾನ್ಯನಾಗಿ ಶ್ರವಣಾಶಕ, ತೃಷ್ಣಾನಾಶಕವಿದ್ದ ನಿತ್ಯ ಹಿತಕರ ಇರುವದು.

ವಚ್ಚ ಉದಕ : - ಎರಡು ಸಾರೆ ಕಾಯಿಸಿದ ಜಲ ನಿಷ ಸಮಾನವಾದದ್ದೆಂದಿದ್ದಾರೆ ಕಾರಣ ಇದನ್ನು ಸೇವಿಸಬಾರದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಘೃತ, ತೈಲ, ಕಷಾಯಾದಿಗಳನ್ನು ಎರಡು ಸಲ ಪಚನ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಸೇವಿಸಬಾರದಂದು ಯೋಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ರಾತ್ರಿ, ಕಾಯಿಸಿದ ಜಲವನ್ನು ಹಗಲು, ಹಗಲು ಕಾಯಿಸಿದ ಜಲವನ್ನು ರಾತ್ರಿ, ಸೇವಿಸಬಾರದು.

ಷಿಷ್ಟಧಿ ಉದಕಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

- ೧) ಕೇವಲ : - ಕೇವಲೋದಕ, ಶೀತೋದಕ, ಉಪ್ಪೋದಕ, ಭಾಷ್ಪೋದಕ, ಹಂಸೋದಕ, ಪ್ರಸ್ತುತೋದಕ.
- ೨) ವಿಲೀನ : - ಷಡಂಗೋದಕ, ತಂಡುಲೋದಕ, ತುಧೋದಕ ಸುಧೋದಕ, ಸ್ವರ್ಪಿಕೋದಕ, ಗುಡೋದಕ, ಶರ್ಕರೋದಕ, ಕ್ಷಾರೋದಕ, ಲವಣೋದಕ.
- ೩) ಸಂಹತ : - ಆಕ್ರ, ಆರೋಗ್ಯಾಂಬು, ಉಪ್ಪೋದಕ.
- ೪) ಸುಗಂಧಿತ : - ಕರ್ಮಾರೋದಕ, ಚಂದನೋದಕ, ಉಶೀರೋದಕ, ಮುಂಸೋದಕ, ಗುಲಾಬ ಜಲ,
- ೫) ನಿವಾರಿತ : - ಸುವಣ್ಣ, ಲೋಹ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಎದ್ದಿಗೆದ ಜಲ
- ೬) ಸಾರಾಂಬು : - ವಸ್ತುತಿ, ಪ್ರಸ್ತುತ, ನೀರಾ ನಾರಿಕೇಲಜಲ, ಮುಂತಾದವು. ಸುಶುತ್ತರು ಷಿಷ್ಟಧಿ ಸಿದ್ಧ ಉಪ್ಪೋದಕವನ್ನು ಶೀತಮಾಡಲು ಇ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಯೋಳಿದ್ದಾರೆ.
- ೭) ಪ್ರವಾತ ಸ್ಥಾಪನ. ೧) ಉದಕ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಣ ೨) ಯಾಷಿಕಾ ಭ್ರಮಣ
೩) ವ್ಯಂಜನೆ ೪) ಪಸ್ಸೋದ್ಧರಣ ೫) ವಾಲುಕಾ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಣ
೬) ಶಿಕ್ಷಾವಲಂಬನ.

ಇದಲ್ಲದೆ ಶೀತ ಜಲದಲ್ಲಿ ಎದ್ದಿದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಿಸಿ ನೀರಿನ ಪಾತ್ರೆಗೆ ಸುಂತುವದು. ಹಿಮವನ್ನು ಪಾತ್ರೆಯ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಇಡುವದು. ಅಗಲವಾದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವದು, ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ರಮಗಳಿಂದಲೂ ಷಿಷ್ಟಧಿ ಉದಕವನ್ನು ಶೀತ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಉಪಯೋಗ : - ಷಿಷ್ಟಧಿ ಉದಕವು ಜ್ವರ, ಅಂಗದಾಹ, ತೃಷ್ಣಾ ಶಿರಜ್ಞಾಲ ಶೋಧನಾಶಕ ಇರುವದು. ಬಾಹ್ಯ ಉಪಚಾರದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತ ಇರುವದು.

ಪಾನಕ

ಯಾವಾದೇ ಷಿಷ್ಟಧಿ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಶೀತ ಜಲದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಿಸಿದಿತದ ನಂತರ ವಸ್ತುಗಾಲಿತ ಮಾಡಿ ಪಡೆದಂತಹ ದ್ರವಭಾಗಕ್ಕೆ ಪಾನಕ ಎನ್ನುವರು.

ದ್ರವ್ಯವು ಆದ್ರೋವಿದ್ದರೆ ಕಲ್ಪ, ಶುಷ್ಕವಿದ್ದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚಳಾದ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಇದರಲ್ಲಿ ರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಶರ್ಕರಾ, ಮುಖು ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಇದು ಹಿಮಕಲ್ಪದ ಉಪಭೇದವಿದ್ದು ಹಿಮಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಶೀತಜಲದಲ್ಲಿ ಅಹ್ವಾರಾತ್ರಿ ನೆನೆ ಇಡಬೇಕಾಗುವದು. ಅದರೆ ಪಾನಕದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ನೇತೆಯ ಅವಕ್ಕತೆ ಇರುವದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಆಗಂದಾಗೇ ತಯಾರಿಸಿ ಕೊಡುವದಾಗಿದೆ.

ಮಾತ್ರಾ : - ರೋಗಿಯ ಬಲಾ ಬಲ, ಅಗ್ನಿ ಬಲವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮಾತ್ರಾ ನೀರಣಿಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಪಲದವರಿಗೆ ಕೊಡಬಹುದು.

ಉಪಯೋಗ : - ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸುತ್ತುಜನ್ಯ ವಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿತ್ತ ಪ್ರಕ್ರತಿ ರೋಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವದು ತೃಷ್ಣಾಶಾಮಕ, ಅಗ್ನಿ ವಧಕ ಇರುವದು.

ಪಾನೀಯ

ಕ್ಷೇತ್ರಾಂ ದ್ರವ್ಯಪಲಂ ಸಾಧ್ಯಾಂ ಚತುಷಷ್ಟಿ ಪಲೀ ಜಲೀ ।
ಅರ್ಥಶಿಷ್ಟಂ ಚ ತದ್ದೇತಯಂ ಪಾನೆ ಭಕ್ತಾದಿ ಸಂವಿದಾ॥
ಶಾ. ಸ.
ಪಾನೀಯ ನೆಂದರೆ ಷಿಷ್ಟಧಿ ದ್ರವ್ಯ ಸಿದ್ಧ ಜಲ ಇದೆಂದು ಕ್ಷಾಫದ ಭೇದವಾಗಿದೆ.

ಈ ಜಲವನ್ನು ಭೋಜನದಲ್ಲಿ ಷಿಷ್ಟಧಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವಾಗ ಅನುಮಾನ ದಂತ, ನೀರಜಿಕೆ ಆದಾಗ, ಜಲ ಸೇವನೆ ಇಚ್ಛಿ ಆದಾಗ ಈ ಪಾನೀಯಾಗಳನ್ನು ಸೇವಿ

ಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹೇಯಾ, ಯೂಷಯಾವಾಗೂ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಶಯಾಡಸುವದಗೋಸ್ಕರ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪಾನೀಯ ನಿರ್ವಾಣದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಾನಃ-

ಬೈಷಣಿ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ತ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಒಂದು ಭಾಗ ಪ್ರವಾಣದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರ ಅರವತ್ತಾಲ್ಕು ಭಾಗ ಜಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇವನ್ನು ಒಂದು ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಂದಾಗಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಅಥ ಜಲಶೇಷ ಉಳಿಯುವವರಿಗೆ ಪಚನ ವಾಡಿ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿಸಿ ಪಸ್ತಾಗಾಲಿತ ವಾಡಿ ಜಲ ವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು ಇದುವೇ ಪಾನೀಯವಾಗಿದೆ.

ವಾತ್ರಾ :- ಅವಶ್ಯಕವಿದ್ದವು.

ಶಾರ್ಕರ

ಶಾರ್ಕರ ನೆಂದರೆ ಕರಬತ್ತೆ ಎಂದು ಅಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ದ್ರವವಾಗಿದ್ದು ವಾನಾರ್ಥಕೆ ಇಲ್ಲವೇ ಅನುಪಾನ ಎಂದು ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವದು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಧುರ ಅಥವಾ ಅಮ್ಲರಸಾತ್ಕೃತ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಅಥವಾ ಫಲಗಳ ರಸವನ್ನು ಸಕ್ಕರೆಯ ದ್ರವದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರವಾಡಿ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಾಕ ನಿರ್ವಾಣ ವಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಾಗಿದೆ. ಇದರ ವಾತ್ರಾ ರೋಗಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಿದ್ದವು ಕೊಡಬಹುದು.

ಅಯುಂನೇದೊಕ್ಕ ಕೆಲವು ಕಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಗುಣಧರ್ಮ :-

ತಂಡು ಲೋಡಕ

ಫಟಕದ್ವಯ :- ಶಾಲಿ (ತಂಡುಲ) - ೧ ಭಾಗ ಜಲ - ೧ ಭಾಗ

ಉಪಕರಣ :- ಪಾತ್ರಿ, ಪಸ್ತಾ, ಮಾವನ ಯಂತ್ರ, ಮುಂಂ.

ವಿಧಾನ :- ಶಾಲಿಯನ್ನು ಜಲದಿಂದ ಒಂದು ಸಾರೆ ತೊಳೆಯಬೇಕು. ಈ ಶಾಲಿಯನ್ನು ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜಲ ಮಿಶ್ರವಾಡಿ ಎರಡು ಪ್ರಹರದವರಿಗೆ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನೇನೆಜಡಬೇಕು. ನಂತರ ಹಸ್ತಗಳಿಂದ ಮುದ್ರಣ ವಾಡಿ ಪಸ್ತಾಗಾಲಿತ ದ್ರವ ವನ್ನು ಸಂಗೃಹಿಸಬೇಕು. ಇದೇ ತುಂಡು ಲೋಡಕವು.

ಸೂಚನೆ :- ಕೆಲ ಆಚಾರ್ಯರು ಜಲದ ಪ್ರವಾಣವು ಅರು ಭಾಗನೆಂತಲೂ ಕೆಲವರು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗನೆಂತಲೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ

ವಿದ್ದರೂ ರೋಗಿಯ ಅನಸ್ಸೆ, ಕಾಲ, ಬಲಾಬಲ ಅನುಸಾರ ಜಲದ ಪ್ರವಾಣವನ್ನು ನಿರ್ದರ್ಶಿಸಿ ತಂಡುಲೋಡಕ ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಆಥವಾ ಅನುಪಾನ ದ್ವಿಷ್ಟಯಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ತಂಡುಲೋಡಕ ನಿರ್ವಿಸಬೇಕು.

ಎಂಟು ಭಾಗ ಜಲದಿಂದ ನಿರ್ವಿತ ತಂಡುಲೋಡಕ ಕಡಿಮೆ ಬಲವು ಇವು, ಶೀತಗುಣ ಪ್ರಧಾನವಿದ್ದು, ಇದು ದುರ್ಬಲರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಒತ್ತಕರೆರುವದು ಅರುಭಾಗ ಜಲದಿಂದ ನಿರ್ವಿತ ತಂಡುಲೋಡಕ ಮಧ್ಯಮ ಗುಣಭಾಗದ್ದು, ನಾಲ್ಕು ಭಾಗ ಜಲದಿಂದ ನಿರ್ವಿತ ತಂಡುಲೋಡಕ ಅಧಿಕ ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಗುರುತ್ವದು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :

- a) ಸ್ವರ್ತ-ಜಲಸಾದ್ರಶ್ಯ,
- b) ಗಂಧ- ಸಂಗಂಧ.
- c) ವಣ-ಶೀತಾಭ,
- d) ಸ್ವಾದ- ಮಧುರ

ಉಪಯೋಗ :- ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನುಪಾನ ಎಂದು ಉಪಯೋಗಿಸುವರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಂಗಾರ್ಥಕ ಬೈಷಣಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಚಿಂಚಾ ಪಾನಕ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :- ಪ್ರೇರ್ಪ ಪ್ರೇರ್ಪ.

ಫಟಕದ್ವಯ :-

- ೧) ಚಿಂಚಾಫಲಮುಜಾ - ೧೨ ಗ್ರಾ.೦.
- ೨) ಶ್ರೀತಶೀತ ಜಲ - ೧೮೨ ಮಿ. ಲಿ.
- ೩) ಮಿಶ್ರಿಯ ಫಲ - ಅವಶ್ಯಕವಿದ್ದವು

ಉಪಕರಣ :- ಖಲ್ಲು, ಪಾತ್ರಿ ಪಸ್ತಾ, ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ :- ಚಿಂಚಾ ಫಲಮುಜಾವನ್ನು ಖಲ್ಲುದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣ ಕಲ್ಪ ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಜಲದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಹಸ್ತಗಳಿಂದ ಮುದ್ರಣ ವಿಶೇಷಿಸಬೇಕು. ನಂತರ ಹಸ್ತಗಾಲಿತವಾಡಿ ರೋಗಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ಇದರಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೆ ರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಿಶ್ರಿಯ, ಏಲಾ ಇಲ್ಲವೇ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಿಶ್ರಿವಾಡಿ ಸೇವಿಸಬಹುದು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆಣ : -

a) ವರ್ಣ - ಶ್ರಾವ. b) ಗಂಥ - ಚಿಂಚಾಗಂಥ. c) ಸ್ವರ್ತ - ಜಲಸಾದೃಶ್ಯ

d) ಸ್ವಾದ - ಅನ್ನ.

ಮಾತ್ರಾ : - ೪೮೯೬ ಮೀ. ಲಿ.

ಉಪಯೋಗ : - ದೀಪಕ, ಪಾಚಕ, ತೃಷ್ಣಾಶಾಮುಕ, ಅರೋಚಕನಾಶಕ,
ಅಜೀಣನಾಶಕ ಇರುವದು.

ಚಂದನ ಪಾನಕ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ನೈಧ್ಯ ಹೈದ್ರ್ಯ.

ಘಟಕದ್ವಯ : - ೧) ಶೈತಿ ಚಂದನ ಕಾಂಡಸಾರ - ೧೭ ಗಾರ್ಂ.

೨) ಶೈತಿತೆಜಲ - ೧೮ ಮೀ. ಲಿ.

೩) ಮಿಶ್ರಿಯ ಫಲ - ಯಥಾನಶ್ಯ.

ಉಪಕರಣ : - ಖಲ್ಲು, ಪಾತ್ರಿ, ವಸ್ತು ಮುಂತಾದವು

ವಿಧಾನ : - ಶೈತಿ ಚಂದನದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂಣಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಚೂಣಿ
ವನ್ನು ಜಲದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಿಸಾಡಿ ಹಸ್ತಗಳಿಂದ ಚನ್ನಾಗಿ ಮಂದಿರಸಬೇಕು. ನಂತರ ವಸ್ತು
ಗಾಲಿತಮಾಡಿ ದ್ರವವನ್ನು ರೊಗಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯಕತಾನುಸಾರ
ತಕ್ರಕಾ ಮಿಶ್ರಿಯ ಚೂಣಿ, ಪಲಾ ಚೂಣಿ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಬಹುದು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆಣ : -

a) ವರ್ಣ - ಶ್ರಾವ. b) ಸ್ವರ್ತ - ಜಲಸಾದೃಶ್ಯ. c) ಗಂಥ - ಸುಗಂಥ

d) ಸ್ವಾದ - ತಿಕ್ತ.

ಮಾತ್ರಾ : - ೧೭ - ೨೬ ಮೀ. ಲಿ.

ಉಪಯೋಗ : - ಸವಾಂಗದಾಹ, ತೃಷ್ಣಾ, ಕಂಡೂ, ಹಸ್ತ ಪಾದ ದಾಹ,
ಸಿತ್ತುಜ ಶಿರಕೂಲ, ಮೂತ್ರ ಕೃಭೂರ್, ನಾಶಕ ಇರುವದು.

ಷಡಂಗ ಪಾನಿಂಯ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಶಾಙ್ಗಿ ಧರ ಸಂಹಿತಾ; ಮಧ್ಯಮ ಬಿಂಡ.

ಘಟಕ ದ್ವಯ : -

೧) ಮೂಸ್ತಕಂದ - ೧ ಭಾಗ ೨) ಪರ್ವಣಿ ಪಂಚಾಂಗ - ೧ ಭಾಗ

೩) ಉತ್ತಿರ ಮೂಲ " ೪) ರಕ್ತಚಂದನಕಾಂಡಸಾರ - "

೫) ಹೃಮೇರ - ೧ ಭಾಗ ೬) ಕುಂರಿಕಂದ - ೧ ಭಾಗ.

ಉಪಕರಣ : - ಪಾತ್ರಿ, ವಸ್ತು, ಮಾಪನ ಯಂತ್ರ, ಖಲ್ಲು ಅಗ್ನಿ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ : - ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಲ ಚೂಣಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಚೂಣಿವನ್ನು
೨೦ ಗಾರ್ಂ, ಮತ್ತು ಜಲವನ್ನು ೧೨೦ ಲೀಟರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಂದಾಗ್ನಿಯ
ಮೇಲೆ ಪಜನ ಮಾಡಬೇಕು. ಜಲವು ೬೪೦ ಮೀ. ಲಿ. ತೇವ ಉಳಿದಾಗ ಅಗ್ನಿ
ಯಿಂದ ಇಂಸಿ ಸ್ವಾಂಗ ಶೀತವಾದ ನಂತರ ವಸ್ತು ದಿಂದ ಸೊಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆಣ : -

a) ವರ್ಣ - ಶ್ರಾವ. b) ಗಂಥ - ಸುಗಂಥ. c) ಸ್ವರ್ತ - ಜಲ. d) ಸ್ವಾದ - ತಿಕ್ತ.

ಮಾತ್ರಾ : - ಅವಶ್ಯಕಿತವಾದ ಪ್ರಯೋಗ.

ಉಪಯೋಗ : - ಇದು ತೃಷ್ಣಾಶಾಮುಕ ಎಂದು ಉತ್ತಮ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು
ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಶರೀರಕ್ಕ ದುಷ್ಪಾರ್ಥವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಉಂಟಾಗಿ ತೆಯಿಂದ ತೃಷ್ಣಾ ಉತ್ಪನ್ನ
ವಾದಲ್ಲಿ ಇದು ತನ್ನ ಶೀತಗುಣದಿಂದ ಉಷ್ಣ ತೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತದಲ್ಲಿ ತಂದು ತರ್ವಾತ
ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿ ಶರೀರಕ್ಕ ಜಲೀಯ ಅಂಶವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಕತಾನಾಸಿಗೆ ತರುವ ಪ್ರಯೋಗ
ಮಾಡುವದು. ಇದರಿಂದ ತೃಷ್ಣಾ ಒಳಗೊಂಡಿತದಲ್ಲಿ ಬರುವದು. ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ
ಪಾನಿಂಯವಾಗಿದ್ದು, ಜ್ವರಕ್ಕ ಕಾರಣವಾದ ಅಮವನ್ನು ಪಜನ ಮಾಡುವದಲ್ಲಿದೇ
ತಿಕ್ತ, ಶೀತ ಗುಣಗಳಿಂದ ಜ್ವರಕಂತವಾಗುವದು. ಇದು ವೀಕ್ಷಣೆಯಾಗಿ ಸಿತ್ತುಜ,
ವಾತಜ ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು. ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ
ಮೇಲಿಂದ ಸೇಲೆ ರೊಗಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ವನಸ್ಪಾಹ ಶಾರ್ಕರ

ಘಟಕ ದ್ವಯ : - ೧) ವನಸ್ಪಾಹ ಪುಷ್ಟಿ - ೧೦೦ ಗಾರ್ಂ.

೨) ಜಲ - ೮೦೦ ಗಾರ್ಂ. ೩) ಶರ್ಕರಾ - ೨೦೦ ಗಾರ್ಂ.

ಉಪಕರಣ : - ಅಗ್ನಿ, ಪಾತ್ರಿ, ವಸ್ತು ಮುಂ.

ವಿಧಾನ : - ವನಸ್ಪಾಹದ ಘಾಂಟ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶರ್ಕರಾ
ಮಿಶ್ರಿಸಾಡಿ ಪಾಕ ತಯಾರಿಸಿ (ಜೀನುತ್ಪಾದಂತಿ) ಸ್ವಾಂಗಶೀತವಾದ ನಂತರ
ಸೇವಿಸಬೇಕು.

ಮಾತ್ರಾ : - ಅವಶ್ಯಕಿತವಾದ ಪ್ರಯೋಗ.

ಉಪಯೋಗ : - ಸಿತ್ತು ಪ್ರಥಾನ ರೊಗನಾಶಕ, ಸ್ವೇದಲ, ರಕ್ತಸ್ವಂಭಕ.
ಇರುವದು.

ಪರೂಷಕ ಶಕ್ರರಾ

ಫಟಕದ್ವಯ :-

- ೧) ಪರೂಷಕ ಘಲ ರಸ - ೩೦೦ ಮಿ. ಲಿ. ೨) ಶಕ್ರರಾ - ೩೦೦ ಗಾಂ.
- ೩) ಕೇಶರ - ೧ ಗಾಂ. ೪) ಏಲಾ - ೧ ಗಾಂ.

ಉಪಕರಣ :- ಅಗ್ನಿ, ಪಾತ್ರಿ, ವಸ್ತು ಮುಂ.

ವಿಧಾನ :- ಪರೂಷಕ ಘಲ ರಸದಲ್ಲಿ ಶಕ್ರರಾ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಜೀನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿಸಿ ಸ್ವಾಂತ ಶೀತವಾದ ನಂತರ ಕೇಶರ ಏಲಾದ ಚೂಣಿಸಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಸಂಗೃಹಿಸಬೇಕು.

ಪರಾತ್ರಾ :- ಅವಕ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು

ಉಪಯೋಗ :- ದಾಹ ತೃಷ್ಣಾ ಸಿತ್ರವಿಕಾರ ಹೃದ್ಯೋಗನಾಶಕ ಇರುವದು.

ವತ್ತಿಂ ಕಲ್ಪನಾ

ವತ್ತಿಂ ಎಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 'ಬತ್ತಿ' ಎಂದು ಅಥವಾಗುವದು. ಇದು ಬಾಹ್ಯ ಸೆಂತ್ರಸ್ವಾಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಲ್ಪವಾಗಿರುವದು.

ವತ್ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳಿಷ್ಟು ಅವುಗಳು :-

- ೧) ನೇತ್ರವತ್ತಿ ೨) ಗುದವತ್ತಿ Rectal Suppository
- ೩) ಘಲವತ್ತಿ Vaginal Suppository ಇವುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನೇತ್ರರೋಗಿ, ಗುದ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅವಯವಗಳ ರೋಗಿ, ಯೋನಿ ದೊಗ್ಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ವತ್ತಿಂಗಳ ಕಾರ್ಯವು ಸ್ಥಾನಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವತ್ತಿಂ ನಿರ್ಮಾಣದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಾನ :- ಆಯೂ ಸ್ಥಾನಿಕ ರೋಗನಾಶಕ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ತ ಚೂಣಿಕೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ದ್ರವ್ಯ ದ್ರವ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಪುರಿಸಬೇಕು. ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಬತ್ತಿಯಾಕಾರ ಮಾಡಲು ಬರುವಷ್ಟೇ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ನಂತರ ವತ್ತಿಂ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೇ ರುಷ್ಣಮಾಡಿ ಸಂಗೃಹಿಸಿದ ಬಹುದು.

೧) ನೇತ್ರವತ್ತಿ :- ಗುದಪಾಕದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಚೂಣಿವನ್ನು ಹಾಕಿ ಮಂದಿಸಿ ಯವಾಕಾರದ ವತ್ತಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ನೇತ್ರರೋಗದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

೨) ಘಲವತ್ತಿ :- ದ್ರವ್ಯದ ಸೂಕ್ತ ಚೂಣಿಕೆ ವನಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಸರಣ, ಕಾಷಧಾರ, ಇಲ್ಲವೆ ದುಗ್ದ ಭಾವನೆಕೊಟ್ಟು ಆಯಾರೋಗಿಗಳ ಅಂಗುಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದ ವತ್ತಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಈ ವತ್ತಿಂಯನ್ನು ಯೋನಿಗತ, ಗಭಾರಿತಯಿಗತ ಸ್ಥಾನಿಕ ವಿಕಾರಗಳ ಶಮನಾರ್ಥವಾಗಿ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕು.

೩) ಗುದವತ್ತಿ :- ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ತ ಚೂಣಿಕೆ ಸ್ಥಾನಿಕ ರೋಗನಾಶಕ ದ್ರವ್ಯದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಮಂದಿಸಿ ವತ್ತಿ ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಗುದಗತರೋಗ, ಮಲಬಧತಾ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಗುದದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟಮಾಡುವರು. ಗುದಗತರೋಗ, ಮಲಬಧತಾ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಗುದದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟಮಾಡುವರು. ವತ್ತಿಂಗಳ ಮಾಡುವಾಗ್ಯ, ವತ್ತಿಂಗಿ ಘೃತವನ್ನು ಲೀಪಿಸಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕು. ವತ್ತಿಂಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ರೋಗಿಯ ಅಂಗುಷ್ಠದ ಪ್ರಮಾಣದಷ್ಟು ರಬೇಕು.

ಆಯುವೇದೋಕ್ತ ಕೆಲ ಕಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು :-

ದಂತವರ್ತಿ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಅಷ್ಟಾಂಗ ಹೃದಯ, ಉತ್ತರ ಖಂಡ.

ಘಟಕದ್ವಯ : -

ಒ) ಹಸ್ತಿದಂತ ಚೂಣ - ಗಭಾಗ	ಒ) ವರಾಹದಂತ ಚೂಣ - ಗಭಾಗ
೩) ಉನ್ನದಂತ "	೪) ಗೌದಂತ "
೫) ಅಕ್ಕದಂತ "	೬) ಅಜದಂತ "
೭) ಗಾದರಭದಂತ ಚೂಣ ಗಭಾಗ	೮) ಶಂಖ ಚೂಣ "

- ೯) ಸ್ವಾಕ್ಷರ ಚೂಣ " ೧೦) ಸಮುದ್ರಫೇನ ಚೂಣ "

- ೧೧) ಮರಿಚ ಘಲ ಅ.ಜಭಾಗ ೧೨) ಮಧು ಅವಕ್ಯಕತಾನುಸಾರ

ಉಪಕರಣ : - ಖ್ಯಾತ, ವಾತೀ, ವಸ್ತು ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ : - ಎಲ್ಲ ಚೂಣಗಳನ್ನು ಖ್ಯಾತಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ದಿಸಬೇಕು ಇದನ್ನು ಒಂದು ಕಾಜಿನ ಶೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಡಬೇಕು. ಅವಕ್ಯವಿದ್ವಾಗ ಇದರಲ್ಲಿ ಕುದ್ದ ಮಧು ಕೂಡಿಸಿ ಸೇತುರೋಗದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :

- ಒ) ವಣ - ಶೈತಾಭ ೨) ಸ್ವರ್ತ - ಶೈತ್ರಣ ೩) ಸ್ವಾದ - ಲವಣ, ಕಟ್ಟ, ಉಪಯೋಗ : - ಸೇತುರೋಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಿರುವದು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಸವಣ ಶುಕ್ರ ಹಾಗೂ ಅಪ್ಯಣ ರುಕ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ವಶಿಷ್ವವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುವದು.

ಮಷ್ಟಿ ವರ್ತಿ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಶಾಙ್ಕಿಂಧರ ಸಂಹಿತೆ; ಮಧ್ಯಮ ಖಂಡ.

ಘಟಕದ್ವಯ : -

- ೧) ತಲಮಷ್ಟ - ೪೦ ೨) ಪಿಪ್ಪಲಿಘಲ ಸಮಾಹದಲ್ಲಿಯ ಸರ್ವಪಾಕಾರದ ಕಾಳುಗಳು - ೬೦

- ೩) ಜಾತಿ ಮಷ್ಟ - ೫೦. ೪) ಮರಿಚಘಲ - ೧೨. ೫) ಜಲ ಅಧವಾಗೋದುಗ್ಗ ಅವಕ್ಯವಿದ್ವಷ್ಟ.

ಉಪಕರಣ : - ಖ್ಯಾತ, ವಾತೀ, ವಸ್ತು, ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ : - ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂಣವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಜಲ ಅಧವಾಗೋದುಗ್ಗ ವನ್ನು ಪರೀತ ತಯಾರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದವು ಸೇರಿಸುತ್ತ ಮಧ್ಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಕಲ್ಪದಿಂದ ಪರೀತಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಿಷಾಖಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :

- ಒ) ವಣ - ಕೃಷಣಾಭಶ್ಯಾವ b) ಗಂಡ - ಸುಗಂಡ ಅಲ್ಪ ಉಗ್ರ
೩) ಸ್ವರ್ತ - ಮೃದು.

ಉಪಯೋಗ : - ಇದರ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತಿಮಿರ, ಅಜುಫನ, ಶುಕ್ರ ಸೇತುರೋಗ ಗಳು ನಾಶವಾಗುವವು. ಸೇತುಗಳಲ್ಲಿಯು ಮಾಂಸವಧರ್ಮನನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಚಂದೋದಯ ವರ್ತಿ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಭೃಷಜ್ಯ ರತ್ನಾವಳಿ ಸೇತುರೋಗಾಧಿಕಾರ

ಘಟಕದ್ವಯ : -

೧) ಹರಿತಕಿ ಘಲಮಜ್ಜಾ - ಗಭಾಗ	೨) ವಚಾ ಕಂದ - ಗಭಾಗ
೩) ಕುಪ್ತಿ ಮೂಲ - "	೪) ಪಿಪ್ಪಲಿ ಘಲ "
೫) ಮರಿಚ ಘಲ "	೬) ಬಿಭೀತಕ ಘಲಮಜ್ಜಾ "
೭) ಮನಸ್ತಿಲಾ "	೮) ಶಂಖನಾಭಿ "

- ೯) ಅಜದುಗ್ಗ ಅವಕ್ಯವಿದ್ವಷ್ಟ

ಉಪಕರಣ : - ಖ್ಯಾತ, ವಸ್ತು, ವಾತೀ ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ : - ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂಣವನ್ನು ಖ್ಯಾತಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ದಿಸ ಮಾಡಿ ನಂತರ ಅವಕ್ಯವಿದ್ವಷ್ಟ ಅಜದುಗ್ಗ ವನ್ನು ಹಾಕುತ್ತ ಮಾಡಿಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಪರೀತ ತಯಾರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ನಂತರ ರೇಣುಕ ಬೀಜ ಪ್ರಮಾಣದ ಪರೀತ ತಯಾರಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :

- ಒ) ವಣ - ಅರುಣಾಭಶ್ಯಾವ b) ಸ್ವರ್ತ - ಮೃದು.

ಉಪಯೋಗ : - ಸೇತು ತಿಮಿರ, ಕಂಡೂ, ಅಬುಫದ, ಅದಿಮಾಂಸ, ರಾತ್ರಿ, ಅಂಧತ್ವ ನಾಶಕವಿರುವದು. ಎಲ್ಲ ಸೇತು ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಿರುವದು.

ಘಲ ವರ್ತಿ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಭೃಷಜ್ಯ ರತ್ನಾವಳಿ; ಉದಾವರ್ತ ಆನಾಹ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪ್ರಕರಣ.

ಘಟಕದ್ವಯ : -

೧) ಮದನ ಘಲ - ಗಭಾಗ	೨) ಪಿಪ್ಪಲಿ ಘಲ - ಗಭಾಗ
೩) ಕುಪ್ತಿ ಮೂಲ - "	೪) ವಚಾಕಂದ - "
೫) ಶೈತ ಸರ್ವಪ ಬೀಜ ಗಭಾಗ	೬) ಗುಡ - "
೭) ಕ್ಷೋರ	"

ಉಪಕರಣ :- ಖಲ್ಲು, ವಸ್ತು, ಪಾತ್ರೆ, ಜಲ ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ವಿಧಾನ :- ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂಳಬಹುದ್ದು ಖಲ್ಲುದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮರ್ದನ ಮಾಡಬೇಕು. ವರ್ತೆ ತಯಾರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗುವವು ಗೋದುಗ್ರಿ ವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮರ್ದನ ಮಾಡಿ ಅಂಗುಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದ ವರ್ತೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಸೇರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :-

a) ವಣ - ಶ್ವಾಸ b) ಸ್ವರ್ಥ - ಕರಿಣ

ಪ್ರಯೋಗ ವಿಧಿ :- ಈ ವರ್ತೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ ವರ್ತೆಗೆ ಘೃತವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ರೊಗಿಯಾನ್ನು ಉತ್ತಾನ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮರ್ದನಿಸಿ ಗುದದಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶ ಪಾಗಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ಮಾಡಬೇಕು.

ಉಪಯೋಗ :- ಇದು ಉದಾಹರಣೆ ರೊಗಿನಾಶಕವಿರುವದು. ಇದನ್ನು ಗುದದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಮರಿಷೆ, ವಾತ ಸುಖರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಬಿಳುವದು.

ಗುದವಶಿ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :- ಚರಕ ಚರ್ಚಿತಾಸ್ತಾನ; ಅಧ್ಯಾಯ ೨೫.

ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯ :-

೧) ಕೃಷ್ಣ ತ್ರಿವೃತ್ತ ಮೂಲ - ೨ ಗ್ರಾ.೦.	೨) ತ್ರೈತ ತ್ರಿವೃತ್ತ ಮೂಲ ೨ ಗ್ರಾ.೦
೩, ಸೀಪುಲಿ ಫಲ "	೪, ದಂತಿ ಮೂಲ "
೫) ಸ್ವೀಂಧವ "	೬) ಸೌವಚಲ ಲವಣ "
೭) ನೀಲಿನಿ ಪಂಚಾಂಗ "	೮) ಗುಡ - ೧೨ ಗ್ರಾ.೦
೯) ಗೋಮೂತ್ರ - ೧೨ ಮಿ. ೩.	

ಉಪಕರಣ :- ಖಲ್ಲು, ಪಾತ್ರೆ, ವಸ್ತು ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ :- ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂಳಬಹುದ್ದು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಖಲ್ಲುದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಮರ್ದನ ಮಾಡಬೇಕು. ಗೋಮೂತ್ರವನ್ನು ಹಾಕುತ್ತ ಮರ್ದನ ಮಾಡಬೇಕು. ನಂತರ ಗುಡದಲ್ಲಿ ಜಲವನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಗುಡಪಾಕ ನಿರ್ವಿಷಿ ಖಲ್ಲುದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮರ್ದನ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ತಯಾರಾದ ಕಲ್ಪದಿಂದ ಅಂಗುಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದ ವರ್ತೆ ತಯಾರಿಸಿ ಸೇರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :- a) ವಣ - ಕೃಷ್ಣಾಭಶಾವ b) ಸ್ವರ್ಥ - ಕರಿಣ

ಮಲಹರ ಕಲ್ಪನಾ

ದುವ್ವ ವೃಣಾದಿ ಬಾಹ್ಯವ್ಯಾದಿಗಳ ಕೋಧನ, ರೋಪಣ, ಮಾಡುವುದಕಾಗಿಯಾ ಅವುಗಳ ನಾಶಕಾಗಿಯಾ ಯಾವ ಔಷಧವು ಬಾಹ್ಯ ಲೇಪನಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯೋ ಅದಕೆ “ಮಲಹರಮ್” ಎನ್ನುವರು. ವೃಣಾಗಳಲ್ಲಿಯ ಮಲವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವದರಿಂದ ಇದಕೆ ಮಲಹರ ಆಧವಾ ಮಲವು ಎಂದು ಹೇಳಬಾರು.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಪಯೋಗ :-

ಪೃಣಾಕೋಧನ, ಪೃಣರೋಪಣ, ಅಶ್ಚ, ದಾಹ, ಕುಷ್ಣ, ಭಗಂಧರ ಸೇತ್ರ ರೊಗ, ವೃಣಾದಿ ರೊಗಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರಕ್ತದೊಷಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಿರುವದು. ಸ್ಥಾನ :- ತ್ವಚಿ - ಬಾಹ್ಯ ಉಪಯೋಗ.

ಮಲಹರ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಾನ :- ಮಲಹರಮ್ ಎನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನಗಳು ಬೇಕಾಗುವವು.

i) ಆಧಾರ ಆಧವಾ ಆಶ್ಚರ್ಯ ದ್ರವ್ಯ. ii) ಆಧೇಯ ಆಧವಾ ಆಶ್ಚರ್ಯ ದ್ರವ್ಯ. ರೊಗನಿವಾರಕ ಔಷಧಿ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಆಧೇಯ ಆಧವಾ ಆಶ್ಚರ್ಯ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಮತ್ತು ಔಷಧಿ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಯಾವುದರ ಮಾಡ್ಯಮ ದಿಂದ ಕೂಡಿಸಿ ಇಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದೋ ಅದು ಆಧಾರ ಆಧವಾ ಆಶ್ಚರ್ಯ ದ್ರವ್ಯವೆಂದೆ ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಆಧಾರದ್ರವ್ಯಗಳು :- ಉದಾ - ಘೃತ, ನನ್ನಿತ, ವಸಾ, ತೈಲ, ಮೇಣ, ವ್ಯಾಸಲಿನ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವು ಖನಿಜ, ವನಸ್ಪತಿಜ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಜ ಎಂದು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳು ಇರುವವು. ಖನಿಜ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ Vaselineum ನನಸ್ಪತಿಜ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲ, ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಜ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನಿತ, ವಸಾ, ಘೃತ, ಜೀನು ಮೇಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಸನ್ನಾನೇಶಗೊಳ್ಳುವವು. ಆಧಾರ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದೂ ಅನ್ನುವರು.

i) ಆಧಾರ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಗುಣಗಳು :-

i) ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಗಡ ಏಕರೂಪತೆ ಅಂದರೆ ಅವುಗಳ ಸಂಗಡ ಕೂಡಿ ಕೊಳ್ಳುವದು.

ii) ಮಲಹರಮ್ ದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕೂಡಿ ಹಿಡಿಯುವ ಕಾರ್ಯ. [ಸಂಗಾರಹಕ]

- iii) ತ್ವಚೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವ ಗುಣ.
- iv) ಸ್ವಿಗ್ರಹಿತ ಗುಣ ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡುವದು.
- v) ಸ್ವಿರ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದು.
- vi) ಮೃದು ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದು.
- vii) ಪ್ರಸರಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು ಇರುವದು.
- viii) ಅಥೇಯ ಅಥವಾ ಆರ್ಯಾ ದ್ರವ್ಯ-ಇವುಗಳಾದರೂ ವನಸ್ಪತಿಜ, ಪಾರಿಂಡ
ಅಥವಾ ಖನಿಜ ದ್ರವ್ಯಗಳಿರಬಹುದು. ಉದಾ :- ಗಂಧಕ, ಮನಃಶಿಲಾ, ಕಪೂರ,
ಚಂಡನ, ದಂತ, ಚನ್ಮರ್ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅಥೇಯ ಅಥವಾ ಆರ್ಯಾ ಔಷಧಿ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಸ್ವಚ್ಛ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿದ್ದು ಇರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಉಪಾಧಾನ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಚನ್ಮಾಗಿ ವಕರೂಪತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವವು. ಅಥಾರ ಮತ್ತು ಅಥೇಯ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು
ಯೋಗ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಾನ :- ಸ್ವೇಹವನ್ನು ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಪಾಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಂತರ ಆದನ್ನು ವಸ್ತುಗಾಲಿತ ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಔಷಧೀ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಉತ್ಪನ್ನ ಕೂಡಿಸಿ ಚನ್ಮಾಗಿ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಬೇಕು.
ಸ್ವಾಂಗಶಿತವಾದ ನಂತರ ಕಾಜಿನ ಕೂಪಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಡಬೇಕು.

ನಾಮ :-

ಸಂಸತ - ಮಲಹರ, ಕನ್ನಡ - ಮಲವಾ, ಮರಾಠ - ಮಲಪಾ,
ಹುಂಡಿ - ಮಲಪಾ, ಇಂಗ್ಲೀಷ್ Ointment ಲಾರ್ಟನ್ - Unguentum.

ಆಯುಂನೇದೋಕ್ತ ಕೆಲ ಕಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು :-

ಗಂಧಕ ಮಲಹರ

ಫಟಕ ದ್ರವ್ಯ :-

- ೧) ಕುದ್ದ ಗಂಧಕ - ೧ ಗ್ರಾಂ ಅ) ಗಿರಿ ಸಿಂಧೂರ - ೧ ಗ್ರಾಂ
- ೨) ಕುದ್ದ ಟಿಂಕಣ - ೨ ಗ್ರಾಂ. ೪) ಕಪೂರ - ೨ ಗ್ರಾಂ
- ೩) ಸಿಕ್ತಿ ತೈಲ (ಸ್ವಿಕ + ತಿಲತೈಲ) ೨೨ ಗ್ರಾಂ.

ಉಪಕರಣ :- ಅಗ್ನಿ, ವಸ್ತು, ಪಾತ್ರೀ ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ :- ಸಿಕ್ತಿ ತೈಲವನ್ನು ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕರಗಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಚನ್ಮಾಗಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡಬೇಕು. ಎಲ್ಲನೂ ಚನ್ಮಾಗಿ ಮಿಶ್ರವಾದನಂತರ ಸ್ವಾಂಗ ಶಿತವಾಗಲು ಬಿಡಬೇಕು. ನಂತರ ಕಾಜಿನ ಶಿತೀಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :-

- a) ವರ್ಣ - ಪೀಠಾಭೇಶಾನ b) ಸ್ವರ್ಥ - ಮೃದು ಸಿಂಭಿಲ.
- c) ಗಂಧ - ಅಲ್ಪ ಗಂಧಕದ ವಾಸನೆ

ಉಪಯೋಗ :- ಇದನ್ನು ಬಾಹ್ಯ ಉಪಚಾರ ಸಲುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತ್ವಚಾಗತ ಎಲ್ಲ ವಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವದು. ಇದು ಕುಸ್ತಿ, ಪಾನವಾಸಾಕ ಇರುವದು.

ಸರ್ಜರಿಸ ಮಲಹರ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :- ವ್ಯಾಧ ವೈದ್ಯ.

ಫಟಕ ದ್ರವ್ಯ :-

- ೧) ಸರ್ಜರಿಸ - ೨೫ ಗ್ರಾಂ. ೨) ಶತಧೂತ ಫ್ಲೂತ - ೨೫ ಗ್ರಾಂ

ಉಪಕರಣ :- ಅಗ್ನಿ, ಪಾತ್ರೀ, ಖಲ್ಪ, ವಸ್ತು ಮುಂ.

ವಿಧಾನ :- ಸರ್ಜರಿಸವನ್ನು ಒಂದು ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಡಬೇಕು
ಅದು ಕರಗಿ ದ್ರವ್ಯಮಾಡಾಗ ಶತಧೂತ ಫ್ಲೂತದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಚನ್ಮಾಗಿ ತಿರುವ
ಬೇಕು. ಎರಡೂ ಚನ್ಮಾಗಿ ಮಿಶ್ರವಾದ ನಂತರ ಕಾಜಿನ ಶಿತೀಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ
ಇಡಬೇಕು.

ನಾತಾರ್ಜ : - ಅವಶ್ಯವಿದ್ದವು.

ಉಪಯೋಗ :- ದಗ್ದವೃಣಿ, ದಾಹ, ವೃಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಿಂಧೂರ ಮಲಹರ

ಫಟಕ ದ್ರವ್ಯ :-

- ೧) ಸಿಕ್ತಿ ತೈಲ - ೨೦ ಗ್ರಾಂ ಅ) ಟಿಂಕಣ - ೫ ಗ್ರಾಂ
- ೨) ಸಿಂಧೂರ - ೫ ಗ್ರಾಂ.

ಉಪಕರಣ :- ಅಗ್ನಿ, ಪಾತ್ರೀ, ವಸ್ತು ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ :- ಸಿಕ್ತ ತೈಲವನ್ನು ವಿಂಗಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕರಿಸಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಟಿಂಕಣ ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡಬೇಕು. ಚನ್ನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡನಂತರ ಸ್ಪೃಹ ಶೀತವಾಗಲು ಬಿಡಬೇಕು. ನಂತರ ಕಾಜಿನ ಶೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :-

a) ವರ್ಣ - ಲಾಲಾರ್ಯಾವ b) ಸ್ವರ್ಥ - ಮೃದು ಸಿಚ್ಚಿಲ.

ಉಪಯೋಗ :- ವೃಣಾರೋಪನಾಥರ್ ಉಪಯುಕ್ತ ಇರುವದು. ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗುವ ತೊರುಣ್ಯಸಿಡಕಾಗಳಿಗೆ ಲೀಪಿಸುವದರಿಂದ ಶಮನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಾದದಾರಿ ಮಲಹರ

ಘಟಕದ್ವಾರೆ :-

೧) ಗ್ರೀಕ - ಗಭಾಗ	೨) ಚಂದನ ಕಾಂಡಸಾರ - ಗಭಾಗ
೩) ಕಂಬಜೀರಕ - ಗಭಾಗ	೪) ಟಿಂಕಣ - "
೫) ಗಂಧಕ - "	೬) ಸಚ್ಚಾರ - "
೭) ನಾರಿಕೇಲ ತೈಲ "	೮) ಸಿಕ್ತ - "

ಉಪಕರಣ :- ಅಗ್ನಿ, ಪಾತ್ರ, ವಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದವು

ವಿಧಾನ :- ಜೀನುಮೇಣವನ್ನು ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕರಿಸಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾರಿಕೇಲ ತೈಲವನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಉಲ್ಲಿದ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಕಾಜಿನ ಶೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಪಾತ್ರ :- ಅವಶ್ಯವಿದ್ದವು.

ಉಪಯೋಗ :- ಬಾಹ್ಯ, ತುಟಿ, ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸೀಳಿಗಳು ಬೀಳುವವು ಇಲ್ಲಿ ಈ ಕಲ್ಪವು ಅತಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವದು.

ಉಪನಾಹ ಕಲ್ಪನಾ

ಉಪನಾಹವೆಂದರೆ ಬಂಧನ, ಬಂಧನ, ಆವರಣ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪನಾಹ ಪಂಚಕಮರ್ಚಣಿಗಳ ಪೂರ್ವಕಮರ್ಚಣವಾದ ಸ್ವೇದನ ಕಮರ್ಚಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಸ್ವೇಹನಾನಂತರ ಸ್ವೇದನ ಮಾಡಲು ಹೇಳಿರುವರು. ಸ್ವೇದನ ಕಮರ್ಚಣಿಗೋಸ್ತ ರೋಗ ಮತ್ತು ರೋಗಿ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಅಲ್ಲದೆ ಬೈಷಣಿ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಲಭ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳಿರುವವು.

೧) ತಾಪಸ್ವೇದ ೨) ಉಷ್ಣಸ್ವೇದ ೩) ದ್ರವಸ್ವೇದ ೪) ಉಪನಾಹ ಸ್ವೇದ ಸುಶುತ್ತರು ಸಂಕರ ಅರ್ಥವಾ ಸಿಂಡಸ್ವೇದದ ಬಗೆ ವರ್ಣಿಸಿರುವರು. ಇದು ಉಪನಾಹಸ್ವೇದದ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ. ಉಪನಾಹ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಸ್ವೇದನಾರ್ಥಕಾಗಿ, ಇಲ್ಲವೇ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ದೋಷಗಳು ಪಚ್ಯಮಾನಾನಕ್ಕೆ ಯಾಲ್ಕಿದರೆ ಪಕ್ಷಪಾನಸ್ತಿಗೆ ತರುವಗೇಸ್ತಿಸ್ತರು, ಆವಾವಸ್ತಿ ಯಾಲ್ಕಿದ್ದರೆ ನಿರಾಮಾವಸ್ತಿಗೆ ತರುವಸಲು ವಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ಮೃದುತ್ವ, ಶಿಧಿಲತ್ವ, ಪ್ರಸರಣಶೀಲತ್ವ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಚಾ, ಕಿಣ್ಣ ಶತಾವ್ಯಾದೇವದಾರಿಭಿಃಯಃ ।
ಕ್ರಯತೇ ಸ್ವೇದಃ ಸ ಉಪನಾಹಃ ॥ ಅ. ಹ್ಯ. ಸೂ.

ಅಷ್ಟಾಂಗ ಹೃದಯಕಾರರು, ವಚಾ, ಕಿಣ್ಣ, ಬಡೇಸೋಮ, ದೇವದಾರು ಮುಂತಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ವೇದನ ಮಾಡುವ ಕ್ರಯೆಗೆ ಉಪನಾಹ ಸ್ವೇದ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಉಪನಾಹ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಥವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಉಪನಾಹ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಾನ :-

ಅತಸಿ ಯವ ಗೋಧೂಮ ಚೂಣಮಾಲೋಡಿತಂ ದ್ರವ್ಯಃ ।

ಸಪಕ್ಷಂ ಸೌಷಧಸ್ವೇಹ ವಸ್ತೀಕಾಂತರಿತಂ ತಥಾ ॥

ಬಧ್ಯತೇ ವೃಣಕೋಧಾತ್ರಾ ಉಪನಾಹಃ ಸ ಉಚ್ಯತೇ ।

ಅತಸಿ, ಯವ, ಗೋಧೂಮ ಇತ್ಯಾದಿ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂಣಮಾಡಿ ಘತಭಜಿತ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಚೂಣಮಾಡನ್ನು ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಜಲ ದುಗ್ಂ ಗೋಮೂತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ದ್ರವ ಪದಾರ್ಥ, ಹಂಡಾ, ದಶಾಂಗ ಲೇಪ ಘೃತ ಅರ್ಥವಾ ತೈಲವನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕುದಿಸಬೇಕು. ಲೇಪ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗುವಂತೆ ತಯಾರಾದ ನಂತರ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿಸಿ

ತುಭ್ರ ಶ್ವೇತ, ವಸ್ತುದಲ್ಲಿ ದಪ್ಪಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಈ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಿಸಿ ಇರುವಾಗಲೇ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸ್ವೇದನಗೊಂಡು ರಿಂಧನ ಮಾಡಬೇಕು.

ಈ ಬಂಧನವನ್ನು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅತಿ ಬಿಗುವಾಗಿ ಕಟ್ಟಬಾರದು ಅಳಿದೆ ಅಥ ಉಷ್ಣವಿದ್ವಾಗ ಕಟ್ಟಬಾರದು, ಸುಖೋಷ್ಣವಿದ್ವಾಗ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಸ್ತಿರಡು ತಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿದಲು ಗ್ರಂಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ನಿರುವದು. ಈ ಅವಧಿಯನ್ನು ರೋಗಿಗುಸುಸಾರವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಉಪನಾಯ ಕಲ್ಪವನ್ನು ವೇದಾರ್ಥಾನುಕರ್ವೆದು ಅವಕ್ಷೇತ್ರೇಧಗಳನ್ನು ಶಮನ ಮಾಡಲು ಇಲ್ಲವೇ ಶ್ರೀವರ್ವನಾಗಿ ಪರಾಪ್ರವಸ್ಥಿಗೆ ತರಲು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ನಾಮ :-

ಇಂಗ್ಲೀಷ - Poultice, ಹಿಂದಿ - ಸೆಲ್ಪಿಸಾ, ಕನ್ನಡ - ಸೊಟಿಸಾ.

ಅಯುಂವೇದೀನೊಕ್ಕ ಕೆಲ ಉಪನಾಯ ಕಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಅನುಗಳ ಗುಣಧರ್ಮ

ಅತಸಿ ಉದ್ದೇಶ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :- ದೃವ್ಯಗುಣ ವಿಜ್ಞಾನ; ಉತ್ತರಾಧಿ.

ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯ :-

१) ಅತಸಿ ಚೂಣ - ೪೮ ಗಾರ್ಂ ಅ) ಫೂತ - ೬ ಗಾರ್ಂ.

ಬ) ದುಗ್ಗ - ೪೪ ಗಾರ್ಂ.

ಉಪಕರಣ :- ಖ್ಯಾತ, ಪಾತ್ರಿ, ಅಗ್ನಿ, ವಸ್ತು, ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ :- ಒಂದು ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದೃಕ್ಕಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಮುಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಚನ ಮಾಡಬೇಕು. ಜಲೀಯ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿ ಫಾಡವಾಗುತ್ತ ಹೆಂದಾತೆ ಆಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿ ಶ್ವೇತ ತುಭ್ರ ವಸ್ತುದ ಮೇಲೆ ದಪ್ಪಗಾಗಿ ಲೇಪಿಸಿ ಸ್ವೇದನಾರ್ಥ ಸುಖೋಷ್ಣವಿರುವಾಗ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :-

a) ವಣ - ಶ್ವಾಸ. b) ಗಂಧ - ಸುಗಂಧ. c) ಸ್ವರ್ವ - ಮೃದು, ಪಿಣ್ಣಿಲ, ಉಷ್ಣ.

ಮಾತ್ರಾ :- ಬಾಹ್ಯ ಉಪಯೋಗ, ಅವಶ್ಯವಿದ್ವಷ್ಟು.

ಉಪಯೋಗ :- ಸ್ವೇದನ, ಕಾಸಶ್ವಾಸನಾರ್ಥಕರ ಶೈಫಲಿನಾರ್ಥಕ ಕಫ ನಿಲಯುಕ.

ಗೊಧೂಮಾದಿ ಉಪನಾಯ

ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯ :-

- १) ಗೊಧೂಮಾ ಚೂಣ - ೧೨ ಗಾರ್ಂ ಅ) ಹರಿಡಾ ಚೂಣ - ೨. ಗಾರ್ಂ
ಬ) ತೈಲ - ೨ ಗಾರ್ಂ. ॲ) ಜಲ - ೩೬ ಮೀ. ಲಿ.

ಉಪಕರಣ :- ಅಗ್ನಿ, ಪಾತ್ರಿ, ವಸ್ತು ಮುಂ.

ವಿಧಾನ :- ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಒಂದು ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕುದಿಸಬೇಕು. ಲೇಪಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ನಂತರ ಆಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿ ಶ್ವೇತ ವಸ್ತುದಲ್ಲಿ ದಪ್ಪಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಬೇಕು.

ಮಾತ್ರಾ :- ಅವಶ್ಯವಿದ್ವಷ್ಟು.

ಉಪಯೋಗ :- ವೃಣಾತೋಧ, ವೇದನೆ, ನಾಶಕವಿರುವದು.

ತಾಲ್ಪುಣ ಉಪನಾಯ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :- ಭೀಷಜ್ಯ ರತ್ನಾವಲ, ವಾಕವ್ಯಾಧಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪ್ರಕರಣವ್ಯ

ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯ :-

१) ಕಾಕೊಲಾಯಾದಿಗಳ ದ್ರವ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂಣ - ೧ ಭಾಗ

೨) ಭದ್ರದಾವಾದಿಗಳದ್ರವ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚೂಣ "

೩) ಕಾಂಜಕಾದಿ ಅಮ್ಲ ದ್ರವ್ಯ - ಅವಶ್ಯವಿದ್ವಷ್ಟು.

೪) ಅನೂಪದೇಶದ ಪೂರಣ ಮಾಂಸ - ೨ ಭಾಗ

೫) ಫೂತ, ತಿಲತೈಲ, ವಸಾ, ಮಜ್ಜಾ, - ಅವಶ್ಯವಿದ್ವಷ್ಟು.

೬) ಸ್ವೀಂಧನ ಲವಣ - ಅವಶ್ಯವಿದ್ವಷ್ಟು.

ಉಪಕರಣ :- ಖ್ಯಾತ, ವಸ್ತು, ಪಾತ್ರಿ, ಅಗ್ನಿ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ :- ಕ್ರಮಾಂಕ १, २, ३, ४, ಸ್ವೀತ್ರಮಾದಿ ಖ್ಯಾತದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾಗ್ನಾಗಿ ಅರೆಯಬೇಕು. ಕಲ್ಪವಂತಾಗಲು ಅವಶ್ಯವಿರುವದ್ವು ಫೂತಾದಿ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ರುಚಿಗೆ ತಕ್ಷಂತೆ ಸ್ವೀಂಧನ ಲವಣ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಮರ್ದನ

ಮಾಡಬೇಕು. ನುತರ ಕಾಂಚಿಕಾದಿ ಅಮ್ಲ ದ್ರವ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಯಥಾವಕ್ಯ ಸೇರಿಸಿ ಅಗ್ನಿಯ ನೇರಿಟ್ಟು ಕುದಿಸಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿಯ ದ್ರವಾಂಶವು ಕಡಿಮೆ ಅಗ್ನಿ ಲೀಪಯೋಗ್ಯವಾದನಂತರ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿಸಿ ಸ್ವಷ್ಟವಾದ ಶೈತಿ ವಸ್ತುದ ಮೇಲೆ ದಪ್ಪಗಾಗಿ ಲೀಪಿಸಿ ಸುಖೋಷ್ಣವಿರುವಾಗ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆಣಃ-

a) ವರ್ಣ- ತಾಪ. b) ಸ್ವರ್ಥ- ಮೃದು.

ಮಾತ್ರಾ :- ಅವಕ್ಕೆಕ್ತಾನುಸಾರ.

ಉಪಯೋಗ :- ವಾತರೀಗ ಶಮನಾರ್ಥಕಾರ್ಯ, ಸ್ವೇದನಾರ್ಥಕಾರ್ಯ ಶಾಲನಾ ಕಕ್ಷ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಸಿತ ಕಲ್ಪನಾ

ಬಸಿತ ಎಂದರೆ ಮೂತಾರ್ಥಯ (Urinary bladder) ಕರೀರದಲ್ಲಿ ಮೂತ ವನ್ನು ಸಂಚಯ ಮಾಡುವಾತಹ, ಚೀಲದಂತಹ ಒಂದು ಆಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಆಯವದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗುದದ ಮೂಲಕ ಔಷಧಿ ದ್ರವವ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ರೋಗ ಶಮನಾರ್ಥಕಾರ್ಯ ಮೊಷಿಗಳ ಶೈಫಿಧನಾರ್ಥವಾಗಿ ಕರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ 'ಬಸಿತ' ಎನ್ನಲಿರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಡು, ಎಚ್ಚು ಎತ್ತು ಈ ಪಾರಿಣಿಗಳ ಬಸಿತಯನ್ನು (Urinary bladder) ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಆದರ ಮೂಲಕ್ಕೆ ೬-೮-೧೨ ಅಂಗುಲಿ ಪ್ರಮಾಣದ ರೋಗಿಯ ಅಂಗುಲಿ ಪ್ರಮಾಣದ ನುಣುವಾದ ಬಿರುಸಾದ ನಾಳವನ್ನು ಜೊಡಿಸಿ ಬಸಿತ ಯಂತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ enema pot, enema syringe ದ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಬಸಿತ ಕರ್ಮವು ಮಂಜಕಮರ್ಪದಲ್ಲಿಯ ಅತಿ ಮಹತ್ವದ ಉದ್ದರ್ಮವಾಗಿದೆ ಈ ಬಸಿತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ರೋಗ ಮಾತ್ರ ಸಾಂಭಾಸಾರ ಬಸಿತ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅಥವಾ ಉಪಯೋಗಿಸದೆಯೇ ಬಸಿತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿರಿಬಸಿತ ನೇತ್ರಬಸಿತ ಪ್ರಣಬಸಿತ ಕಟ್ಟಬಸಿತಯಲ್ಲಿ ಬಸಿತ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದೆಯೇ ಬಸಿತ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತ ಗುದಬಸಿತ ಉತ್ತರ ಬಸಿತ ಯಲ್ಲಿ ಬಸಿತ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರ ಬಸಿತ ಯಲ್ಲಿ ಬಸಿತ ಯಂತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಔಷಧಿ ದ್ರವ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಮೂತ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಯೋನಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಸಿತ ಪ್ರಕಾರಗಳು : -

i) ನಿರೂಹ ಬಸಿತ :- ಇದರಲ್ಲಿ ಔಷಧಿ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಕ್ಷಾಧ ಮುಖ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಹ ದ್ರವ್ಯ, ವನಷ್ಟಿ ದ್ರವ್ಯ ಕಲ್ಪ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆ ಸಾಫ ಪನ ಬಸಿತ ಎಂತಲೂ ಅನ್ನತಾರೆ.

ನಿರೂಹ ಬಸಿತ ಪ್ರಕಾರಗಳು :- ಇದರಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಾನುಸಾರ ರೋಗಿ ಅನುಸಾರ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

i) ಯಾಪನಾ ಬಸ್ತಿ :- ರಾಜ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ, ಶ್ರೀಮಂತುಗೆ ಬಾಲಕರಿಗೆ ವೃದ್ಧಿಂಗಿ ಸುಕುಮಾರ ಪ್ರಕೃತಿಯವರಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಧಾ, ಸ್ನೇಹ ಪ್ರವಾಣ ಅಥಿಕವಿರುವದು. ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಮಧ್ಯನವಾಡುವದು, ವಯಸ್ಸಾವನ ಕಾರಣ ಯಾಪನ ಬಸ್ತಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಇದರಲ್ಲಿ ಮೈಥನ, ಭೋಜನ, ಪಾನ, ವಾಹನ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಂಧನ ವಹಿವದಿಲ್ಲ.

ii) ಯುಕ್ತರಘ ಬಸ್ತಿ :- ಪ್ರವಾಸಿಗಂಗೆ ರಥಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಿಸುವವರಿಗೆ ಈ ಬಸ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

iii) ಸಿದ್ಧ ಬಸ್ತಿ :- ಬಲ, ವರ್ಣ, ಉಪಚಯ ವರ್ಧನಕಾಗಿ ಈ ಬಸ್ತಿಯ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

iv) ಅನುವಾಸನ ಬಸ್ತಿ :- ಸ್ವದ್ರೇಕ, ಇಲ್ಲವೆ ಸ್ನೇಹದ್ವಯದ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಬಸ್ತಿಯಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಅನುವಾಸನ ಬಸ್ತಿ ಪ್ರಕಾರಗಳು :- ಇದರಲ್ಲಿಯ ಸ್ನೇಹದ ಪ್ರಸಾಣದ ಮೇಲಿಂದ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ವಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

i) ಸ್ನೇಹ ಬಸ್ತಿ :- ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮ ತೊಲಿ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ii) ಅನುವಾಸನ ಬಸ್ತಿ :- ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮ ತೊಲಿ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

iii) ಮಾತ್ರಾ ಬಸ್ತಿ :- ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮ ತೊಲಿ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

v) ಉತ್ತರ ಬಸ್ತಿ :- ಮೂತ್ರ ಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲವೆ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಿಕ ರೋಗ ಕಮನಾಧರ ಇಲ್ಲವೆ ತೋಧನಾಧರ ಓವಡಿ ದ್ರವ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಬಸ್ತಿಯಂತ್ರ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಬಸ್ತಿ ಎನ್ನುವರು.

ಮೂತ್ರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಓವಡಿಯನ್ನು ಪ್ರವಿಷ್ಟ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಬಸ್ತಿನೇತ್ರದ ಉದ್ದೇಶತ್ವ, ದಪ್ಪ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಮೂತ್ರ ಮಾರ್ಗದ ಭಿದ್ವನು ಅತಿ ಸಣ್ಣಗಿದ್ದು ಸ್ನೇಹ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಇದರ ಉದ್ದೇಶತ್ವ ಹೆಚ್ಚಿ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೂತ್ರಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಸ್ತಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ಮಾಡುವದಕಾಗಿ ರಬ್ಬರ ಕೆಫೆಟರ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡುವದು. ಅನುಕೂಲಕರವಾದದ್ದು ಇದರಿಂದ ಮೂತ್ರ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ, ರೋಗಿಯ ಬಸ್ತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಹಾಸಿ ಆಗುವ ಸಂಭವವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಯೋನಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಸ್ತಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ಮಾಡಲು ಇದರ ಅವಕ್ಷಕತೆ (ರಬ್ಬರ ಕೆಫೆಟರ) ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲ.

ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಯೋನಿಗತ ಸಾರ್ವ ಅಥವಾ ಸ್ನಾನಿಕ ವ್ಯಾಧಿ, ಗಭಾರಿತಯ ಗತ ವ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸ್ನಾನಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೊಂಡು ಉತ್ತರ ಬಸ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಂಖ್ಯಾಸುಸಾರ ಬಸ್ತಿ ಪ್ರಕಾರಗಳು :-

ಬಸ್ತಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ದಿನಗಳವರಿಗೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

i) ಕಾಲ ಬಸ್ತಿ :- ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅನುವಾಸನಬಸ್ತಿ ಸಂತರ ನಿರೂಹ ಬಸ್ತಿ ಮತ್ತೆ ಅನುವಾಸನ ಬಸ್ತಿ ಈ ರೀತಿ ಹಣ್ಣೆಷ್ಟಿಂದು ಬಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವರು. ಕೇಣಿಗೆ ಮೂರು ಅನುವಾಸನ ಬಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವರು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಲ ಬಸ್ತಿ ಎನ್ನುವರು.

ii) ಕಮ್ರ ಬಸ್ತಿ :- ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಅನುವಾಸನ ಬಸ್ತಿ ನಂತರ ಆಸ್ತಾಪನ ಬಸ್ತಿ ಈ ರೀತಿ ಒಂದು ಬಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಕೇಣಿಯದಾಗಿ ಇದು ಅನುವಾಸನ ಬಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಮ್ರ ಬಸ್ತಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

iii) ಯೋಗ ಬಸ್ತಿ :- ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಅನುವಾಸನ ನಂತರ ಆಸ್ತಾಪನ ನಂತರ ಅನುವಾಸನ ಈ ರೀತಿ ಏಕು ಬಸ್ತಿಗಳು ಬಸ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಕೇಣಿಯದಾಗಿ ಅನುವಾಸನ ಬಸ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಯೋಗ ಬಸ್ತಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಕಮ್ರ ಭೇದಾಸುಸಾರ ಪ್ರಕಾರಗಳು :-

ಬೀರಿ ಬೀರಿ ಪೈದ್ಯರು ಕಮ್ರಾಸುಸಾರ ಬಸ್ತಿ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

i) ದಲ್ಲಣ :- ತೋಧನ ಬಸ್ತಿ, ಲೇಖನ ಬಸ್ತಿ, ಬೃಂಜಣ ಬಸ್ತಿ ಸ್ನೇಹಬಸ್ತಿ ಎಂಬ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ವಣಿಸಿರುವರು.

ii) ವಾಗ್ಧಿ :- ಉತ್ತೇಷಣ ಬಸ್ತಿ, ದೊಷಹರ ಬಸ್ತಿ, ಕಮನ ಬಸ್ತಿ ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು.

iii) ಚರಕ :- ವಾತಫ್ಷಣ ಬಸ್ತಿ, ಬಲವಣಕರ ಬಸ್ತಿ, ಸ್ನೇಹಸ್ಯೇಯ ಬಸ್ತಿ ಶುಕ್ರಕರ ಬಸ್ತಿ, ಕೃಮಿಫ್ಷಣ ಬಸ್ತಿ, ವೃಷತ್ಪಕರ ಬಸ್ತಿ, ಎಂದು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವರು.

iv) ಸುರುತ :- ತೋಧನ ಬಸ್ತಿ, ಸಂಗಾರ್ಹಿ ಬಸ್ತಿ, ಶುಕ್ರವರ್ದಿಕರ ಬಸ್ತಿ, ಕೃತಪ್ತಕರ ಬಸ್ತಿ, ಸ್ವಾಲ್ಯಂಕರ ಬಸ್ತಿ, ನೇತ್ರ್ಯಬಸ್ತಿ, ವಯಸ್ಸಾಪನ ಬಸ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಬಸ್ತಿಗಳ ವಣಿಸ್ಯೇಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

v) ರಾಜ್ಯಾರ್ಥರ :— ಶೋಧನ ಬಸ್ತಿ, ಶಮನ ಬಸ್ತಿ, ದೋಷಹರ ಬಸ್ತಿ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ವರ್ಗ ಬಸ್ತಿ, ಲೇಖನ ಬಸ್ತಿ, ಬೃಂಹಣ ಬಸ್ತಿ, ಸಿಂಧಿಲಬಸ್ತಿ, ದೀಪನಬಸ್ತಿ, ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬಸ್ತಿ ಪ್ರಯೋಗ ವಿಧಿ :— ಬಸ್ತಿಕರ್ಮಕಾರಿಗಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಷಯಗಳ ಸಿದ್ಧತೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

a) ಬಸ್ತಿಯಂತರ :— ಇದರ ನಾಳ (ನೇತ್ರ)ನು ರೋಗಿಯ ಅಂಗುಲಿಯಾಗು ಸೂಲವಾಗಿದ್ದು ಆತನ ಪ್ರಕೃತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ೬, ೮, ಅಥವಾ ೧೨ ಅಂಗುಲಿಂಬವಾಗಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರ್ಜಂತುಕೀರಿಸಿ ಮಾಡಿರಬೇಕು.

b) ಬೈಷಣಿ ದ್ರವ್ಯ :— ನಿರೂಹ ಅಸುವಾಸನಾದಿ ಬಸ್ತಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಅವಶ್ಯವಿರುವ ದ್ರವ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಕೆ, ಬಸ್ತಿಯ ಎಗ್ಗ್ ವಾಗುವಂತೆ ಸಂಸ್ಕರಿಸುವದು ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದ ನಿರ್ಜಂತ್ರ, ಇವುಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

c) ರೋಗಿ ಸಿದ್ಧತಾ :— ಬಸ್ತಿ ಕರ್ಮವು ಪಂಚಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಕರ್ಮವಾಗಿದ್ದು ಇದಕಾರಿಗೆ ರೋಗಿಯ ಸಿದ್ಧತೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಬಸ್ತಿ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಕರ್ಮವಾಗಿ ಸ್ನೇಹನ ಸ್ನೇದನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಸ್ನೇಹನ ಸ್ನೇದನಾನಂತರ ರೋಗಿಗೆ ಅಲ್ಪ, ಲಘು, ಅಲ್ಪಸ್ವಿಗ್ರಹ, ಆಹಾರ ಸೇವಿಸಲು ಹೇಳಬೇಕು. ಕೆಲ ವೇಳೆಯನಂತರ ರೋಗಿಗೆ ಮಲ ಮಾತ್ರ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಲು ಹೇಳಿ ರೋಗಿಯನ್ನು ಬಲಹಸ್ತ ಮೇಲಾಗಿ ಮಲಗಿಸಬೇಕು. ಬಲಗಾಲನ್ನು ಮಾಡಿಕಲು ಹೇಳಿ ಎಡಗಾಲನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿ ಬಿಡಲು ಹೇಳಬೇಕು. ಬಸ್ತಿ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೈಷಣಿ ದ್ರವ್ಯದ್ರವ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿ ಬಸ್ತಿ ನೇತ್ರವನ್ನು ಗುದದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಬೈಷಣಿದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಬಸ್ತಿ ಮಂಟಪವನ್ನು ಸಾವಕಾರವಾಗಿ ಹಿಂಡುಕಿ ಒಳ ಸೇರಿಸಬೇಕು.

ಈ ದ್ರವ್ಯವು ಸುಮಾರು ಒಂದು ಮಹಾತ್ಮದ ಪರಿಗಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ್ಗರ ಉತ್ತರ ಬಸ್ತಿಗೊಂಡಿರ ರೋಗಿಯನ್ನು ಮೇಲ್ಮೈವಾಗಿ ಮಲಗಿಸಿ ಮಾತ್ರವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬಸ್ತಿ ನೇತ್ರವನ್ನು ಸ್ನೇಹಲಿಪ್ತಮಾಡಿ ಸಾವಕಾರವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಬಸ್ತಿ ಸುಟಿಕಣನ್ನು ಹಿಂಡಿ ಬೈಷಣಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು.

d) ವೈದ್ಯ :— ಬಸ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯನು ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಜ್ಞಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು ಹಾಗೂ ಸ್ವಜ್ಞಮೇಲವಸ್ತು (Aporon) ವನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ವೈದ್ಯನು ಬಸ್ತಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾಗಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವೈದ್ಯ ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಬಸ್ತಿ ವಾಪತ್ತಿಗಳಿಂದ ರೋಗಿಯು ಬಳಲುವನು.

ಆಯುಂನೇದೀಯಕ್ಕೆ ಕೆಲ ಕಲ್ಪನಾ ಹಾಗೂ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು :—

ಆಸ್ಥಾಪನಾ ಬಸ್ತಿ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :— ಅಷ್ಟಾಂಗ ಹೃದಯ; ಕಲ್ಪಸಿದ್ಧಿ ಸಾಫಾನ.

ಫಟಕದ್ವಯ :—

- 1) ತಿಲತ್ಯೈಲ - ಉಳ ಮಿ. ಲಿ. ೨) ಏರಂಡಮಾಲ ಕ್ಷಮಿ - ಉಳ ಮಿ. ಲಿ.
- 2) ವಂಧು " ೪) ಕತಾವಾಣಿ ಫಲ - ಅಳ ಗಾರ್ಂ
- ೩) ಸೈಂಧವ ಲಘಣ - ೧೨ ಗಾರ್ಂ.

ಖರಕರಣ :— ಬಲ್ಪು, ಪಾತ್ರಿ, ವಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದವು

ವಿಧಾನ :— ಒಂದು ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕತಾವಾಣಿ ಸ್ವಾಕ್ಷರಿ ಚೂಳಣ, ಮದಿರತ ಸ್ಲೀಂದವ ಲಘಣ ಮತ್ತು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಚನಾಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಮಂದರ್ಮನಾಡಬೇಕು. ಈ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಬಸ್ತಿಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :—

- a) ವರ್ಣ - ತ್ಯಾನ b) ಸ್ವರ್ಥ - ಜಲಸಾದ್ವರ್ಯ, ಸಿಂಧಿಲ
- c) ಗಂಧ - ತಿಲತ್ಯೈಲ ಗಂಧ

ವ್ಯಾತಾರ :— ಅಳ ಮಿ. ಲಿ. ೪೦ದ ೧೧೨ ಲೀ. (ವಯೋಸ್ನುಸಾರ).

ಉಪಯೋಗ :— ವಾತವಾಯಧಿ, ಪ್ರಮೇಹ, ಆರ್ಥ, ಕ್ರಮಿ, ಗುಲ್ಕ ಅಂತ್ರಪ್ರದಿ ಮುಂತಾದವು ನಾಶಕವಿದೆ,

ಅನುವಾಸನ ಬಸ್ತಿ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ :— ಅಷ್ಟಾಂಗ ಹೃದಯ; ಕಲ್ಪ ಸಿದ್ಧಿ ಸಾಫಾನ.

ಫಟಕ ದ್ವಯ :—

- 1) ತಿಲತ್ಯೈಲ - ಅ.೩ ಲೀ. ೨) ಜೀವನೀಯ ಗಣ ಕಲ್ಪ - ೪೪೦ ಗಾರ್ಂ
- ೨) ದರಹನಾಲ ೩) ಬಲಾ ಮಾಲ ೪) ರಾಸಾಣಿ ಮಾಲ/ಪಂಚಾಂಗ
- ೫) ಅಶ್ವಗಂಧಾ ಮಾಲ ೬) ಮನಸ್ವನಾ ಮಾಲ ೭) ಗುಡೂಚಿ ಕಾಂಡ
- ೮) ಏರಂಡ ಮಾಲ ೯) ಜಟಾಮಾಂಸಿಕಂಡ ೧೦) ಭಾರಂಗಿ ಮಾಲ
- ೧೧) ಪಾಣಾಣ ಭೇದ ಮಾಲ ೧೨) ರೋಹಿಷಿ ಮಾಲ ೧೩) ಶತಾವಾರಿ ಮಾಲ

ಗೆ) ಸಹಚರ ಮೂಲ ೧೬) ಕಾಕನಾಸಿಕಾ ಮೂಲ ೧೭) ಪಲಾತ ಬೀಜ
ಗೆ) ಯನ ಫಲ ೧೮) ಮೂನ ಫಲ ಬೀಜ ೨೦) ಅತಸಿ ಬೀಜ
೨೧) ಕುಲತ್ತ ಬೀಜ.

೨ ೧೦ದ ಶಾರ ವರೆಗಿನ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಕ್ಷಾಫ - ೨೪೦ ಮಿ. ಲಿ.

ಉಪಕರಣ : - ಪಾತ್ರಿ, ಅಗ್ನಿ, ವಸ್ತು, ಬಸ್ತಿಯಂತ್ರ ಮುಂತಾದವು.

ವಿಧಾನ : - ಒಂದು ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಮುಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಡನ ಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ನೇಹ ಸಿದ್ಧವಾದ ಸಂತರ ಅಗ್ನಿಯಂದ ಇಳಿಸಿ ಸುಖೋಷ್ಟ ವಿರುವಾಗ ಬಸ್ತಿಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ:

a) ವಣ- ಶ್ಯಾವ. b) ಸ್ವರ್ಚ- ತೈಲಸಾದ್ಯಕ್.

ಮಾತ್ರಾ : - ರೋಗಾಸುಸಾರ.

ಉಪಯೋಗ : - ಕೊಧನ ವಾತಜರೋಗ ನಾಶನಾರ್ಥ.

ದಶಮೂಲಾದಿ ಅನುವಾಸನ ಬಸ್ತಿ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಚರಕ ಸಂಹಿತಾ; ಚಿಕಿತ್ಸಾಸ್ತಾನ.

ಘಟಕ ದ್ರವ್ಯ : -

೧] ಬಿಳ್ಳಿ ಮೂಲ	- ೧೦ ಗ್ರಾ. ೨] ಅಗ್ನಿವಂಧ ಮೂಲ	- ೧೦ ಗ್ರಾ.	
೩] ಪಾಟಲಾ ಮೂಲ	- "	೪] ಟಿಂಟುಕ ಮೂಲ	- "
೫] ಶಾಶ್ವತ ಮೂಲ	- "	೬] ಪ್ರಷ್ಟಪರ್ಣ ಮೂಲ	- "
೭] ಶಾಲಿಪರ್ಣ ಮೂಲ	- "	೮] ಬೃಹತಿ ಮೂಲ	- "
೯] ಕಂಟಿಕಾರಿ ಮೂಲ	- "	೧೦] ಗೋಕ್ಕುರ ಮೂಲ	- "
೧೧] ಜಲ	- ೧೨ ಲೀ. ೧೨] ಬಿಳ್ಳಿ ಫಲಮಜ್ಜಾ	- ೧೦ ಗ್ರಾ.	
೧೩] ಘೃತ	- ೪೦೦ ಗ್ರಾ.		

ಉಪಕರಣ : - ವಸ್ತು, ಪಾತ್ರಿ, ಅಗ್ನಿ ಮುಂ.

ವಿಧಾನ : - ೧ ರಿಂದ ೧೦ ರವರಿಗೆ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಲಿಚೂರ್ಮ ಮತ್ತು ಜಲವನ್ನು ಒಂದು ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೧೦೦ ಮಿ. ಲೀಜಲ ಶೈಷ ಉಳಿಯುವವರಿಗೆ ಮುಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಪಡನ ಮಾಡಿ ಕ್ಷಾಫ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬಿಳ್ಳಿ ಫಲಮಜ್ಜಾ ಕಳುವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಕಲ್ಕ, ಕ್ಷಾಫ, ಮತ್ತು ಘೃತವನ್ನು ಒಂದು ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಘೃತ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕು.

ಸವ್ಯುಕ್ತ ಪಾಕ ಲಕ್ಷ್ಯ ಕಂಡು ಬಂದ ಸಂತರ ಅಗ್ನಿಯಂದ ಇಳಿಸಿ ಸುಖೋಷ್ಟ ವಿರುವಾಗ ಬಸ್ತಿ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗುದದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ಮಾಡಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ:

a) ವಣ- ಶ್ಯಾವ. b) ಗಂಧ- ಸುಗಂಧ . c) ಸ್ವರ್ಚ- ತೈಲಸಾದ್ಯಕ್, ದ್ರವ.

ಉಪಯೋಗ : - ಗುದಭೂಂಶ, ಗುದಶಾಲನಾಶಕವಿರುವದು.

ಉತ್ತರ ಬಸ್ತಿ

ಗ್ರಂಥಾಧಾರ : - ಪ್ರೇದ್ವ ಪ್ರೇದ್ಯ.

ಘಟಕದ್ರವ್ಯ :

೧) ಏರಂಡ ಮೂಲ	- ೧೦ ಗ್ರಾ. ೨) ಶತಾವ್ಯಾ	- ೪೦ ಗ್ರಾ.
೩) ಮದನ ಫಲ	- ೧೬ ಫಲಗಳು ೪) ತಿಲತೈಲ	- ೧೬೦ ಮಿ. ಲಿ.
೫) ಮಧು	- ೧೦ ಮಿಲಿ. ೬) ಗುಡ	- ೨೦ ಗ್ರಾ.
೭) ಸ್ವೀಂಧನ	- ೨೦ ಗ್ರಾ.	

ಉಪಕರಣ : - ಖ್ಯಾತ, ಅಗ್ನಿ, ಪಾತ್ರಿ, ವಸ್ತು ಮುಂ.

ವಿಧಾನ : - ೧, ೨, ೩ ನೇ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಲಿ ಚೂರ್ಮ ಮಾಡಿ ಬಂದು ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ರಾಕಿ ಇದರ ಹದಿನಾರ್ದು ಪಟ್ಟು ಜಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ನಾಲ್ಕುಂಟದವ್ಯ ಕ್ಷಾಫವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಧು, ತಿಲತೈಲ, ಗುಡ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಂಧನವನ್ನು ಜನ್ಮಾಗಿ ಮೀಶ್ರವಾಡಿ ಸುಖೋಷ್ಟ ವಿದ್ವಾಗ ಬಸ್ತಿಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಯೋನಿ ಅಥವಾ ಮಾತ್ರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ಮಾಡಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :

a) ಸ್ವರ್ಚ- ಜಲಸಾದ್ಯಕ್. b) ಗಂಧ- ದ್ರವ್ಯಗಂಧ. c) ವಣ- ರಕ್ತಭಶ್ಯಾವ.

ಮಾತ್ರಾ : - ೨೫-೪೦ ಮಿ. ಲಿ.

ಉಪಯೋಗ : - ಯೋನಿವಿಕಾರ, ಬಸ್ತಿಗತ ವಿಕಾರನಾಶಕ ಇರುವದು.

ಕ್ರಮಿಷ್ಟ ಬಸ್ತಿ

ಘಟಕದ್ರವ್ಯ :

೧) ವಿಡಂಗ ಫಲ	೨) ಹರಿತಕಿ ಫಲಮಜ್ಜಾ	೩) ಬಿಂಬಿತಕಿ ಫಲಮಜ್ಜಾ
೪) ಆಮಾಲಕಿ ಫಲಮಜ್ಜಾ	೫) ಶಿಗ್ವಾ ಮೂಲ	೬) ಮದನ ಫಲ

೨) ಮುಸ್ತಕಂದ ರ) ದಂತಿ ಮೂಲ ರ) ತೈಲ ೧೦, ವಿಡಂಗ ಫಲ
ಗಾ) ಸಿಪುಲ ಫಲ

ಉಪಕರಣ :- ಅಗ್ನಿ, ಪಾತ್ರಿ, ವಸ್ತು, ಬಸ್ತಿ ಯಂತ್ರ ಮುಂಂ.

ವಿಧಾನ - ಕ್ರಮಾಂಕ ೧೦ ದ ರ ವರಿಗನ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸೂಲ ಚೊಣಿಪೂಡಿ ಕ್ಷಾಫನಿಧಿಯಂದ ಕ್ಷಾಫ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಕ್ಷಾಫ, ೨೨೦ ಮಿಲಿ; ತೈಲ ೨೪೦ ಗ್ರಾಂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮತ್ತು ಕ್ರಮಾಂಕ ೧೦, ಗಾ ನ್ನು ೨೦ ಗ್ರಾಂ ನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಲ್ಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಕಲ್ಪ, ಕ್ಷಾಫ, ತೈಲಗಳನ್ನು ಒಂದು ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ತೈಲ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಮೃದ್ಧ ಪಾಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬಂದ ನಂತರ ಸುಖೋನ್ಮುಖ ಪರುವಾಗ ಬಸ್ತಿ ಯಂತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗುದದ ಮೂಲಕ ಶೀರ್ದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ಮಾಡಬೇಕು.

ಗುಣಧರ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ :-

a) ವರ್ಣ - ಶ್ವಾಸ, b) ಸ್ವರ್ಥ - ತೈಲಸಾರ್ಪಕ್ಯ.

ಉಪಯೋಗ :- ಶ್ರೀಮಿನಾಶಕವಿರುವದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಂಡೂವದ ಶ್ರೀಮಿ.

(Roundworms), Threadworms, hook worms ನಾಶಕವಿರುವದು.

ಉಪಕರ್ಣನೀಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಬೈಷಧಿ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಾಗ ಕೆಲ ನಿಷಯಗಳನ್ನು ಅವಕ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುವದಲ್ಲದೇ ಕೆಲ ವಸ್ತುಗಳು ನಿತಿಪ್ರಾಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವವು. ಕಾರಣ ಇವುಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಅತ್ಯಾಪಕ್ಯವಿರುವದು.

೧) ಬೈಷಧಿಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾಲಾವಧಿ :-

ಬೈಷಧಿ ಕಲ್ಪ ನಿರ್ಬಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಲವು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮೃದ್ಧ ಕಲ್ಪನಿರ್ಣಯ ಕಾಲವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಉಪಕರಣ ಯಾವ ದ್ರವ್ಯ ಲಭ್ಯವಾಗುವದೋ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ರೋಗೋಪಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವಂತಹ ಅನುಕೂಲತೆ ಅಧುನಿಕ ಪದ್ಧತಿ ಯಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆಯುಂನೇಡದಲ್ಲಿ ಈ ಅನಾನುಕೂಲತೆಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಕಲ್ಪಗಳ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿ ತೋಡಿದುಹಾಕಲಾಗಿದೆ.

ಕಲ್ಪ ನಿರ್ವಾಣ ಕಾಲವೂ ಸಹ ದ್ರವ್ಯ, ದ್ರವ್ಯದ ಪ್ರಮಾಣ, ಖಂತು, ಪಾತಾವರಣ ಉಪಕರಣಗಳ ಗುಣಮಾಟ್ಟಿ, ಕಲ್ಪ ತಯಾರಿಸುವವರ ಅನುಭವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈಗಿನಂತಹ ಅಧುನಿಕ, ನಿಖರವಾದಂತಹ, ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಸ್ಥಿಯಾದ ಯಂತ್ರಾದಿ ಉಪಕರಣಗಳ ಲಭ್ಯವಿರದೆ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಅನುಭವ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕಲ್ಪ ನಿರ್ವಾಣ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದ್ದು. ಅದರಂತೆ ಕಲ್ಪ ನಿರ್ಮಿತಿಯ ಕಾಲದ ಬಗೆ ವರ್ಣನೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಅದರೆ ಈಗಿನ ಅಧುನಿಕ ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಈ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಮೊಟ್ಟಕುಗೊಳಿಸಲು ಕೆಲ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಮೊದಲು ಮೊದಲು ಶತಮಣಿ ಅಭ್ಯರ್ಥ ಭಸ್ತುವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವರ್ಷ ಬೇಕಾಗುತ್ತದ್ದು ಈಗ ಅದೇ ಭಸ್ತು ತಯಾರಿಸಲು hot oven ಯಂತ್ರದ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಕಾಲ, ಹಣ, ಮಾನವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಉಳಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದರ ಗುಣ ಮಾಟ್ಟವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ಕಾಲಾವಧಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪ ನಿರ್ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗುವ ಅವಧಿಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲ ಕಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಅಧುನಿಕ ಯಂತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೂ ಸಹ ಈ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಅವಕ್ಯಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

೧) ಆಕ್ರ, ಉದಕ, ಘಾಂಟ, ಖನ, ಪಾನಕ, ಶಾಕರ, ಮಂಥ ಸ್ವರಸ
ಕಲ್ಪ, ಕಷಾಯ, ಜೊಣ, ತಯಾರಿಸಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಲ ತಾಸುಗಳಿಂದ
ಅ ತಾಸುಗಳ ಅವಕ್ಕ ಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

೨) ಘೃತ, ತೈಲ, ಮಲಹರಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳ ಅವಕ್ಕ
ಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

೩) ಅವಲೀಕ, ಪ್ರವಾಳ ಪಂಚಾನ್ಯತ, ಕಾಮದುಫಾಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ
ವಾಗಿ ಏಳು ದಿನಗಳು ಬೇಕು.

೪) ಗುಗು ಳು, ಗುಟಿಕಾ ಪರಾಟಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ದಿನ
ಗಳು ಬೇಕು.

೫) ಅಷವ, ಆರಷ್ಟ, ನಿರ್ಮಿಸಲು ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

೬) ಕಜ್ಜಲಿಕಲ್ಪ, ವರ್ಣಕ್ತಿಕ ಭಸ್ತು, ಕವದಿಕ ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಬೇಕು.

೭) ಸ್ಕುತಿಸಾಗರ, ಸೂತಿಕಾಭರಣ, ವಸಂತಕಲ್ಪ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ
ಮಾರು ತಿಂಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

೮) ಉಪಧಾತು, ಭಸ್ತು, ರಸೋಸರತ್ತು ಭಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಆರು ತಿಂಗಳು ಬೇಕು.

೯) ಏಕಾಂಗವೀರ, ಗಂಥಕ ರಸಾಯನ, ಮಹಾವಾತವಿದ್ವಂಸ, ವಸಂತ
ಕಾಷಮಾಕರ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಚಿಂತಾನುಣಿ, ಕಾಲಕೂಟ, ಸಿದ್ಧಲಕ್ಷ್ಮೀವಿಲಾಸ
ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

೧೦) ಶತಮಂಟ ಅಭ್ರಕ ಭಸ್ತುಕ್ಕೆ ಎರಡು ವರ್ಷ ಬೇಕಾಗುವದು.

೧೧) ಪಂಚಾಶತ ಅಭ್ರಕ ಭಸ್ತುಕ್ಕೆ ಇದು ವರ್ಷ ಬೇಕಾಗುವದು.

೧೨) ಸಹಸ್ರಮಂಟ ಅಭ್ರಕ ಭಸ್ತುಕ್ಕೆ ಇ ವರ್ಷ ಬೇಕಾಗುವದು.

೧೩) ದಂಡವೈತಿಷ್ಟ್ವತಿ:- ಚೈವಧಿ ನಿರಾಕ್ರಿಕಾಲಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದ್ರವದ್ರವ್ಯಗಳ ಪಚನಕಾರ್ಯ
ದಲ್ಲಿ ದ್ರವದ್ರವ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಚೂಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡುವಾಗ ದ್ರವದ್ರವ್ಯ
ವನ್ನು ದಾಡದಿಂದ ತಿರುಪುತ್ತಾ ಕುದಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೇ ಮಿಶ್ರಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು
ಇದರಿಂದ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ದ್ರವದ್ರವ್ಯಗಳು ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಿಂದ ಸಮನಾಗಿ ಮಿಶ್ರ
ವಾಗಿ ಸಮ್ಮುಕ್ ಮಿಶ್ರಣ ಇಲ್ಲವೇ ಕ್ಷಮಾ, ಪಾಕಾದಿಗಳು ನಿರ್ವಾಣವಾಗುವವು.

ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಿಶ್ರಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ದಂಡದ ಗುಣವಿಶೇಷ
ಈ ಸಹ ಆಕಲ್ಪದ ಗುಣೋತ್ಪಾದಣಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೇ ಗುಣಹೀನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವದು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಲ್ಪಗಳ ನಿರ್ವಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಸು ವಿನ ದಂಡ
ವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಈ ದಂಡವು ಒಂದೇ ಲೋಹದ್ದು, ಮಿಶ್ರಲೋಹದ್ದು,
ಇಲ್ಲವೇ ಕಾಣುದಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದ ರಬಹುದಾಗಿದೆ. ಯಾವ ರಸಾತ್ಮಕ ದ್ರವದ್ರವ್ಯ
ವಿರುವದೇ ಆ ರಸಾತ್ಮಕ ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ ದಂಡವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು

೧೫) ಪಾತ್ರೀ ವೈತಿಷ್ಟ್ವತಿ:- ಕಲ್ಪಗಳ ನಿರ್ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪಾತ್ರೀಯು
ಅತೀ ಮಂಹತ್ವದಾಗಿದೆ. ಪಾತ್ರೀ ನಿರ್ವಾಣ ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಸ್ತು
ಲೋಹವನ್ನೇ ಇಲ್ಲದೆ ಆದರ ಆಕಾರ, ದಪ್ಪಳತೆಗಳೂ ಸಹ ಚೈವಧಿ ನಿರ್ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ
ಮಂಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವೃತ್ತಿಕಾ, ಆಮ್ರ, ಲೋಹ,
ಕಂಚು, ಅಫವಾ ಹಿತಾತ್ಮಾಳಯ ಪಾತ್ರೀಗಳನ್ನು ಚೈವಧಿ ನಿರ್ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋ
ಗಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಲ್ಪ ನಿರ್ಮಿತಿಗಾಗಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ
ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಹೇಳಿದ ಪಾತ್ರೀಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಮುತ್ತಿಕಾ ಪಾತ್ರೀ
ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಮುತ್ತಿಕಾ ಪಾತ್ರೀಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಲೋಹದ ಪಾತ್ರೀಯನ್ನು
ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಲೋಹದ ಪಾತ್ರೀ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ
ಆ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬರುವ ದ್ರವ್ಯಗಳ ರಸಾದಿಗಳು ಯಾವ ವಿರುವವು ಮತ್ತು ಇವುಗಳ
ಪಾತ್ರೀಯ ಮೇಲೆ, ಪಾತ್ರೀಯ ಒಳ ವೈಮೇಲೆ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವದೇ ಹೇಗೆ
ಹೇಗೆ ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿ ವಿಶೀಷಿಸಿ ಇಲ್ಲವೇ ಸ್ವರ್ಪಕ್ಕೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
ಹೇಗೆ ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿ ವಿಶೀಷಿಸಿ ಇಲ್ಲವೇ ಸ್ವರ್ಪಕ್ಕೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
ಹಾಗೇನಾದರೂ ಚೈವಧಿ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣವಿಕೃತಿ, ಇಲ್ಲವೇ ಪಾತ್ರೀಯ ಒಳಮೇರು
ವಣ ವಿಕೃತಿ ಉಂಟಾವಲ್ಲಿಂದ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ ಪಾತ್ರೀಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಬೇಕು.

ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಸುಣದ ನೀರನ್ನಿಟ್ಟರೆ
ಅಧವಾ ಅಲ್ಯಾನಿನಿಯಂ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಸುಣದ ದಂಶವಿರುವ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಕಲ್ಪ
ನಿರ್ಮಿಸಿದರೆ ಪಾತ್ರೀಯ ಒಳಮೇರು ವಣ ಬದಲಾಗಿ ಕವಾಗುವದು. ಇಲ್ಲವೇ ತೊತ್ತು
ಬೀಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಲೋಹದ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಆಮುಳಕ ಸ್ವರಸವಿಟ್ಟರೆ ಕಲ್ಪನ್ ಕೃಷ್ಣವನ್ನು
ಹೊಂದುವದು. ಹಿತಾತ್ಮಾಳಯ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ತಕ್ಕವನ್ನಿಟ್ಟರೆ ತಕ್ಕನ್ ಮಣಿತವಾಗು
ವದು.

ಆಸವಾರಿಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸಂಧಾನಾರ್ಥ ಧಾತು ನಿರ್ಮಿತ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿಡದೆ ಕಟ್ಟಿ
ಗಿಯ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಸಂಧಾನ ತೀವ್ರವಾಗುವದು.

(ಸೀದುಮೋಗುವ) ಸರಿಬಾ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕಾರಣ ಹಿಂದಿನ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಉಪಯೋಗಿಸಬು. ಪಾತ್ರವರ್ಹಿಸುತ್ತದೆ. ದುಂಡಿನ
 ಪಾತ್ರಿಯ ಆಕಾರವೂ ಸಹ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವರ್ಹಿಸುತ್ತದೆ. ದುಂಡಿನ
 ತಳುವುಕ್ಕು ಪಾತ್ರಿಯಿಂದ ಅಗ್ನಿಯ ವ್ಯಯ ಬಹುಳಾಗುವದು ಪಾತ್ರಿಯ ಮುಖ ಬಂಧ
 ಮಾಡಿ ತಯಾರಿಸುವ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಿಯ ಮುಖ ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದರೆ ಮುಖ
 ಬಂಧ ಮಾಡಲು ಕಷ್ಟವಾಗುವದಲ್ಲಿದೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಸ್ತು, ಕಾಲದ ವ್ಯಯವಾಗುವದು.
 ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಷ್ಟಧಾರಿಗಳ ನಿರೂಪಣಾಕಾರಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ದೈಹಿಕ ದಾದ
 ಪಾತ್ರಿಯನ್ನು ತಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಇದರಿಂದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಿಂತ ಅನಾನುಕೂಲತೆಗೇ ಪಾತ್ರಿ
 ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯ ಕಾಷ್ಟಧಾರಿಗಳನ್ನು ತಗೆಯಲು, ಇಲ್ಲವೆ ಪಾತ್ರಿ
 ಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುವದು, ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಡಲು, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಇಳಿಸಲು ಕಷ್ಟ
 ಕರ ವಾಗುವದು. ಚಂದ್ರಪುಟ ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯಪುಟ ಕೊಡುವದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಗಲ
 ವಾದ ಪಾತ್ರಿ ಇಲ್ಲವೆ ತಾಟು, ಇಲ್ಲವೆ ಪರಾತನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವದರಿಂದ
 ಸೂರ್ಯ ಅಥವಾ ಚಂದ್ರ ಕಿರಣಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯದ ಮೇಲೆ
 ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವವು, ಕಡಿಮೆ ವಿಸ್ತಾರದ ಪಾತ್ರಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮೈ
 ಗಡ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕಿ ಮಾತ್ರ ಕಿರಣಗಳು ತಾಗಿ ಉಳಿದ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕಿ ಕಿರಣ ಅಲಭ್ಯವಾಗು
 ವದು. ಕಾರಣ ಪಾತ್ರಿಯ ಆಕಾರವೂ ಸಹ ಮಹತ್ವದಾಗಿದೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತಗೆದುಕೊಂಡು ಕಲ್ಪಕೇ
ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪರಾತ್ಮಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಯಾ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕು.

ತಯಾರು ಮಾಡಿದ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪಾತ್ರಿಯೂ ಸಹ ಅಷ್ಟೇ ಮಹತ್ವದಾಗಿದೆ. ಪಾತ್ರಿಯ ಪರಿಣಾಮ ಅದರಲ್ಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿ ಮೇಲಾಗಬಾರದು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಬೈಷಧಿ ಗುಣಗಳು ಹಾರುವಾಗುವವು. ಅಲ್ಲದೆ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಖ್ಯರ ಸೂರ್ಯಕೆರಣ, ಅತಿಶೀತ ಹವಾಮಾನ ವಾತಾವರಣದ

ಲ್ಲಿಯ ಆದರ್ಥಕ್ಕೂ, ಧೂಳಿ, ದೂಸಿತ ಹನೆಯು ಪರಿಣಾಮ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿಯು ದ್ರವ್ಯದ ಮೇಲಾಗದಂತೆ ಆ ಪಾತ್ರೀಯು ಆಕಾರಾದಿಗಳು ಇರುವದು ಅವಕ್ಕಾಗಿದೆ. ಕೆಲ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಶುಷ್ಕಾಗಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮೃತ್ತಿಕಾ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ರಾಗೆಯೇ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾಗ್ದರೆ ಆದರಲ್ಲಿಯು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಲಿಂಗ ಮೂಲಕ ಆದರ್ಥಕ್ಕೂ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಹೀರಲ್ಪಟ್ಟು ದ್ರವ್ಯ ವೀರ್ಯ ಹೀನವಾಗುವ ಸಂಭಾಷನಿರುವದು

ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಾಠೀಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೃಹಿಸಲು ಮಾಡಿ
ನಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಾಡನೆ ಅನುಷಾರವಾಗಿ ಸಂಗೃಹಿಸುವಾದಬೇಕು, ಉದಾಹರಣಾ
ರ್ಥವಾಗಿ ಶಾಷ್ಟಿಂಧರ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯುರಾಂಕುಶರಸವನ್ನು ಕೇವಲ ದಾತ
ಅಥವಾ ಶ್ರೀಂಗದಿಂದ ನಿರ್ವಿಷಿದ ಪಾಠೀಯೆಲ್ಲಿ ಸಂಗೃಹಿಸಲು ಹೇಳಿದ್ದು ಕಾಷ್ಟದ
ಪಾಠೀಯೆಲ್ಲಿ ಸಂಗೃಹಿಸಬಾರದೆಂದು ನಿರ್ದೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಏದೀರೀತಿಯಾಗಿ ಬಾಲವ್ಯಾಗಾಂಕ ರಚನನ್ನು ಸುವರ್ಣ ಪಾತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುವುದು ತೀವ್ರ ಇಲ್ಲಾದಿದರೆ ಚೆಳ್ಳಿಯ ಪಾತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಯಾವದೇ ಕಲ್ಪ ನಿರ್ವಿತ್ತಿ ಅಥವಾ ಅದರ ಸಂಗ್ರಹಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಡೆ
ಇಲ್ಲದೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಪ ನಿರ್ವಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಬೇರಿ ಬೇರಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಾಗಿ
ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ವಾಗಿ :-

- ೧) ಆಚಾರ್ಯದನ-ಮುಚ್ಚುವದು ೨) ಕ್ಷೇತ್ರಾರ್ಥಿ-ಕುದಿಶುವದು ೩) ಧಾರ್ಮಿಕ
ಪಾಠ ಪಸರಿಸಲು ೪) ತನನ-ಕಾರ್ಯಾಸಲು ೫) ನಿರ್ಧಾರನ - ಅತವಾದ್ವಿ
ತ್ಯೇಲಫ್ಲೂತಾದಿಗಳನ್ನು ಪಾತ್ರೀಯೆಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿಡುವದು ೬) ಪರಿವರ್ತನ
ಆಶನ ನೀರ್ವಿಂತಿ ೭) ಪಾಚನ - ಕುದಿಸಲು ೮) ಭಜನ-ಹುರಿಯಲು
೯) ಭಾವನ-ಭಾವನಾಕೊಡಲು ೧೦) ಮದರ್ವನ - ಅರೀಯುವದು ೧೧) ಸಂಧಾರಣ
ಸಾಗ್ರಹಿಸುವದು ೧೨) ಸಂಪುಟನ-ಕರಂಡಕ ಅಥವಾ ಸಂಪುಟ ತಯಾರಿಸಲು
೧೩) ಸಂಮಧನ-ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಧಾತುಗಳನ್ನು ದ್ರವ ವ್ಯಾಧಿ ಅರಿಯುವದು
೧೪) ಸಂಯೋಜನ- ಬೈಷಧ ಸೇವಿಸಲು, ಶೀತಗೊಳಿಸಲು.

ಗ್ರಂಥಾವಲೀಕನ ಮಾಡಿದಾಗ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ
ಪ್ರಕಾರದ ಪಾಠ, ಗಳನ್ನು, ನಿರ್ವಹಿಸಿದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಅವಾನವೆಂದರೆ.

- ೧) ಅಕ್ಷಪಾತ್ರ ೨) ಶಿಲ್ಪಿ (ದೂತ, ಕೃಂಗ) ಪಾತ್ರ ೩) ಕಾಷ್ಟಪಾತ್ರ
 ೪) ಕಾಚಪಾತ್ರ ೫) ಸ್ವಾಟಿಕಾದಿ ಮಣಿ ಪಾತ್ರ ೬) ಲೋಹಾದಿ ಧಾತು
 ಪಾತ್ರ ೭) ಶಂಖ, ಶುಕ್ರ, ಸುಧಾ ಪಾತ್ರ ೮) ಮೃತ್ಯುಕಾ ಪಾತ್ರ.

ಪತ್ರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ : — ಕೆಲ ಛಿನ್ಧೀ ಕಲ್ಪಗಳ ನಿರ್ವಾಣಗೊಣೆಸ್ಕರ ವನಸ್ಪತಿಯ ಪತ್ರನನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಆಯಾ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪುಟಪಕ್ಷರಸ ನಿರ್ವಾಣ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಪುಟಪಕ್ಷರಸ ನಿರ್ವಾಣ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಪುಟಪಕ್ಷರಸ ನಿರ್ವಾಣ ತಿಗಾಗಿ ದ್ರವ್ಯದ ಸುತ್ತುಲೂ ಕಟ್ಟಲು ವಟ್ಟ, ಏರಂಡ, ಉದುಂಬಲಾದಿ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪವರ್ಟಿ ನಿರ್ವಾಣತಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಲಿ ಪತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಆಚ್ವಾದನ, ಪ್ರಸಾರಣ, ವೇಷ್ಟನ್ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ
ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.

ಇದಕ್ಕಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಪತ್ರವು ಸಂಪೂರ್ಣ ರಸಭರಿತವಾಗಿದ್ದು ಈನ್‌
ವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿರದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ರಮಿ, ಕೀಟ ಇವುಗಳ ಮುಲದಿಂದ ದೂಡಿತವಾಗಿರಬೇ
ಕಾಗಿರದು. ಉದುರಿದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಸೃಜನ, ವಲ್ಲಿಕೆ, ದೇವ
ಸಾ ನಗಳಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಾರದು.

ಅಗ್ನಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ :- ಕೆಲ ಕಲ್ಪ ನಿರ್ವಿಫತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಸಂಸಾರದ ಶಿವ್ಯಕತೆ ಇದ್ದು ಇದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಪ ನಿರ್ವಿಫತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ತೀವ್ರತೆ, ಯಾವ ವಸ್ತು ಇನಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಮಹತ್ವದಾಗಿದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಮಹತ್ವದಾಗಿದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಾಷ್ಟಿ, ತೈಲಫು ತಾದಿಗಳನ್ನು ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ ಶಾಷ್ಟಿ, ತೈಲಫು ತಾದಿಗಳನ್ನು ಮಂದಾಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ ಶಾಷ್ಟಿ ಅಗ್ನಿಯು ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ ಪಾತ್ರಯಲ್ಲಿಯ ದ್ರವ್ಯವು ಲ್ಯಾಬೋಕ್ ಅಗ್ನಿಯು ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ ಪಾತ್ರಯಲ್ಲಿಯ ದ್ರವ್ಯವು ಲ್ಯಾಬೋಕ್ ಹೊತ್ತುವ (ಸೀದುಮೋಗುವ) ಸಂಭವವಿರುವದು. ಅಲ್ಲದೆ ತೈಲ ಫು ತಾದಿಗಳು ಮಧ್ಯ ಮಧ್ಯ ಪಾಕವಾಗದೆಯೇ ಖರಸಾಕವಾಗುವ ಸಂಭವವಿರುವದು.

ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಆಮ್ರಾ ಕಲ್ಪಿ ಸಿನಿಂಫತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಶತಮಾನ ಅಭ್ರಕ ಭಸ್ತುಕ್ಕೆ ನೂರು ಮಾಟೆಗಳನ್ನೇ ಕೊಡಬೇಕು. ಕಡಿಮೆ ಆದಲ್ಲಿ ಆದು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಕರಾರೀ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ, ಸೂಕ್ತ ಸ್ವರೂಪೆಗಾಗಿ ಆಗುವಲ್ಲಿ ಶೀವ್ ಕೊಷಣೆ ಆಗುವಲ್ಲಿ ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಗಜಮಾಟ ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಗಜ ಮಾಟವನ್ನೇ ಕೊಡಬೇಕು.

ಅಗ್ನಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಸ್ತುವೂ ಸಹ ಅಷ್ಟೇ ಮಹತ್ವದಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಧಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಾಗ ವಿಶಿಷ್ಟ ವನಸ್ಪತಿಯ ಕಟ್ಟಗೆಯಿಂದ ಅಗ್ನಿಕೊಡಲು ಹೇಳಿರುವರು ಇಂಥಲ್ಲಿ ಅದೇ ವನಸ್ಪತಿಯ ಕಟ್ಟಗೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಕಾರಣ ಈ ಅಗ್ನಿಯ ತೀವ್ರತೆ ಮತ್ತು ಇದರಲ್ಲಿಯ ಆಂಶಗಳ ಧೂಮದ ಮಾಲಕ ಈ ಕಲ್ಪದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೇರುವವು.

ಪ್ರತಿಕಾ ಪಾತ್ರಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀವ್ ಇಲ್ಲವೇ ಬರನ್ನ
ಮೇಲಿಟ್ಟು ಅಗ್ನಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾದ್ದರೆ ಮೃತ್ತಾ ಪಾತ್ರಿ ಸಿದಿದು ಒಡಿಯಬಹುದು.
ಕಡೆರಣ ಕಾಷ್ಟದಿಂದ ಹೊತ್ತಿಸಿದ ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಲ್ಪತರ್ಯಾರಿಸಬೇಕು.

ಚಂದ್ರಮಣಿ ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಚಂದ್ರನ ಕಿರಣಗಳಿಂದಲೇ ಆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಬೇಕು. ಸೂರ್ಯ ಮಣಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳಿಂದಲೇ ಆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಬೇಕು. ಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಸೂರ್ಯಕಿರಣದಬೇಕು.

ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಗಜಮಟ್ಟಿ; ಕುಕುಟಮಟ್ಟಿ ವರಾಹಾದಿಮಟ್ಟಿ ಕೊಡುವ ಸಲು
ವಾಗಿ hot over ದ ಸರಾಯ ಪಡೆಯುಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ಗಜಮಟ್ಟಿ ಕೊಡು
ಸದಿದ್ದರೆ ಆ ಗಜಮಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಉಣಿ ತೆ ಎಷ್ಟು ಕಾಲದವರಿಗೆ ಇರುವದೆಂಬು
ದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅನ್ನೀ ಉಣಿ ತೆಯನ್ನು ಅನ್ನೀ ಕಾಲದವರಿಗೆ ಈ hot over
ವುಳಿಲ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

వస్తు వ్యోష్టి: :- దున దున్యవన్ను సొరిసికొళ్పున సువాగి ఇల్లవే పెంటలకట్టులు, మూలబంధనవూడలు వస్తువన్ను ఉనయిగిసువరు.

ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ವಸ್ತುವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ
ಕಾರಣದಿಂದ (ಹತ್ತಿಯಾಂದ) ಸಿಸಿತವಾದದ್ದಿರಬೀಕಳ್ಳದೆ ಶ್ವೇತವರ್ಣ,
ಸ್ವಚ್ಚವಾಗಿರಬೇಕು. ಒಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು
ಕಲ್ಪಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ವಸ್ತುವು ಹಿಸಿಕಾಗಿರದೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರಬೇಕು
ಸೊಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇಲ್ಲವೆ ಪೊಟೆಲಿ ಕಟ್ಟಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಸ್ತುವು ಹೆಚ್ಚು
ದಪ್ಪವಾಗಿರಬಾರದಲ್ಲದೆ ನೀಯೆ ಯಾ ಅತಿ ಬಿಗಿ ತಿಗಿರಬಾರದು ತದರೆ ಮುಖ
ಬಂಧನಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ವಸ್ತುವು ದಪ್ಪಗಾಗಿದ್ದು ಬಿಗಿಯಾದ ನೀಯೆ
ಉಳ್ಳದಾಗಿರಬೇಕು.

ಜಲ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಾಂಶ :- ಕಲ್ಕ, ಕಡ್ಡಿ, ಲೋಪ್ಯ, ಸ್ವೀರಹವಾಕಾದಿಗಳ ನಿರ್ನಿರ್ತಿಯಲ್ಲಿ
ಅಲ್ಲವು ಅಲ್ಲವೇ ಗಿರಿಸಲು ಜಲವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವರು. ಈ ಜಲವನ್ನು ಆಯಾಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ
ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಪ್ರಮಾಣದಷ್ಟೇ ತಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೇ ಅಷ್ಟೇ ಜಲಕೇಣ
ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಪ್ರಮಾಣದಷ್ಟೇ ತಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೇ ಅಷ್ಟೇ ಜಲಕೇಣ
ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಪ್ರಮಾಣದಷ್ಟೇ ತಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೇ ಅಷ್ಟೇ ಜಲಕೇಣ
ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಪ್ರಮಾಣದಷ್ಟೇ ತಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಈ ಜಲವು ಸ್ವಚ್ಚ, ಕಲ್ಪಕರಹಿತ ಮೃದು ಜಲವಾಗಿರಬೇಕು. (Soft water)
ಈ ಜಲವು ಸ್ವಚ್ಚ, ಕಲ್ಪಕರಹಿತ ಮೃದು ಜಲವಾಗಿರಬೇಕು. (Soft water)
ಈ ಜಲವು ಸ್ವಚ್ಚ, ಕಲ್ಪಕರಹಿತ ಮೃದು ಜಲವಾಗಿರಬೇಕು. (Soft water)

ಮತ್ತು ಕರಿಣ ಜಲ (Hard Water) ಆಗಿರಬಾರದು. ಇಂಥ ಜಲ ಲಭ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಮೊದಲು ತೆನ್ನಾಗಿ ಕುದಿಸಿ ಸೋಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಈ ಜಲವು ಸ್ಕೃತಾನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ಸಂಗ
ಹಿಸಿದಿರಬಾರದು. ಈ ಜಲವು ಯಾವದೇ ವಣ ಗೆಂಧಯುಕ್ತವಾಗಿರಬಾರದು.

ಯಂತ್ರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ :- ಕೆಲ ಬೈಷಧೀ ಕಲ್ಪ ನಿರ್ವಿತ್ತಿಗಾಗಿ ಕೆಲ ವಿಶ್ವಾಸ್ಯ ಯಂತ್ರ ಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಕಲ್ಪಗಳು ಅದೇ ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಿರ್ವಾಣವಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಧಃ ಪತನಯಂತ್ರ, ನಿರ್ವಾಣವಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಧಃ ಪತನಯಂತ್ರ, ಉಧ್ವರವಾತನ ಯಂತ್ರ, ದಮರು ಯಂತ್ರ, ಅಕ್ರಯಂತ್ರ, ದೊಲಾಯಂತ್ರ ಭಾವ, ಸ್ತೋದ ಯಂತ್ರ, ವಾಲುಕಾಯಂತ್ರ, ತಪ್ತಬ್ಲಿಷ್ಟ್ ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಆಕ್ರಿ ನಿರ್ವಿಚಿತಗಾಗಿ ಆಕ್ರಿ ಪಾಠನ ಯುಂತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವರು. ಈ ಯುಂತ್ರವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧಾರುದಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುವರು. ಇದನ್ನು ತಾಮುದಿಂದ ನಿರ್ವಿಸಿದ್ದರೆ ಉತ್ತಮ. ಕಾಜಿನಿಂದ ನಿರ್ವಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅಧಃ ಪಾತನ ಅಥವಾ ಉಧ್ವಪಾತನ ಯಂತ್ರ ನಿರ್ವಿಶಿಗಾಗಿ ಮತ್ತಿಕಾ
ಪಾತ್ರಿಯನ್ನು ಉಸಯೋಗಿಸುವದು ಒಂದು. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣ ತೆಯು ಸನುನಾಗಿ
ಪಕರಿಸುವದಲ್ಲಿದೆ ಪಾತನದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿತ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೆದರಿ ತಗೆಯಲು ಅನು
ಕೂಲಕಾರಕವಿರುವದು. ಉಧ್ವಪಾತ್ರಾ ಅಧಃ ಪಾತನ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ
ಕಲ್ಪವನ್ನು ನಿರ್ವಿಸಲು ಉಸಯೋಗಿಸಲಾಗಿತ್ತೋ ಅದೇ ಕಲ್ಪದ ನಿರ್ವಿಶಿ
ಗಾಗಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಉಸಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು
ನಿರ್ವಿಸಬಾರದು. ರಾತ್ರಿ ಪೂಡಿದ್ವಲ್ಲಿ ವೊದಲಿನ ಕಲ್ಪದ ಕೆಲ ಅಂಶಗಳು ಆ ಪಾತ್ರ
ಉಳಿದಿರಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ವಿಶಿ ಬೇರೆ ಕಲ್ಪದ ಮೇಲೆ
ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಗುಣಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೃತ್ಯಾಸವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರುವದು.

ಕಾರ್ಣ ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಗಳಿಸಿ ಆಯಾ ಕಲ್ಪ ನಿರ್ಮಿಸಲು ನಿದರ್ಶಿಸಿದ ಆಯಾ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಧಾರೆ, ಮೃತ್ತಿಕಾದಿಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಮೃತ್ಯು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ : - ಕೆಲ ಕಲ್ಪಗಳ ನಿರ್ವಿಫತಿಯಲ್ಲಿ ಮೃತ್ಯು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಹೇಳಿರುವರು. ಪಾತ್ರೀಯ ಮೂಳೆ ಬಂದನಕಾಗಿ ಮೃತ್ಯು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಹೇಳಿರುವರು. ಅಲ್ಲದೆ ಪಾತ್ರೀಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಮೃತ್ಯು ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.

ଲୁଦାହରଣାଧ୍ୟବାଗି :-

ನೈದೂಯ್ಯವು ಕ್ರಾತ್ ಮಣಿಗ್ರೀರಿಕಾಣಾಂ ಮುಚ್ಯಂ ಹೇಮಾಮಲಕೊಡಕ್ಯಾಂ
ನೈದೂಯ್ಯವು ಕ್ರಾತ್ ಮಣಿಗ್ರೀರಿಕಾಣಾಂ ಮುಚ್ಯಂ ಹೇಮಾಮಲಕೊಡಕ್ಯಾಂ
ಮಧ್ಯ, ಕರಸ್ಯೈಕ್ಷಾರಸಸ್ಯ ಚೈವ ಪಾನಾ ಚ್ಯಂ ಗುಚ್ಯತಿ ರಕ್ತಸಿತ್ತಮರ್ ||
ಜ. ೫. ೩.

ಮುತ್ತಿಕಾ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ನಂತರ ಅದನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಿಸಿ
ಹರಳುಗಳಿಂದ ಬೇಪರಿಸಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಮರ್ಚನ ಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.
ಇದಕ್ಕು, ಗೊಳಿಮೂತ್ರ ಶ್ರಫ್ತಾ ಇಲ್ಲವೆ ತ್ರಿಕಟ್ಟುವಿನ ಭಾವನೆಕೊಟ್ಟು ಕುದ್ದಿ ಮಾಡಿ
ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಕೆಲ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಆಯ್ದಾ ದೀತದ ಮೂತ್ತಿಕಾ ಉಪಯೋಗಿಸಲು
ಹೇಳಿರುವರು. ಉದಾಹರಣಾಥವಾಗಿ “ಸಾರಾಷ್ಟ್ರೀ”

ಇಂಥಲ್ಲಿ ಸಾರಾವ್ಯ ದೇಶದ ಮತ್ತಿಕಾವನ್ನೇ ಶೋಧನಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ
ದೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಾತ್ರೀಯ ಮುಖಂಧನಾಥ ಮೃತ್ತಿಕಾ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.
ಮುಖಂಧನಾಥ ಸಾವಾಸ್ಯವಾಗಿ ಜೀಡಿ ಮಣಣನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವದು.
ಮುಖಂಧನಾಥ ಇನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಸ್ಮಾಹ್ತ ಕಣಯುಕ್ತವಾಗಿರುವದಲ್ಲದೆ ಜಗು
ಉತ್ತಮವಾದದ್ದು ಇನ್ನು ತೆರೆದು ಕಣಯುಕ್ತವಾಗಿರುವದಲ್ಲದೆ.
ಟಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಲೀಪಕ್ಕಿ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಬೈಷಧಿ ಕಲ್ಪಗಳ ಸಂಯೋಜನ ತತ್ವ ಹಾಗೂ ಉದ್ದೇಶ :-

ಅಯುಂನೇರೆದೀಯು ಬೈಷಧಿಕರಣವು ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಮತ್ತು ಪ್ರೇತಿವ್ಯಾಪ್ತಿವಾದ ಭಾಗವಾಗಿರುವದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹಾಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶ್ರೇಷ್ಠಾ ವಿಜ್ಞಾನ ಇವೆರಡರ ಸಂಬಂಧವಿರುವದು. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಅಭ್ಯಾಸದ ಸಮೂಲನದಿಂದ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಸಿದ್ಧಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವದು.

ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶ್ರೇಷ್ಠಾ ಹಿ ಯದ್ವಾರ್ಥಾಷ್ಟಂ ಶಾಸ್ತ್ರಧೃಷ್ಟಂ ಚ ಎಂದೂ ಭಾಸೀತ್ತಾ ।
ಸಮಾಸತಃ ತಮಭಯಂ ಭಯೋ ಜ್ಞಾನ ವಿವರಣವೂ ।

ಸು. ಶಾಃ

ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಪರಣ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ ವಿಶಿಷ್ಟದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗುವದು.

ಅಭ್ಯಾಸಾತ್ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಧೃಷ್ಟಃ ಕರ್ಮಾಂತಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿ ರತ್ನಾದಿ ಪದ
ಸಜ್ಞಾನಂ ನ ಶಾಸ್ತ್ರದೇವ ಜಾಯತ್ ॥

ಅ. ಹ್ಯ. ಸೂ

ಒಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಮಾಡುವದೇ ಅಭ್ಯಾಸವು. ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಜ್ಞಾನ ಇವೆರಡರ ಸಮನ್ವಯವೇ ವ್ಯವಹಾರ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯ ಸಿದ್ಧಿ ಎನಿಸುವದು. ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಬೈಷಧಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜ್ಞಾನ ಇವೆರಡರ ಸಮ್ಯಕ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಬೈಷಧಿ ಕಲ್ಪಗಳು ವಿಶೇಷ ಗುಣ ಯುಕ್ತವಾಗುವವು.

ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ವಾಸಾಪತ್ರದಿಂದ ಸ್ವರೂಪತ್ವಿಗೆಯಲು ಹೇಳಿದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಗ್ರಂಥಿ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಸ್ವರೂಪ ಚನಾಗ್ರಂಥಿ ಬರುವದು.

ಬೈಷಧಿ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬೈಷಧಿ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಇಂಜಿಯು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅವುಗಳ ವಿಶೇಷ ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡಬೇಕು. ಅವುಗಳ ರಸಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನ, ಕಾರ್ಯ, ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸಾಂಕಾರಿಗಳ ಜ್ಞಾನ ಅವಶ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಪದ್ಧತಿ, ಕಾಲ, ಮಾತ್ರಾ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನ ಅವಶ್ಯ.

ಬೈಷಧಿ ಸಿಮಿಂತಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಮಾರು ಇರುವವು.

- ೧) ಬೈಷಧಿಗಳ ರಚನೆ ಸ್ವರೂಪವಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನ. ೨) ಬೈಷಧಿಗಳ ರಾಸಾಯಂಸಿಕ ಜ್ಞಾನ ೩) ಉಪಕರಣಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನ.

ತಾಸ್ತ ದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಬೈಷಧಿ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ ಪದ್ದತಿಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ತತ್ವಗಳ ಆಧಾರದೊಂದಿಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುವದು,

ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಗುಣಾವಗುಣಗಳ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಣಾಮ ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಣೆ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ಆಗುವದು.

೧) ಕಲ್ಪಗಳ ಸಿಮಿಂತಿಯಲ್ಲಿ

೨) ಈ ಕಲ್ಪಗಳು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಿಷ್ಟವಾದ ನಂತರ.

೩) ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಕಾರ್ಯವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಮಳಕೆವಾಗಿರುವದು ಅಥವಾ ಸಾಮ್ಯವಾಗಿರುವದು. ಇದು ದ್ರವ್ಯಸಾಮಾನ್ಯ, ಸುಣಸಾಮಾನ್ಯ ಅಥವಾ ಕರ್ಮ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸಮಾನ ಭಾವಾತ್ಮಕ ದ್ರವ್ಯಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣದಿಂದ ಕಲ್ಪದ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿದೆ ಅದ್ದಿಂದ ವಾಗ್ಫರ್ಮ್ಯಾಟರ್ ಯಾಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದೇರಣೆ ದ್ರವ್ಯಸ್ಯ ಕಿಂಚಿದ್ದಾದ್ವಯ ಸಮಾನಗುಣಸ್ಯ ಶಕ್ತೃತ್ವಂ.

ವಾ. ಸೂ. ಅ.ಜಾ.

ಕುರ್ವಾದೇವ, ದ್ರವ್ಯವರ್ಹ । ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಉದಾ : - a) ವಡಂಗೋದಕ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತಿರದ್ವಯ, ಶೈತಿತಜಂದನ,
ಶುಂರಿ, ಮುಸ್ತಾ, ಪರಾಟ ಇವೆಲ್ಲವೂ ತೃಷ್ಣಾಶಾಮಾಕ, ಪಿತ್ರಷ್ಣ,
ಮತ್ತು ಜ್ವರಷ್ಣ ಇರುವವು. ಇದು ಕರ್ಮಸಾಮಾನ್ಯ.

b) ಗುಣಸಾಮಾನ್ಯ - ವಾತಜ್ಞಾರದಲ್ಲಿ ಲಘುಪಂಚಮಾಲಕವಾಯ, ಕಫಜ್ಞರದಲ್ಲಿ ವತ್ಸಕಾದಿ ಕಣಾಯ.

c) ದ್ರವ್ಯಸಾಮಾನ್ಯ - ಪಾಂಡುರೋಗದಲ್ಲಿ ನವಾಯಸ ಚೂರ್ಣ, ತಾಪಾದಿಲೋಹ ಗಂಧಗುಣಬಹುಲ ಹಾಗೂ ವಾರ್ಥಿವ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಯೋಗ.

ಸಾಮಾನ್ಯಭಾವಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯಗುಣಧರ್ಮಾತ್ಮಕ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಯೋಗಮಾಡುವದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರೆಯಿಂದ ಪ್ರಭೂತಕಾರ್ಯ ಉಂಟಾಗುವದು. ಮತ್ತು ಪ್ರಕುಪಿತ ದೋಸ ಕಮನ ಮಾಡುವದು.

೨) ವಿಶೇಷಾತ್ಮಕ ಅಥವಾ ತದ್ವಿರುದ್ಧ ಕಾರ್ಯ : - ಕೆಲವು ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ಗುಣ ಸ್ವಭಾವವಿದ್ದ

ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಶ್ವವಾದಬಹುದು. ಉದಾ :- ಇಚ್ಛಾಭೇದಿರಸ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ
ಯ ಮುಖ್ಯ ದ್ರವ್ಯ ಜೀವಾಳ .ಇದರಿಂದ ಭೇದಿಯ ಸಂಗಡ ಶೂಲ ನಿರ್ವಾಣ
ವಾಡುವೆದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಶೂಲ ಕಾರ್ಯ ಕಡಿಮೆ ವಾಡುವದಕ್ಕೂ ಇಸ್ತರ
ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕಟ್ಟಿ ಕೂಡಿಸುವರು. ಅದರಂತೆ ಕೆಲವು ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷದ್ರವ್ಯಗಳ
ಸಂಗಡ ವಿಷನಾರಕ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವೆದು. ಉದಾ :-ಬಂಜನಾಗ (ವಶ್ವಂತಿ)
ಇದ್ದ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಟಿಂಕಣ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ವಿಶ್ವವಾಡುವರು. ಅಂದರೆ
ವತ್ಸನಾಭಿಯ ವಿಷಾರಿ ಪರಿಣಾಮ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಆಗದಂತೆ ಟಿಂಕಣ ಕಾರ್ಯ
ವಾಡುವೆದು. ಅದರಂತೆ ಅಜೀಣಾರಿರಸ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹೃತಕಿ ಕೂಡಿ
ಸುವದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಅಫುದ್ರವ್ಯದ ಸ್ತಂಭನ ಕಾರ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವೆದು.

೨। ಒಂದು ದ್ರವ್ಯದ ಕಾರ್ಯವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರತರವಾಗುವದಕಾಗಿ
ನುತ್ತೊಂದು ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಮಿಶ್ರವಾಡಿ ಕೊಡುವದು.

೪) ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧಗುಣಾತ್ಮಕ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಯೋಗವನ್ನು ಒಟ್ಟುವೊಡಿ
ಉದ್ದೇಶಿತ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವದು.

ಶೂದಾ :- ಶಂಖನಟಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಶಂಖ, ಚಿಂಚಾಕ್ಷಾರ, ಲವಣ ಮತ್ತು ಲಿಂಬಾ
ಸ್ವರಸ ಭಾವನೆ ಕೊಡುವರು. ಇದರಿಂದ ಶಂಖದ್ರವ್ಯದ ಗುಣಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬದ
ಲಾವಣೆಯಾಗುವದು. ಈ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಸಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪಿ ಇದ್ದರೂ ಈ ಕಲ್ಪದ
ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಸಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪವಾಗದೇ ವಿಷವು ಸಿತ್ತವನ್ನು ಸಮಾಂತರಿಗೆ
ತರುವ ಕಾರ್ಯವಾಗುವದು, ಅದರಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿನಾರಾಯಣರಸ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯು
ಹಂಚಾವುತ್ತ, . ಹೊಕ್ಕಿಕ, ಇವು ಶೀತವಿರೋಹಿತ್ವಕ ಮತ್ತು ಸಿತ್ತಶಾಮಕ
ವಿರುವವು. ಮತ್ತು ಇದರಲ್ಲಿಯು ಶಂಖ, ಕವದಿಂಭಸ್ತಗಳು ಉಷ್ಣವೀರೋಹಿತ್ವಕ
ಮತ್ತು ಸಿತ್ತ ವಧಕವಿರುವವು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಕಾಶೀರಿದ ಭಾವನೆ ಕೊಡುವರು.
ಆಕಾಶೀರವು ತೀಕ್ಷ್ಣ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣಗುಣಾತ್ಮಕವಿರುವದು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪರ
ಸ್ವರ ವಿರುದ್ಧಗುಣಾತ್ಮಕವಿದ್ದರೂ ಕೊಡಾ ಪಿತ್ತ ಸಾಮ್ಯವಸ್ಥಿಗೆ ತರುವ ಕಾರ್ಯ
ಈ ಕಲ್ಪದಿಂದ ಆಗುವದು.

ಇ) ದ್ರವ್ಯಗಳು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ
ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕೊಣಣ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತ ಮಾಡುವುದು. ಉದಾ :- ಸುವರ್ಚ
ಪರ್ಚಿಟಿ ಇದರಲ್ಲಿನ ಸುವರ್ಚವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಕೊಣವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ಘಾರಜದ ಸಂಯೋಗಮಾಡುವುದು.

೫) ದ್ರವ್ಯಗಳು ಸ್ತಿರ ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿಮಾನವಾಗಿ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವದು. ಪಾರಿಜ ಮತ್ತು ವೆನಸ್ಪತಿಜ ಅಥವಾ ಪಾರಿಷಿಜ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಯೋಗ ಮಾಡುವದು. ಉದಾ :- ಸುವರ್ಣಮಾಲಿನಿವಸಂತ.

೨) ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರವಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅಧಿಕ ಕಾರ್ಯ ಆಗುವಂತೆ ವಾಡುವದು. ಅಂದರೆ ಯೋಗವಾಹಿ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಉಳಿದ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಗಡ ಕೊಡಿಸುವದರಿಂದ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಅಲ್ಲ ಪ್ರವಾಣದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕಾರ್ಯವಾಡುವವು.

ಯಾದ್ ದ್ರವ್ಯಂ ದ್ರವ್ಯಂತರೇಣ ತುಲ್ಯಗುಣೇನಾಪಿ ಯುಕ್ತಂ
ಸತ್ಯದ್ ಗುಣಾನನುವರ್ತತೆ ಸ್ವಂ ಚ ಕಾರ್ಯ
ತದ್ವಿರುದ್ಧಂ ಶಿಂಚಿತ್ ಕರ್ಮಾಲ್ಕಿ ತದ್ವೀಗವಾಹಿ ದ್ರವ್ಯಮ್ ಭೃತ್ಯವತ್ ।

ಉದ್ದಾ :- a) ಸುಕರದ್ವಜ :- ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಾರಚ, ಗಂಥಕ ಹಾಗೂ ಸುವರ್ಣ
ಇರುವನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ದ್ರವ್ಯ ಸುವರ್ಣ ಇದ್ದು ಅದು ಕೇವಲ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ
ರುಂದು ಸುವರ್ಣದ ಉಸಯೋಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆಗುವದ
ರುಂದು. ಸುವರ್ಣದ ಉಸಯೋಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆಗುವದ
ಕಾಗೆ ವಾರಚವನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಾರಚ ಯೋಗವಾಗಿ ದ್ರವ್ಯವಿದ್ದರಿಂದ
ಈ ಕಲ್ಪದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ರಸಾಯನ ಹಾಗೂ ವಾಜೀಕರ ಕಾರ್ಯಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ
ಇದ್ದು ಕಂಡುಬರುವು.

b) ಆ. ವರ್ಧಿನಿ :- ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಾನ ದ್ರವ್ಯ ಕಟ್ಟಿಕೆ ಇರುವದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾರಚ್, ತಾಮ್ಸ, ಶೀಲಾಜೀತು, ಗುಗುಳು, ಇರುವವು. ಹಾಗೂ ಅವು ಯೋಗ ವಾಹಿ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಇರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಟ್ಟಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯ ವೃದ್ಧಿಗತವಾಗುವದು.

ಎಡು.
ಉ) ಪ್ರಥಾನ ಮತ್ತು ಆಪ್ರಥಾನ ದ್ರವ್ಯ :- ಇದರಲ್ಲಿ ಆಪ್ರಥಾನ ದ್ರವ್ಯಗಳು
ಪ್ರಥಾನ ದ್ರವ್ಯದ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಪ್ರಥಾನ ದ್ರವ್ಯದಂತೆಯೇ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡು
ವಿನ್ಯಾಸ (ಚ. ಕ. ೧೨:೪೪). ಉದಾ:- ಚಂದ್ರಪ್ರಭಾ, ಗುಗ್ಗಾ ಇಲ್ಲಿಗಳು,
ಪ್ರಥಾನ ದ್ರವ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅಂಥ ಕಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಆವೃಗಳ
ಹೆಸರನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವರು.

೧೦೨

ಅಯುವೇದೀಯ ಬೈಷಧಿ ನಿರ್ವಾಣ

೮) ಕಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟ ವಣಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತರ್ವನ್ನು ಮಾಡುವದು. ಬೈಷಧಿ ಕಲ್ಪಗಳು ನೇತ್ರ ಸಂವೇಜನ, ರಸ ಸಂವೇದನ, ಸೃಜ ಸಂವೇದನ ಹಾಗೂ ಗಂಧಸಂವೇನವು ಸುಖಕರವಾಗಿರಬೇಕು. ಕಲ್ಪಗಳ ನಿರ್ವಿತ್ಯಾದ ನಂತರ ಯೋಗ್ಯ ರಸಾತ್ಮಕವಿರಬೇಕು. ಸುಖಸಂವೇದನ ಅರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿತಕರವಿರುವದು. ಚರಕರು ಇದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೯) (ಕಲ್ಪ ದ್ರವ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾವನಾ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಬಂಧ) :-
(ಚ. ಕ. ೧೨, ೪೩, ೪೪) ಬೈಷಧಿ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯ ದ್ರವ್ಯಗಳ ವೀರ್ಯ ಸಮಾನವುಳ್ಳ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸ್ವರಸದ ಭಾವನೆ ಕೊಡುವದರಿಂದ ಕಲ್ಪದ ಕಾರ್ಯ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವದು ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತ್ರಿಭುವನ ಇದಕ್ಕೆ ತುಳಸಿ, ಆದ್ರ್ಯಕ ಮತ್ತು ಧತ್ತಾರ ಸ್ವರಸ ಭಾವನೆ ಕೊಡುವದು.

೧೦) ಪಿತ್ತನಾಶಕ ಶೈವಜ್ಯಂ ಯೋಗವಾಹಿ ರಸಂ ಸುಧಿಃ (ರ. ಚ.)
ಪಿತ್ತನಾಶಕ ಬೈಷಧದ ಸಂಗಡ ಯೋಗವಾಹಿ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು ಎಂದು ರಸಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಾಗ್ಗಾರೆ. ಆದರೆ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಅಲ್ಪವ್ಯಾಂಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸಾಮ್ಯತಾ ತಂದು ವ್ಯಾಧಿನಾಶನ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ.
ಉದಾ:- ಸೂತರೆಖಿಯರ ರಸವು ಯೋಗವಾಹಿ ಕಲ್ಪವಿರುವದು. ಅದ್ದರಿಂದ ಆದರ ಸಂಗಡ ಸರ್ವಗಂಧವನ್ನು ಕೊಡುವದರಿಂದ ರಸಾಭಿಸೋದನವ್ಯಾಧಿ (High B.P.) ಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುವದು. ಅಂದರೆ ಸರ್ವಗಂಧವು ಅಲ್ಪವ್ಯಾಂಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು.

೧೧) ಬೈಷಧಗಳನ್ನು ಅನುಪಾನದೊಂದಿಗೆ ಕೊಡಲು ಹೇಳಿದಾಗ್ಗಾರೆ.
ತತ್ತ್ವ ತತ್ತ್ವ ರೋಗಹರಾನುಪಾನ ಸಹಿತಂ ತಾಮ್ರಂ ದ್ವಿವಲ್ಲೋನಿತಂ (ರ. ಸ.)

ತಾಮ್ರ ಭಸ್ತ್ರವನ್ನು ಆಯಾ ರೋಗಹರ ಬೈಷಧಗಳ ಅನುಪಾನದೊಂದಿಗೆ ಕೊಡುವದರಿಂದ ವ್ಯಾಧಿನಾಶನಕಾರ್ಯವಾಗುವದು. ತಾಮ್ರವು ಯೋಗವಾಹಿ ಎಂದು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು.

ಬೈಷಧ ಕಲ್ಪಗಳ ಸಂಯೋಜನ :- ಇದು ವಿಶಿಷ್ಟ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರಲು ಸಾಕು. ಆದರೆ ಈ ತಂತ್ರದ ಗೂಢವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ತಜ್ಞರು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕಲ್ಪಗಳ ರಚನಾತ್ಮಕ ಸಂದಿಗೆ ತೆಯನ್ನು ಸಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬೈಷಧಿ ಕಲ್ಪಗಳ ಪಾಠ ಸಂಯೋಜನವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣ ದೂಡಿದಾಗ ಕೆಳಗಿನ ಸಂಗತಿಗಳು ತಿಳಿದು ಬರುವವು.

ಪ್ರಥಾನ ದ್ರವ್ಯ :- ಅಗ್ನಿಕುಮಾರರಸ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಾನ ದ್ರವ್ಯ ಮಂರಿಜ ಇರುವದು. ಕಾರಣ ಅಗ್ನಿಮಾಂಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಯೋಗವನ್ನು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಅಗ್ನಿಮಾಂಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತ ದ್ರವ್ಯ ಮಂರಿಜವಿರುವದು.

ಸಂಯೋಜಕ ದ್ರವ್ಯ :- ‘ಅಗ್ನಿಕುಮಾರ’ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ‘ಶಂಬಿಭಸ್ತ್ರ’ ಇರುವದು. ಮಂರಿಜ ಉದ್ಬಿಜ ದ್ರವ್ಯವಿದ್ದರೆ ಶಂಬಿಭಸ್ತ್ರ ಪ್ರಾಣಿಜ ದ್ರವ್ಯವಿರುವದು. ಇದು ಕೂಡಾ ಉತ್ತಮ ದೀಪಕ ಪಾಚಕವಿರುವದು.

ಸಹಾಯಕ ದ್ರವ್ಯ :- ಪಚನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಿದ ಮೂಲಕ ಶೂಲ ನಿರ್ವಾಣವಾಗಬಹುದಾಗಿದೆ. ವಾಯುವಿನ ಅನುಲೋಪುಕ ಹಾಗೂ ಅನ್ನಪಚನ ಜನನಾಗಿ ಆಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ‘ಅಗ್ನಿಕುಮಾರ’ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಪದ್ರಿ ಭಸ್ತ್ರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಪದ್ರಿಕ ಭಸ್ತ್ರ ಸಹಾಯಕ ದ್ರವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ ಅಗ್ನಿಕುಮಾರ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯ ವತ್ತನಾಭ ಸಹಾಯಕವೆಂದೂ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಕ್ಲೀಡತೋಷಣ ಹಾಗೂ ಅಮಾಘಣ ಕಾರ್ಯವಾಗುವದು.

ಪ್ರತಿಕಾರಕ ದ್ರವ್ಯ :- ‘ಅಗ್ನಿಕುಮಾರ’ ದಲ್ಲಿ, ‘ಟಿಂಕಣ’ ಈ ದ್ರವ್ಯ ವತ್ತನಾಭಿ ದ್ರವ್ಯದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆಗದಂತೆ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವದು. ವತ್ತನಾಭಿ ದೊಡ್ಡ ನಿವಾರಕವಿರುವದು.

ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ದ್ರವ್ಯ :- ಟಿಂಕಣ ಈ ದ್ರವ್ಯವು ಅಗ್ನಿಕುಮಾರ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ದ್ರವ್ಯವೆಂದೂ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು. ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿಕಾರಕ ದ್ರವ್ಯದ ಆನಿಷ್ಟ ದ್ರವ್ಯ ಪ್ರತಿಬಂಧನ ಕಾರ್ಯವಾಗುವದು.

ಯೋಗವಾಹಿ ದ್ರವ್ಯ :- ಕೆಲವು ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಉಂಡ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವುತ್ತೀರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಯೋಗವಾಹಿ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಆಶುಕಾರಿ ಸ್ವಭಾವದ್ದು ಇರುವವು. ಇಂಥ ದ್ರವ್ಯ ಯೋಗವಾಹಿ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಉಂಡ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಪಸರಿಸುವವು.

ಸಂರಕ್ಷಕ ದ್ರವ್ಯ :- ಪಾರಜ, ಗಂಡಗಕಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಟ್ಟಲಿ ಸಂರಕ್ಷಕ ದ್ರವ್ಯವೆಂದು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು.

ಸಂಯೋಜಕ ದ್ರವ್ಯ :- ಹಲವು ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಒಂದು ಗೊಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಯೋಜಕ ದ್ರವ್ಯವೆನ್ನುವರು. ಬಂಧನ ಹಾಗೂ ಸಂಯೋಜನ ಕಾರ್ಯವಾಗುವದು. ಉದಾ :- ಲಿಂಬಾಸ್ತರಸ.

ವಿಮರ್ಶಕ ದ್ರವ್ಯ :- ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಥಾನ ದ್ರವ್ಯದ ವ್ಯಾತಾರವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಕೆಲವು ದ್ರವ್ಯಗಳ ವಿಶ್ಲಷಣಮಾಡುವದು.

ಉದಾ:- ಅಗ್ನಿಕುರ್ವಾರಸವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಅದರಲ್ಲಿ ಕರ್ಮರ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸಂಯೋಜನೆ ಮಾಡುವರು.

ಶೋಧ್ಯ - ಶೋಧಕ ದ್ರವ್ಯ :-

ಪಾರಜ - ಕುಮಾರಿ, ಲಿಂಬಾ, ರಸೋನೆ ಇತ್ಯಾದಿ

ಗಂಧಕ - ತುಲಸಿ, ಭೃಂಗರಾಜ, ಘೃತ, ದುಗ್ಧ ಇತ್ಯಾದಿ

ಟಂಕಣ - ತುಲಸಿ, ಘೃತ, ದುಗ್ಧ, ಲಿಂಬಾ, ಇತ್ಯಾದಿ

ಬಚನಾಗ - ಗೋಮುಖ, ಗೋಮುಂತ್ರ, ಅಜಮುಂತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ

ಬೈಷಣಿ ಕಾಲಗಳು

- ೧) ಅನನ್ತಕಾಲ - ಉಪವಾಸಪೂರ್ವಕವರ್
- ೨) ಮುಹುರುಮುರುಹುಃ - ವಾರಂವಾರವರ್
- ೩) ಅಧೋಭಕ್ತವರ್ - ಭೋಜನಾತ್ ನಂತರವರ್
- ೪) ಸ್ವಸ್ವಕಾಲವರ್ - ನಿದಾರಿಸನುಯೀ
- ೫) ಅಪಾನಕಾಲವರ್ - ಜೀಣಾನ್ಸ್ವಕಾಲೆ
- ೬) ಅಂಶರಾಭಕ್ತವರ್ - ಭೋಜನದ್ವಯಾತ್ ಮಧ್ಯೆ
- ೭) ಪಾರಾಭಕ್ತವರ್ - ಭೋಜನಾತ್ ಪೂರ್ವವರ್
- ೮) ವೇಗಕಾಲವರ್ - ರೋಗವರ್ಧಕ ವೇಗಸ್ವಕಾಲೆ
- ೯) ಸಾಮುದ್ರಕಾಲಮ್ - ಭೋಜನಾತ್ ಪೂರ್ವಂ ಪಶ್ಚಾಚ್ಚ
- ೧೦) ಉದಾನಕಾಲಮ್ - ಸಾಯಂಭೋಜನಾತ್ ನಂತರಮ್
- ೧೧) ಮಧ್ಯೇಭಕ್ತಮ್ - ಅಧ್ಯ ಭೋಜನಾತ್ ನಂತರಮ್
- ೧೨) ವ್ಯಾನಕಾಲಮ್ - ವುಧ್ಯಾಯ್ಯ ಭೋಜನಾತ್ ನಂತರಮ್
- ೧೩) ಸಮಾವಕಾಲಮ್ - ಭೋಜನಸಮಿತಂ ಭೋಜನಮಧ್ಯೆ ನಾ

ಮಾನ ಪರಿಭಾಷೆ

Approved by the Ayurvedic Pharmacopoeia Committee Govt. of India

	ತೂಕ		
1	ರತ್ನ (ಗುಂಡಾ)	-	125 mg
8	ಗುಂಡಾ	- 1 ಮಾಸಿ	1 gm
2	ಮಾಸಿ	- 1 ಕವ್ರ (ತೊಲಾ)	12gms
2	ಕವ್ರ	- 1 ರುಕ್ತಿ	24 gms
2	ರುಕ್ತಿ	- 1 ಪಲ	48 mgs
2	ಪಲ	- 1 ಕುಡವ	192 gms
4	ಕುಡವ	- 1 ಮಾನಿಕ	384 gms
2	ಮಾನಿಕ	- 1 ಪ್ರಸ್ಥ	768 gms
2	ಪ್ರಸ್ಥ	- 1 ಅಧಕ	3.73 gms
4	ಅಧಕ	- 1 ದೊರಣ	12.288 kg
4	ದೊರಣ	- 1 ಸೂಪರ್	24.576 kg
2	ಸೂಪರ್	- 1 ದೊರಣಿ	49.152 kg
2	ದೊರಣಿ	- 1 ಖಾರಿ	196.908 kg
4	ಖಾರಿ	- 1 ತುಲಾ	4.8 kg
100	ಪಲ	- 1 ಭಾರ	96 kg
20	ತುಲಾ		

ಕಾಲ

2	ಕ್ಷೇತ್ರ	- 1 ಲವ	
2	ಲವ	- 1 ನಿಮೇಷ	
3	ನಿಮೇಷ	- 1 ಕಾಷ್ಟು	- 4.66 Sec
1	ಫಟಿ		- 24 Minutes
30	ಕಾಷ್ಟು	- 1 ಕಲಾ	- 2 Min. 20 Sec
20	ಕಲಾ	- 1 ಮಹಾತ್ರ	- 48 Min.
30	ಮಹಾತ್ರ	- 1 ಅಹೋರಾತ್	- 24 Hours
15	ಅಹೋರಾತ್	- 1 ಪಕ್ಷ	- 15 Days
2	ಪಕ್ಷ	- 1 ಮಾಸ	- 30 Days
2	ಮಾಸ	- 1 ಮತು	- 60 Days
3	ಮತು	- 1 ಅಯುನ	- 6 Months
2	ಅಯುನ	- 1 ಸಂವತ್ಸರ	- 12 Months
5	ಸಂವತ್ಸರ	- 1 ಯುಗ	- 5 Years

Coll No.

K. L. E. Society's

Shri B. M. K. Ayurved College
Shahapur-Belgaum-3.

Library

Acc No

K 4645

Ayurved College library

Shahapur-Belgaum

No .....

Date .....